

Il est divisé en deux livres, précédés d'une liste des abbés de Saint-Bertin. Le premier livre se compose de soixante et un chapitres et le second de quatre-vingt-un; à la suite sont transcrites ou analysées onze chartes constatant les donations ou acquisitions immeubles affectées à l'aumônerie du monastère, ce qui donne un total de quatre-vingt-douze chapitres pour le deuxième livre. On voit même par la table des chapitres écrites à la tête du manuscrit de Boulogne, que le deuxième livre de Folquin se composait primitivement, dans ce manuscrit, de quatre-vingt-treize chapitres; mais le dernier feuillet du volume ayant été arraché, il manque aujourd'hui le chapitre 93 tout entier et la fin du chapitre 92, lequel, ainsi qu'on s'en apercevra facilement, est incomplet dans notre édition (9)

(9) Voy. p. 168 de l'édit. Guérard. Ce chapitre 93 porte, dans la table des chapitres du manuscrit de Boulogne, le numéro 95, et le chapitre qui manque au manuscrit porte le numéro 94.

FOLQUINI CHARTULARIUM

(Apud D. Guérard, *Cartulaire de Saint Bertin.*)

INCIPIT LIBER PRIMUS.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. In hoc codice gesta abbatum Sithiensis cœnobii de promerere cupientes, vel possessionum traditiones, quæ a fidelibus sub unius cujuscunque illorum tempore, sacro huic loco, cum cartarum inscriptione, sunt concessæ, describere volentes, a primo ipsius loci structore, domno Bertino, abbate; operis hujus exordium sumamus Christo.

I. Prologus Folquini levitæ et monachi.

Quod omnipotens Deus sæpe suis fidelibus duo retributionis præmia dedit, unum in hujus vitæ peregrinatione, alterum in perpetua supernorum tranquillitate, satis sancta paginula, sapienter anserini vomeris cultro sulcata, perscrutantibus patefecit. nam hic quamplurimos apud homines, quandiu vivunt almifluis virtutum miraculis coruscando manifesta quos postea in æterna quietudine, pro sui laboris sudore, quiescere perpetualiter præstat. Unde quoque fit, ut, eorum memoria laudando, semper magnificet in terris, quorum perpetuitatis nomina in cœlestibus conscribantur albis. Inter quos nobis præ cæteris unus coram Deo præsentique sæculo, carior consistit patrouus; qui visui nostræ mentis, cum alta supernæ meditationis ascendit, gloriosus apparet veluti aureus Titan, cum novo mane, crocea relinquens cubilia septemplexia, præclari luminis, per totum proclivi sæculi rotabilem orbem, fugatis tenebris, sua emittit spicula; quia in illius typo, per sancti pneumatis munera, ad amorem Dei electorum sæpe sufficienter accenduntur corda. Quapropter in primis Latinus sermo æthimologiam sui nominis licere sibi depromere diligenter petit, quem omnis plebs vulgari simplici vocabulo Bertinus consuevit promit, quia ejus significationem, cum sit profunda, melius nuncupare non novit. *B* enim prima ipsius

A vocabuli ponitur littera, eo quod ab ipsa semper bonus extiterat infantia. *E R* similiter syllaba sequitur, quæ datur intelligi *hæreditarii* significatio tota; mutataque *ti* in *na*, syllaba adhuc una, ab eo quod *natus*, ut ita conglomerati subinferatur ipse *bonus hæres* nobis *natus*, et a Domino Deo, suis feliciter exigentibus meritis, in sæcula datus, unde pro nostris facinoribus intercessor quotidie consistit præcipuus. Nunc igitur non est necesse, nec hoc etiam nostræ opis est, ut tanti patroni miracula, quæ per illum Dominus, ipso adhuc in corpore vivente, operare dignatus est quam plurima, hic nostræ soliditatis sermo in hujus brevitatis succinctione vel quid parum præsumat tangere audacia; nam omnia quæ quandiu in hoc mundo felicem agebat vitam vel in sui transitu novitate fuerant facta, valde perita manus scriptoris in sua legentibus patenter edidit vita (10); vos interim ad multiplicia ejus descendimenta, quæ pro loci sui erectione laboratione sudavit assidua, optamus dicta reflectere, si ipse quoque dignetur adesse. Nam, cum, relicta, secundum Domini præceptum, patria Sithiu cum duobus adisset loca, tunc temporis, ob nimiam multorum paludum putredinem vel nemorum densitatem, per omnia invenit deserta, nec ad usus hominum, nisi quod et adhuc incolis non deest pro capescentis squamigerorum generibus, quod unquam utilia. Quo in loco sanctus vir tantum in Dei nomine sudavit, ut primitus nobile templum, lapidibus rubrisque lateribus intermixtum, in altum erigeret; cujus ex vicino columnæ, quarum capitibus singulis imposita testudine, utramque parietem firmiter sustentant; nec minus interius oratorii pavimenta multicoloris petrarum junctura, quæ pluribus in locis aurea infligunt lammina, decenter adornavit. Cujus templi

(10) S. Bertini Vita edita est a Mabill. *sæc. Bened.* II. part. 1, pag. 108 et seqq. et a Bollandist. Sept. t. II, pag. 586, et seqq. 590 et seqq.

structuram qui forte velit, præ oculis inspicere poterit. Hunc tantummodo codicem de membranulis in unius libri cumulavimus corpus, ut, si forsans quis istius loci possessionum investigandarum fuerat avidus, ad hunc recurrat : ibi numerum et nomina invenire poterit quantocius sub prætitulatione amorum Dominicæ nativitatæ, vel tunc temporis cujuslibet regis, apte conjunctum (11), prout nostræ erat possibilitatis ; sed non omnia, quoniam multa ab antecessoribus nostris neglecta sunt, partim librorum incensione, partim demolita vetustate.

II *De eo quod Adroaldus tradidit beato Bertino villam Sithiu.*

In primordio igitur operis, auspice Christo, præponimus traditionem Adroaldi tunc temporis illustrissimi, qui, velut in gestis almi patris Bertini legitur (12), cum hæreditarium possessionis suæ non haberet, post decessum fragilitatis humanæ, tractare cœpit assidue qualiter Christo commendaret terrena, ut mercaretur superna. Igitur, adveniente domno Bertino in territorio Caruaninse, hortatu beati præsulis Audomari, tradidit Adroaldus supramemoratus almo Bertino villam sui juris, Sithiu nuncupatam, anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi 640 (13) qui est annus xi regis Lodovei, filii Dagoberti, quatenus ibi cœnobium in honore principis apostolorum construeret, et ad ordinem vitæ monasticæ plurimos ascenderet exemplo conversationis propriæ ; cujus traditionis exemplar hic etiam scire volentibus præ oculis inscribere curavimus.

III. *Exemplar traditionis Adroaldi (14).*

« Dominis sanctis Patribus Bertino, Mammolino, Ebertranno. Ego in Dei nomine Adroaldus, sanamente, sanoque consilio integræ deliberationis, prout mundana peccata mea illecebris abstergere Dominus dignetur, dono vobis omnem rem portionis hæreditatis meæ in pago Taroanense, quod domno Patri Audomaro, apostolico viro, ad senodichium suum ædificandum dare voluimus; sed ipse salubre ac melius consilium nobis donavit, ut ipsam rem vobis delegarem, ut ibi monasterium in honorem sancti Petri principis apostolorum construere debeatis, ad conversandum monachis, ubi beati pauperes spiritu et domestici fidei adunari debeant, quorum voces quotidie ad aures Domini personare noscuntur, quorum petitiones Dominus audit et implet. Propterea vobis in Christo patribus dono, per hanc epistolam donationis, in pago Taroanense, villam proprietatis meæ nuncupante Sithiu, supra fluvium Agniona, cum omni merito suo, vel adjacentiis, seu aspicientiis ipsius villæ. Hæc sunt : villa, Magnigeleca, Wiciaco, Tatinga villa, Ammeio,

(11) Qua in re uti a Mabillonio adnotatur, Folquinus a vero calculo passim aberravit.

(12) Ad Mabill. *Sæc. Bened.* III, part. 1, pag. 109, et Bollandist. Sept, tom. II, pag. 587 A.

(13) Rectius an. 648 aut insequenti, quocum Chlodovei annus xi convenit.

(14) Edidit Miræus, *Oper. diplom.* tom. I, pag. 7.

A Masto, Fabricinio, Losantanis, et ad Fundenis seu Malros, Alciaco, Laudardiaca villa, Franciliaco, cum omni merito eorum ; cum domibus, ædificiis, terris cultis et incultis ; mansiones cum sylvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, seu fari-nariis, mancipiis, acculabus ; greges cum pastoribus, mobilibus, immobilibus, vel quibuslibet beneficiis. Hæc omnia vobis ad integrum trado atque transfir-mo ut habeatis, teneatis atque possideatis, et quibus volueritis ad possidendum relinquatis. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego aut ullus de hæredibus meis, vel quislibet opposita persona contra hanc donationem venire conaverit, ullo unquam tempore, imprimis iram Dei incurrat, et sancti Petri offensam ; et insuper, fisco cogente, auri libras xv, argenti pundo xxx coactus exsolvat, et quod repetit non valeat evindicare. Et ut hæc donatio omnibus temporibus firmissima sit, manu nostra roboravimus, et qui signarent aut subscriberent ad præsens rogavimus. Facta donatio viii idus Septembris anno xi regni Domini nostri Clodovei regis (51).

« Actum Ascio, villa dominica, publice, coram strenuis personis, quorum nomina, cum subscriptionibus vel signaculis, subter tenentur inserta.

« Ego Adroaldus hanc donationem, a me factam subscripsi. In Christi nomine, peccator Audomarus, nomine absque opere episcopus, pro testimonio subscripsi. Ego Agolfus, acsi indignus, presbyter, subscripsi. Ego Ingobertus, acsi indignus, presbyter, subscripsi.

C « † Signum Chuneberti grafionis. † Sign. Landeberti. Sign. Maurilionis. Sign. Baboni. Sign. (16) Sacebaronis. Sign. Adalbaldi, Leudolenus abbas subscripsit. [Sign. Waldegisili, in Christi nomine Ragnulfus, jubente domno Audomaro episcopo, et rogante Adroaldo illustri viro, hanc donationem scripsi.

« Testes hujus traditionis :

« Sign. Rabbani. Sign. Seoguini. † Sign. Creodmari † Sign. Ermemberti. † Sign. Maurini. † Sign. Adalcharil. † Sign. Rigoberti. † Sign. Chrodobaldi. † Sign. Vumegeri. † Danoaldus presbyter. A. Sign. Ormari. † Sign. Ineufi. † Sign. Bertolandi. Sign. Tadobaldi. † Sign. Astronvaldi. † Sign. Gaiberti. † Sign. Bainus A. Sign. Madalgasi. † Sign. Burgasti. † Sign. Madalaulfi. † Sign. Aldeberti. Sign. Trasvaldi. † Sign. Macrini † Sign. Gislebertus A. Sign. Badoni. † Sign. Radbaldi sacerdotis. † Sign. Vualdmari. † Sign. Anchaldŷ sacerdotis in Christi nomine, ut supra A. Sign. Charrici. † Sign. Isberti sacerdotis. † Sign. Amalgarii.] »

(15) De cœnobii constructione aliisque rebus post Adroaldi donationem, a Bertino, Mammolino et Ebertranno gestis, vide Mabill. *Annal.* XIII, 49, tom. I, pag. 400 et seqq.

(16) Hic videtur expungendum *Sign.*, ut possit legi : *Sign. Baboni sacebaronis.*

IV. *Exemplar commutationis Villamni beati Bertini et Mummoleni episcopi* (17).

Sub Francorum quoque principe (Chlotario) prædicti regis Hlodovei filio, anno ipsius vi, Verbi que incarnati 660 placuit, venerabili viro Mummoleno Noviomensi episcopo, domnoque Bertino abbati de Sitdiu monasterio inter se aliqua commutare locella: deditque venerabilis Mummolenus episcopus domno Bertino abbati villam nuncupatam Vallis, quam de parte dederat viro reverentissimo Ebertramno abbate de sancti Quintini cœnobio, pro alia villa cognomento Tunninio, seu et Inbrago et Inglindono, vel in Selerciaco. Hæc quinque locella domno concessit Bertino. Et e contrario vir venerandus Bertinus dedit Mummolino episcopo portionem suam de villa nuncupante Vausune, in pago Constantino, et locum aliud nomine Lauvardiaca villa ad integrum, quam commutationem regia auctoritate confirmare petierunt: quod et factum est. Exemplar autem regie confirmationis proponere placuit.

V. *Exemplar ejusdem.*

[(18) Chlotacharius rex Francorum vir inluster.] Dum et nos Dominus in solio parentum nostrorum fecit sedere, oportet nobis salubriter peragere, ut ea in Dei nomine debeamus propensare, ut id quæ ad profectum ecclesiarum vel res sanctorum salvandum pertinet, libenti animo debeamus præstare, qualiter hoc in Dei nomine inlibata debeat permanere, et apud æternum retributorem nobis ex hoc ad mercedem possit pertinere, et congregatio Deo canentes, pro nobis Domini misericordiam studeant deprecare. Igitur apostolicus vir Mummolenus Noviomensis urbis episcopus, necnon et venerabilis vir Bertinus abba de monasterio Sitdiu, qui ponitur in pago Tervuanense, a quorum amborum opere visi fuerunt ædificare, et est in honore sanctæ Mariæ genitricis Domini nostri Jesu Christi, necnon et sancti Petri et Pauli apostolorum, vel cæterorum domnorum sanctorum constructus, ad præsentiam nostram venientes, clementiæ regni nostri detulerunt notitia, ut aliqua locella eorum congrua et oportuna, tam in pago Constantino, quam in Noviomaginsæ, vel Cambracinsæ, seu Vermandinsæ, ubicunque congruum locum advertirent, inter se commutare deberent. Ideo petierunt nobis unanimiter ante dictus domnus Mummolenus episcopus, seu venerandus vir Bertinus abba, ut eis licentiam tribuere deberemus, tam de parte domno Mummolino episcopo, vel civitate Noviomensæ ipsius pontificato,

(17) Edidit Mabill. *De re diplom.* p. 625.

(18) In hoc Chlotharii præcepto deest apud Folquinum formula initialis, quam uncis inclusam supplementimus. Desunt etiam regis ac Blathechildis reginæ subscriptiones, tametsi uterque *signaculo manus* suæ id affirmavit, eum ad modum quo in subsequentibus Chlodovei tertii litteris etiam Chrodechildus subscribit cum filio suo Chlodoveo sub hac formula, *Signum gloriosi Chlodovei regis: et, Signum præcelsæ genitricis nostræ Chrodechildis reginæ: quæ formula etiam servatur in diplomatibus Chlodovei junioris,*

quam et de parte ipsius Bertino abbate, monasterii sui Sitdiu, quandoquidem eis complacuerunt, et locum invenirent, licentiam nostram habeant faciendum. Invenerunt inter se ambo locella aliqua his nominibus: Vallis, quem de parte venerabili viro Ebertramno abbate de basilica sancti Quintini pro alia villa cognominanti Tunninio, seu et Imbrago et Inglindono, vel in Selerciaco, in ista loca quinta denominata dedit Mummolinus episcopus jam dicto Bertino abbate. Similiter dedit Bertinus abba memorato domno Mummolino abbati vel episcopo portionem suam de villa nuncupante Vausune, in pago Constantino ad integrum, quem de illustri viro Agulfo pro alia villa Tranciliaco in concambio accepit, et alio locello qui vocatur Laudardiaca villa, in pago..... ad integrum. Ista omnia denominata quod nos pro reverentia ipsius sancti loci, vel Bertino, seu monasterii sui Sitdiu, ut hoc in eis metipsis Mummolino episcopo et Bertino abbate, sicut superius diximus, integra nostra auctoritas plenius confirmare deberet. Cujus petitioni ita præstitisse et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut sicut constat de ipsas res superius, quidquid dictum est, in ipsa loca cum omnia et ex omnibus totum et ad integrum, id est cum terris, domibus, mancipiis, farinariis, vineis, vel quidquid inter se commutaverunt, cultis et incultis, et hoc ad præsentem tempore possedere vel dominare videntur, ita et in antea per nostrum præceptum plenius inde confirmatum et supra scripti domnus Mummolinus episcopus et Bertinus abba de ipsas res superius nominatas, quidquid manu nostra fuit delegatum vel firmatum, sicut per eadem declaramus, hoc habeant, teneant, atque possideant, suisque successoribus cum Dei et nostra gratia derelinquant; vel quidquid exinde facere decreverint, liberam in omnibus habeant potestatem, et nulla inter ipsos lis et altercatio post temporibus ante parentorum nostrorum regibus maneat, nisi de parte domno Mummolino episcopo, quam et de successoribus suis Noviomaginsæ civitate nulla requisitio nec remanentio fiat; et de parte Bertino abbate vel ipsius monasterii Sitdiu seu successoribus suis non fiat: et nec successoris nostri in curticellas suprascriptas, nec quislibet, ut dictum est, judiciaria potestas ibidem ingredi non præsumat: nisi pro nostra mercede absque introitu iudicium memoratus abba vel successores sui ibidem consistentes ad parte ipsius monasterii valeant possidere, qualiter in illis delectetur ad ipsa sancta congregatione pro nobis Domini omnino consentanea formulæ Carolinæ. In contextum hujus diplomatis mendum irrepsisse videtur ad hæc verba, *domno Mummolino abbati vel episcopo: nam alias simpliciter episcopus dicitur, nulla mentione facta abbatialis ejus dignitatis, quam ei nonnulli tribuunt ante pontificatum. Cæterum hoc præceptum laudat in suo Chlodoveus tertius, qui et Childerici avunculi ac Theoderici genitoris sui eam in rem diplomata laudat. Childerici litteras non habemus: Theoderici præceptum exhibet Folquines, prout sequitur.*

sericordiam jugiter deprecare. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, et a vobis successoribusque vestris per tempora in omnibus conservetur: nos et præcelsa domna genitrix nostra Balthechildis regina signaculo manus nostræ noscitur adfirmasse.

Actum sub die Kal. Februarii, anno vi regni nostri Crisiaco palacio.

VI. *De privilegio beati Audomari, quod concessit sancto Bertino de basilica sanctæ Mariæ.*

(662) In eodem quoque anno, sub eodem principe Lothario, fecit beatus Audomarus, Tarvenensis Ecclesiæ episcopus, domno Bertino privilegium ecclesiæ suæ, quam in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ construxerat in Sithiu villa, ad corpora fratrum tumulando (19), ut ipsa basilica sub umbraculo patrocini prædicti abbatis Bertini, seu successorum ejus, per succedentia tempora usque in finem regatur, ut ipsius privilegii testatur charta quam etiam his inscribere curavimus uti tunc temporis factam accepimus.

VII. *Exemplar ejusdem privilegii.*

(14 Apr. 662). « Domnis sanctis ac venerabilibus in Christo mihi adhærentibus, tam abbatibus quam et presbyteris vel diaconibus, vel omni clero Tarvenensis Ecclesiæ seu viris illustribus, optimatis, sublimis personis vel reliquis quam pluribus, Audomarus, Christi gratia Tarnanensis Ecclesiæ episcopus. Licet nos antiquæ regulæ constituta salubri observatione custodire conveniat, tamen, divina largitate inspirante, utili provisione pertractante, constituimus ut, quod sacris deliberationibus non derogat, intrepida observatione conservetur. Quia placuit nobis, juxta fraternalem consensum et visceralis pietatis affectus, ita cor nostrum intrinsecus mollivit, ut basilica in insula Sithiu, ubi in antea monasterium in Dei nomine ædificatum esse videtur, ubi regulariter viventes aderant monachi sub libertate constituti, ibidem pariter cum ipsis monachis, pro eorum consolatione vel adjutorio, basilicam, communi opere, ad corpora eorum vel nostrum quiescenda, ædificavimus in honorem sanctæ Mariæ genitricis Domini nostri Jesu Christi; ut in superscripta basilica, juxta ipsorum fratrum plenissimam charitatem, in ejus sacello corpusculum meum, post obitum meum; ibidem depositus vel conditus, deberet inter ipsorum corpuscula manachorum, qui, religioso habitu, ad omnipotentis Dei verbum, convenerunt de dissimilibus gentibus, de squalitate mundi, in unius gremio sanctæ Ecclesiæ, pro amore Christi consolidati sunt; ut ab jugo mundi colla mentes excutiant, omnia deserere, terrenæ curæ pondera deponere, atque ad cæleste desiderium latius animi sinum laxent, vitam remotam pro superna retributione petierunt, ut in ea sanctis precibus dediti, et vetustatem cordis a societate sæcularium strepitus disjungere, et in igne amoris

Domini conflant, ut ad cæleste gaudium contemplandum se innovent. Proinde ego qua fiducia provocatus, intercessores meos apud clementissimum, et omnipotentem Dominum, ut suis precibus præbere mihi dignentur ammiculum, humiliter depono, et taliter ab ipsa congregatione supplico, ubi et ubi locus evenerit, in quo Dominus de hac luce me migrare jusserit, consocia charitate, juxta quod in auribus vestris patefecimus, quod voluntas nostra taliter decrevit, ut cum ipsis peregrinis, in ipsa basilica, quam pro eorum adjumento construximus, ibidem me requiescere, secundum ipsorum monachorum voluntatem, et Dei adjutorio, licentiam habere debeam; et ipsi fratres, de quibuslibet locis, in præfata insula corpus meum adducere et ibidem recondere debeant. Per quod decerno, et, juxta consensum fratrum clericorum Tarnanensis ecclesiæ, vel illustribus viris personis interdico, ut ipsa basilica sub umbraculo patrocini abbatis Bertini, qui nunc temporis in ante dicto manasterio præesse videtur, seu a successoribus suis, sub eodem gubernatione regenda, cum divino cultu affectuque piissimo et dilectione qua decet, et cum omni integra soliditate insulæ Sithiu monasterio in sui juris obtineant vigore arbitrioque, vel rebus in ibidem aspicientibus; ut neque ego neque ullus episcoporum successorum meorum, neque privilegio aut muneris causa, pro ejusdem adjutorio, servorum Dei vel ipsorum libertate integra reservanda, requirere non præsumat. Et, sicut antiquorum, vel in novo tempore, monasteria propria privilegia sunt consecuta, ita et hoc a successoribus custodiatur; ut quidquid in ipsa basilica vel ejus monasterio ibidem offertur, ipse abbas vel monachi ibidem servientes, absque ullius contrarietate vel repetitione episcoporum, liberi, cum Dei adjutorio, hoc possideant; et, juxta quod decretum est, quidquid prædicti basilici monachi sub libertate evangelica regulariter viventes, regio munere, seu a quibuslibet Christianis, in agris, mancipiis, auro argentoque sacrisque voluminibus, vel in quibuscunque speciebus, quæ ad ornamentum divini cultus, vel ad opus eorum monachorum pertinere noscuntur, vel in cæteris rebus collatis aut deinceps collaturis, in præsentis nostris temporibus seu successorum meorum, neque ego nullusque sibi pontifex, aut aliquis ex ordine clericorum ordinator Tarnanensis Ecclesiæ, suis usibus usurpare aut minuere, aut ad civitatem aliqua specie deferre non præsumat. Et quidquid ad ipsum altare in Dei nomine fuerit oblatum a quibuscunque, Deo inspirante, transmissum, nihil sibi exinde, pro reverentia sanctæ Mariæ, in cujus honore ipsa basilica vel reliquorum sanctorum constructa esse videtur, pontifex aut ejus archidiaconus, vel quilibet ordinator ecclesiæ Tarnanensis, audeat vindicare a præfato monasterio; neque in agris ipsius convivia, ego,

(19) De hac ecclesia, quæ postea in monasterium, ac demum in cathedralem Audomaropolis ecclesiam

conversa est, vid. Mabill. *Annal.* XIII, 49, tom. I, pag. 401.

vel pontifices successores nostri, vel archidiaconus præparare voluntate fuerit rogatus, et, peracto divino mysterio, absque ullo incommodo, in sua studeat habere regressum; neque ulla alia potestate in ipso monasterio, ut dicimus, neque in rebus, seu mysterium aut ornamentum ipsius, neque in personis donandi aut commutandi pro reverentia sanctæ Mariæ vel Petri et Pauli apostolorum, vel pro eo, ut quieti sub regula sancta ipsi monachi vivere debeant, ad ipsum monasterium deservientes, ut de perfecta quiete ipsa congregatio valeat, duce Domino, illæso tramite, per tempora exultare, et ad portum quietis æternæ feliciter pervenire; et, sicut plura monasteria, sub libertate viventes, ut pro statu Ecclesiæ et salute regis vel stabilitate regni et tranquillitate patriæ, valeant in ipso loco vel ad eorum reliquias sanctorum plenius exorare, et, juxta decreta antiquorum patrum, Domino adjuvante, valeant perseverare; quatenus hanc epistolam, cum privilegio concessa atque indulto subea, ut diximus, libertate, sicut plurima monasteria, ut monachi ibidem consistentes debeant in perpetuum permanere firmissime, ut jam dicti monachi a sæpe dicto monasterio ejusque cellulas, quia mihi de catholica auctoritate convellitur, quidquid domesticis fidei, pro tranquillitate pacis vel reverentia sanctorum, tribuitur. Illud etiam placuit addere, ut, absque introitu pontificis, ipsi monachi sub religione vel regula, sicut superius diximus, vivere debeant, Christo protegente, qui adjuvet hanc epistolam conservantibus et qui destruat infringere eam præsumentibus. Quam diffinitionem constitutionis nostræ, nostris et futuris temporibus, ut valitura sit, manus nostræ subscriptionis roboravimus, et fratribus nostris et illustribus viris, ut et ipsi perfirmare deberent, rogavi.

« Actum in basilica ipsa, sub die xviii Maii, anno vi regni domini nostri Clothacarii regis (20).

« In Christi nomine, quamvis peccator, ego, Audomarus, nomine absque merito episcopus, hanc epistolam voluntarius dictavi et recensere audivi; et qui subterius scribere deberent, rogavi. Hæc ab ocellis feci, et alius manum meam tenens scripsit et subscripsit.

« In Christi nomine, Mummolenus, acsi peccator, episcopus, rogatus pro indiculo domni Audomari, subscripsi. In Christi nomine, Andebertus indignus subscripsi. In Christi nomine, Drancio, indignus epi-

(20) A. Chr. 662. — « Actum anno Verbi incarnati sexcentesimo sexagesimo. » *Cod. Audom.*

(21) Hic habet cod. Aud. : *Ad hujusmodi signum fuit liber veteris Folquini.*

(22) In cod. Aud. : prima, ut videtur, manu scriptum est hoc monitum : « Ex libro papireo ubi hæc littera habetur inserta, continetur tam ea quam immerito delevi, quam hoc : actum anno, etc., item et in originali, quam ego hodie ix Decembris anno 1512 palpans legi, est mihi testis Deus. »

(23) Walbertus a Joanne Iperio nuncupatus Pontivensis, Tornacensis et Arkensis comes, habuit, eodem Joanne auctore, patrem Haugericum, Theoderici

scopus, subscripsi. In Christi nomine Granvangerus, indignus episcopus, subscripsi. Bertefridus peccator hanc epistolam subscripsi. In Christi nomine, Audobertus episcopus, subscripsi. Amlacharius, in Christi nomine, peccator episcopus, subscripsi. Raginus acsi peccator, episcopus, subscripsi. In Christi nomine, ego Abel, acsi indignus, abbas, subscripsi. Ego Ramnibertus peccator hanc epistolam subscripsi. Ego Landebertus, acsi indignus, monachus, hoc privilegium, rogatus scripsi et subscripsi (21). »

Igitur decedente domno Audomaro episcopo, in villa Worantis dicta, distante a Sithiu cœnobio fere quatuor miliaribus, a domno Bertino, secundum ipsius beati viri in hoc privilegio rogatum, exinde deportatus, in suprascripta basilica, coram altare Dei Genitricis est humatus; ac deinceps ipsa basilica domno Bertino fuit subdita (22).

VII* *De eo quod beatus Walbertus Villam Arkasi beato patri Bertino tradidit.*

Postquam beatus Bertinus casum miserabilem Walberti (23) viri eximiæ probitatis, et cruris fracturam prædixerat, et cellarium vino vacuum ejus fide sincera fragrantissimo mero repleverat; in super ex mero multiplicato semel delibato isdem Walbertus comes plenam incolumitatem receperat, omni sublato dolore, ob remunerationem cœlestis beneficii, villam Arkas et multa alia predia beato compatri suo Bertino fratrum usibus, anno Virginei partus sexcentesimo sexagesimo octavo, perpetuo delegavit.

Arkensis gratus tibi, quæso, sit comitatus.

VIII. *Privilegium Theoderici regis de hoc quod domnus Bertinus in Attino fisco comparavit.*

Anno autem Dominicæ incarnationis 676, ind. iv, regnante glorioso Francorum rege Theoderico, qui erat frater præfati regis Clothacarii, anno x (24), fecit idem rex Theodericus præceptum securitatis domno Bertino, de eo quod comparavit in Attinio fisco, cujus hic est textus.

IX. *Exemplar (25).*

[Teudericus rex Francorum vir inluster]. Si aliquid ad loca sanctorum pro adjuvamen servorum Dei concedimus, hoc nobis ad laudem vel æternæ retributionis pertinere confidimus. Igitur cognoscat magnitudo seu utilitas vestra quod nos venerabili viro Bertino abbati de monasterio Sithiu tale beneficium concessimus, ut quod infra mero Attiniacense de fisco nostro comparatum habebat, aut in antea ad

regis Burgundionum majorem domnus, et matrem Leodegundam. Magna hæreditatis suæ parte monasterio Sithiensi tradita, sæculum ejuravit, subque S. Bertino abbate monachus est effectus. De quo et Walberto sane altero, qui Luxoviensis abbas fuit conf. Mabill. Sæc Benedict. III; part. i, pag. 113 et part. ii, pag. 453; Joan. Iper. *Chronic.* cap. 1, part. x; Bolland. Maii tom. I, pag. 274.

(24) Initium regni Theoderici, teste Mabill. sumitur ab ineunte mense Sept. an. 673; ex quo anno ejusdem regni, eum an. Chr. 682 congruentem esse satis perspicuum est.

(25) Vulgatum a Mabil. *De re diplom.* pag. 625.

ad comparandum invenire potuerit, præter illos mansos unde operas carrarias exeunt, hoc habeat concessum, et nullo reddito terræ, nec nullas functiones publicas eisdem ob hoc exigere, nec requirere non debeatis. Quapropter per hoc præceptum specialius decernimus ordinandum, quod in perpetuo volumus esse mansurum, ut neque vos, neque juniores seu successores vestri, nec quislibet de judiciaria potestate adinectus, de ipsas terras quod infra mero Attiniacense infra ipso fisco nostro memoratus abba comparatum habet, aut deinceps ipse vel successores sui, aut pars ipsius monasterii comparare potuerint, præter illos mansos unde carpentas exeunt, nullos redditus terræ, nec ullas functiones eisdem non requiratis, nec exactetis, nisi quidquid exinde ipse abba vel pars monasterii sui Sidiu aut successores sui, vel quod fiscus noster percipere potuerit, ex nostro munere largitatis hoc habeat concessum atque indultum. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, et per tempora melius conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam decrevimus roborare.

Signum gloriosi regis Theoderici.

Data sub die x Kal. Novembris, anno x regni nostri, Compendio palatio in Dei nomine feliciter (26).

X. De cella Hunulfi curte.

Anno ab incarnatione Domini 677 indictione (28) vi, vir quidam inclitus, nomine Amalfridus, tradidit domno Bertino monasterium quod ipse construxerat in proprietate sua, nomine Hunulfi curte in pago Cameracense, super fluvio Scald; ubi et filia ipsius illustris viri Auriana nomine, abbatissa sanctimonialium rectrix esse videtur eo tenore ut hoc ipse, dum adviveret, per precariam haberet, et post suum obitum ac filia ejus Aurianæ, supradictus abbas Bertinus seu successores sui hoc habeant, teneant atque possideant; et quemcunque præpositum ibi præponere voluerint, licentiam habeant, sicut etiam exemplar illius traditionis apud nos hactenus conservatum, testatur hoc modo.

XI. Traditio Amalfridi de eadem cella (28).

Ego in Dei nomine Amalfridus illuster vir, concessi atque delegavi ad monasterium Sidiu, ubi venerabilis vir Bertinus abbas præesse videtur, una cum voluntate vel convenientia filia meæ Aurianæ,

(26) Theoderici solemnibus subscribendi modus is erat, † *In Christi nomine Theodericus rex subscripsi*, ut ex relatis ejus formulis constat. Unde asserere licet, hic non bene redditam fuisse Theoderici ipsius subscriptionem a Folquino, qui in superiori, uti et in isto, Chlotharii diplomate formulam initialem; ad hæc etiam regis ac Baltechildis reginæ atque cancellarii subscriptiones prætermisit.

(27) Indict. vi non cum an. Chr. 677, sed cum an. 678, convenit; neuter vero horum annorum cum xii Theoderici III, qui annus incidit in an. Chr. 685.

(28) Edidit Mabill. *De re diplom.* pag. 607.

(29) Amalfridi litteras ita claudit Folquinus, itemque Iperius in Chronico Bertinensi, qui Iperius prima instrumenti verba, quæ præfationis loco sunt,

quæ ibidem rectrix esse videtur, hoc est monasterium nostrum, cujus vocabulum est Hunulfofurtis, in pago Kambrincense, super fluvio Scald, quem ego in proprietate nostra in honore sanctæ Mariæ, vel sancti Petri, seu sancti Martini, seu sanctæ Pollinæ construxi, ubi ipsa pretiosa gemma requiescit in corpore..... Et supplicamus ipsos fratres et rectores monasterii, ut ipsum monasterium de Missa, de curso, de luminaria, curam habere studeant, et de hospitibus et peregrinis charitatem, ut mercedem habere debeant, et nomen nostrum in libro vitæ recenseant. Actum Vermandis, quod fecit mensis Februarius dies viii in anno xii regni domini nostri Teuderici gloriosissimi regis (29).

Hac traditione jam peracta, atque illustrium viro-
rum subscriptione firmata ut etiam per succedentia tempora inconvulsa servaretur annis necdum duobus post prædictam traditionem peractam, qui erat annus Dominicæ incarnationis dclxxviii, atque prædicti regis Theoderici annus xiv (30) pariter regale palatium in villa Crisciaco adientes, domnus scilicet Bertinus abbas, et Amalfridus illustris factor hujus traditionis, postulantes suprascriptam donationis cartam regis præceptionis auctoritate firmare. Quod rex tunc devote complexans, cum sigilli regalis subscriptione apud nos conservata, hactenus testatur ita dicendo.

XII. Confirmatio Theoderici regis de eadem cella (31).

Veniens venerabilis vir Bertinus abba de monasterio Sithiu, quod est constructum in pago Tarwaninse, in honorem sancti Petri, vel cæterorum sanctorum, per consensu et voluntate illustris viri Amalfridi, et matronæ ipsius Childebertanæ, seu et filia eorum Auriana abbatissa, Cariciaco villa in palatio nostro, in nostram venientes præsentiam, clementiæ regni nostri intulerunt, eo quod ipse Amalfridus et matrona sua Childebertana in honore sanctæ Mariæ genitris Domini nostri Jesu Christi, vel sanctæ Pollinæ, in loco nuncupante Hunulfofurtis, super fluvio Scald visi fuerunt ædificasse, etc. Dat. Kalend. April. anno xiv regni nostri Cariciaco palatio.

De fmdatione et dedicatione monasterii sanctæ Bertæ Blangiacensis.

(685) Theoderici prætitulati regis, Clodovei et

refert in hunc modum: *Quantum intellectus sensus humani, etc.* Illa vero reseculisse videtur Folquinus, quod nihil ad historicam diplomatis notitiam conferrent: at subscriptiones omittere non debuit, quæ sic habent: *Amalfridus hoc testamentum a me factum relegi et subs.* Ego Auriana abbatissa consentiens subs. Signum Adalfridi, Vulfoaldus, Nivario, Angabertus, Hildramnus, Erchamfridus, Signius, Vuaraulfus Diaconus, Ulitmarus, Crasmarus, Dudonus, Bruno, Ermenfridus, Constantinus, Gislefridus, Centenasius, Gerfridus, Balstrantus, Bladardus rogatus hoc testamentum scripsi et subscripsi.

(30) Annus xiv regni Theoderici III mense Aprilis, cum a. Chr. 687 convenit.

(31) Hanc confirmationem edidit, sed mancam, Mabillonius, *De re diplom.* pag. 607.

Batildis reginæ filii, fundatoris (32), sancti præsulis Vedasti Attrebatensis, anno duodecimo, in Blangiaco, beatissima Berta monasterium (33) ædificare cœpit in pago Taruanorum, in propria possessione, anno Dominicæ nativitatis octogesimo secundo (34) vel circiter, ut patet in scriptis prædicti monasterii. Compositis denique omnibus ad ornatum monasterii, piissima Berta convocavit in unum venerabiles episcopos ad præscriptum monasterium dedicandum, sanctum videlicet Ausbertum, Rotomagensem episcopum; sanctum Walaricum; sanctum Germanum de civitate Parisii; sanctum Silvinum, advenam de Tholosa venientem; sanctum Pharonem de Meldis, fratrem Walberti suppositi; venerabilem Ravengarium, in cujus diœcesi ante relatum situm est cœnobium, Taruanensem præsulem, plerosque alios præclaræ vitæ viros. Ibi omnes, velut columnæ firmissimæ intra sanctam Ecclesiam uno in tempore floruerunt, et ad memoratam Bertam, devotioni ejus favere gliscentes, convenerunt. Ravangerus autem, Morinorum episcopus in cujus parochia actum est, interrogavit si omnia adessent dedicationi necessaria. Responsum est illico a Berta cuncta adesse. Tunc ille: « Affer, inquit, ysopum, ut præparatur usui necessario. » Et illa, inquit: « Huc usque, pater nesciebamus si de illis aliqua necessitas huic adjungeretur operi. » Tunc, metu divino, angelus, in modum juvenis, detulit ysopum miraculose meritis astantium. Facta est hæc dedicatio quando fecit mensis februarius dies novem.

XIII. *De morte Theoderici et successione Clodovei filii ejus, et cæteris.*

Decedente interea glorioso Francorum rege suprascripto Theoderico, anno incarnationis Dominicæ 682, qui erat annus regni ipsius (32) filius ejus Clodoveus puer in regno Francorum gloriose sublevatur. Qui regia auctoritate privilegium quoddam domno Bertino fecit de monasterio suo Sithiu, in quo quidquid ab antecessoribus suis prædicto loco fuit concessum, ipse privilegio regis confirmationis affirmavit; interdicens scilicet, sine judiciaria potestate, locum illum per succedentia tempora manere, nec aliquis publicus exactor, sub aliquo districtiois freno, ingenuos ac servientes loco illi distringere præsumat. Quod etiam privilegium istuc inscribere placuit. Actum est anno ab incarnatione Domini 672, qui erat annus i præfati regis, hoc modo.

XIV. *Privilegium Clodovei regis* (36).

Clodoveus rex Francorum [vir inluster]. Si illa beneficia quæ parentes nostri ad loca sanctorum præstiterunt vel concesserunt, pro nostris oraculis confirmamus; et regiam consuetudinem exercemus, et nobis ad laudem vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur venerabilis vir Bertinus abba de monasterio Sithiu, quod est in pago Tarwanense, in honore sanctæ Mariæ geni-

triciis Domini nostri Jesu Christi, necnon et sancti Petri et Pauli apostolorum, vel cæterorum domnorum Sanctorum constructum, ad nostram accedens præsentiam, clementiæ regni nostri suggessit, eo quod avus noster Chlodovius quondam rex de omnes curticellas vel villas ipsius monasterii, quidquid præsentis tempore possidebant, aut adhuc inantea ex munere regum, vel collata populi, seu de comparato aut de qualibet adtracto in quibuslibet pagis atque territoriis inibi erat additum vel collatum, integra emunitate antecessoræ suo Mumolino quando vel ad prædicto monasterio concessit, ut nullus iudex publicus ibidem ad audiendas causas, freta exigenda, fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas faciendo, nec homines ipsius monasterii, tam ingenuos, quam et servientes super terras suas commanentes distringendos, nec nullas redhibitiones requirendas, nec exactandas, nec judiciaria potestas ibidem ingredi quocumque tempore non deberet, nisi sub emunitatis nomen omni tempore cum omnia fretis concessis pars ipsius monasterii debeat possidere. Unde et præceptionem principum, seu confirmationem avunculorum nostrorum Chlotacharii, et Childeric, seu et genitoris nostri Theoderici quondam regis, qualiter hæc vel illa locella, quæ postea ipse Bertinus abba ad parte ipsius monasterii pro commutationis titulo vel strumenta accipere.... accipere confirmaverunt, nobis in præsentis ostendit relegendas: et ipsis beneficiis concessis de tempore usque nunc asserit conservatas, sed pro firmitatis studium petiit memoratus abba celsitudini nostræ, ut hoc circa ipsum locum pro nostra auctoritate plenius confirmare deberemus. Cujus petitioni pro mercedis nostræ munere vel reverentia ipsius sancti loci ita præstitisse et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut quidquid constat supra scriptos avos nostros Chlodovius quondam rex de ipsa emunitate, sicut superius est comprehensum, præfato Mumolino, vel postea ipse avunculi nostri Chlotacharius seu Childericus, seu et genitor noster Theodericus quondam reges, juste et rationabiliter consenserunt, vel confirmaverunt, et de eo tempore usque nunc recto tramite fuit conservatum, ita et inantea per nostro præcepto plenius in Dei nomine confirmato, inspectas ipsas præceptiones suprascriptorum principum, sicut per easdem declaratur, circa ipso abbati Bertino, vel successoribus suis, aut ipso monasterio Sithiu omni tempore ipsis beneficiis concessis in omnibus valeat esse conservatum: et nulla refragatione vel nullo impedimento a iudicibus publicis exinde quoque tempore habere non pertimescant: unde et ipsa congregatio pro stabilitate regni nostri vel salute patriæ Domini misericordiam jugiter debeant exorare. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur et in omnibus conservetur, nos et præcelsa

(32) Supple *monasterii*.

(33) De Blangiaco monasterio vid. Gall. Christ. tom. X, col. 1188 et seqq.

(34) Corrig. 685.

(35) Obiit Theodericus III a. Chr. 694, cum exsupradictis regni sui a. xviii ageret.

(36) Vulg. a Mabill. *De re Diplom.* p. 607.

genitrice nostra Chrotechildis regina monus nostræ signaculis subter eam decrevimus confirmare. Signum gloriosi Chlodovei regis. Signum præcelsæ genitricis nostræ Chrodechildis reginæ (37).

Actum sub die i Kal. Junias, anno i regni nostri.

XV. *De morte Clodevei et successione Hildeberti, et privilegio ejusdem.*

(698) Anno etiam Dominicæ incarnationis 684, cum decedente præfato rege Clodoveo, anno regni ejus (38) ii, frater ejus Hildebertus Francorum gloriose sumpsisset imperium, anno iii regni ejus, fecit idem rex domno Bertino privilegium regiæ auctoritatis, secundum suprascriptæ conscriptionis tenorem quam ab antecessore suo Clodoveo rege factam, supra jam conscripsimus. Quod privilegium hic ideo omittimus, ne conscripta iterare videamur. Nos interim ad subsequenda festinemus.

XVI. *Quod multa atia, se vivente, adquisierit, et de cella Woromhold dicta, et sancto Winnoco (39).*

Hæc et alia quam plurima, se adhuc vivente, monasterio suo adauxit cum ingenti desudatione. Multa etiam præterea, partim præcedentum incuria, partim quoque diuturna vetustate demolita, nobis hæcenus manent incognita. Certum est autem quod omni vitæ suæ tempore in præparatione loci sibi a Domino traditi sudasset; unde nec abstinit, donec priscis monasteriis regali auctoritate constructis regalibus privilegiis et terrarum opulentia cœquaret. Quin etiam et alia monachorum cœnobia, se adhuc vivente, construxit, ex quibus unum est quod vocatur Woromhold, quod quidam vir dives, Heremarus nomine, eidem viro Dei contradidit. Sanctus vero Bertinus servorum Dei multiplicare volens habitacula, hoc ipsum cœnobium quatuor viris, ad se a Britannia partibus advenientibus, se construendum regendumque commisit, Quadonoco videlicet et Ingenoco, Madoco sanctoque Winnoco, ut inibi receptionem pauperum construendo, hospitum peregrinorumque curam gererent non modicam in necessariis administrando. Post decessum vero supradictorum trium virorum, Quadonoci videlicet et Ingenoci et Madoci, sanctus Bertinus, conventiculo fratrum inibi degentium, beatum concessit præesse Winnocum, quia de ejus vita et moribus non dubitabat, quem secum ad infantia sub Dominica monasterii scola nutriebat: cujus vitam et virtutes, qui diligenter investigare voluerit, a quodam eligentissime conscriptam, invenire apud non poterit. Nos interim cœpta percurramus.

XVII. *Quod, se vivente, beatus Bertinus Rigobertum abbatem ordinaverit (40).*

Beato igitur Bertino jam in senium vergente, regimen cœnobii sui Rigoberto venerabili viro com-

(37) Hic omissus dati privilegii locus a Folquino.

(38) Regnare cœpit Clodoveus III a. 691 post mortem Theoderici III, patris sui; obiitque a. 695, mense Martio, i. e. regni sui a. iv vel incunte v.

(39) Cf. Joann. Iper. *Chronic.* col. 473.

misit, ut relicto mundanæ implicationis negotio, liberius vacaret Deo. Hic sub tempore regiminis sui, domno Bertino ordinante et jubente, construxit monasterium in honore sancti Martini, qui nunc loci caput et totius abbatie principatus existit, anno vi regni Hildeberti, qui erat annus Dominicæ incarnationis 689 (41), sub pontifice Tarwanensis Ecclesiæ Ravangero. Hic etiam sub anno Dominicæ incarnationis 693, regnante glorioso rege Hildeberto anno x, emit a viro quodam, Eodberto nomine, villam quamdam vocabulo Rumliaco, solidis mille quingentis; cujus emptionis carta taliter est facta.

XVIII. *Emptio Rigoberti abbatis de Nuntiaco (42).*

Domino sancto et in Christo venerabili viro Rigoberto, abbati de monasterio Sithiu, Eodebertus venditor. Constat me non imaginario jure, sed plenissima voluntate vobis vendidisse, et ita vendidi, tradidisse, et ita tradidi de præsentate, hoc est omnem rem portionis mee, in loco nuncupante Rumliaco, in pago Taruanninse, quam de parte filii mei Charadeberti quondam, ex luctuosa hereditate mihi obvenit, id est, cum terris, domibus, edificiis, mancipiis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, farinariis, greges cum pastoribus, rem inexquisitam, ad integrum, quantumcumque conjux mea ibidem tenuit moriensque dereliquit, vel ad filium nostrum superius nominatum de parte sua ad ipsum pervenit, hoc et integrato ordini ipse abbas vel pars monasterii sui, in jure et dominatione eorum, a die præsentate faciant recipere vel dominare; unde accepimus a vobis in precio taxato, juxta quod nobis bene complacuit atque convenit, inter aurum et argentum, solidos mille quingentos tantum, ita ut ab hodierna die ipse abba, vel pars monasterii sui, habendi, tenendi, dandi, vendendi, commutandi, vel quicquid exinde facere voluerit liberam et firmissam in omnibus habeant potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, si nos ipsi, aut ullus de heredibus aut proheredibus nostris, vel quislibet opposita persona, qui contra hanc vendicionem quam ego plenissima voluntate fieri vel conscribi rogavi, venire aut effringere præsumpserit, et a me vel a meis heredibus defensatum non fuerit, tunc inferamus nos vel heredes nostri tantum et alia tantum, quantum a vobis accepimus, vel quantum ipsa res eo tempore meliorata valuerit, duplam pecuniam statuta servante componat, et quod repetit evindicare non valeat, sed presens vendicio hæc omni tempore firma et inviolata permaneat, cum stipulatione subnixa.

Actum Sidiu monasterio, quod fecit mensis Maius dies xvi, anno x regni domni nostri Childeberti gloriosi regis. Signum Eodberti, qui hanc vendicio-

(40) Vide Joan. Iper. *Chronic.*, col. 474.

(41) Ann. vi regni Childeberti in annos Chr. 700 et 701 incidit.

(42) Vulgavit Bréq. *Diplom.*, p. 267.

nem fieri rogavit. Signum Fladeberti. Signum Madalchari. Signum Erleberti. Signum Childolfi. Signum Mauriane. Signum Sigeberti.

Erchembodus lector hanc vindicionem scripsit et subscripsit.

XIX. *Quod Erlefrido post Rigobertum cœnobium suum commiserit.*

Crescente interea multitudine monachorum, beatus pater Bertinus, præfato Rigoberto requiem desudationis indulgens (43), venerabili viro Erlefrido (44), a se nutrito, cœnobii sui regimen commisit; ipse, arctioris vitæ vias incedens, semotus a mundana perturbatione, tota mente insisteret divinæ philosophiæ. Præfatus autem vir reverentissimus Erlefridus, inter cætera quæ gessit, emit a quodam viro, nomine Darmundo, res portionis suæ, in loco nuncupante Saroaldsclusa, super fluvio Simma, in pago Vermandense, et in Appiliaco, super fluvio Ysara, in pago Noviomense, seu in Diva et Corbunaceo solidis mille quingentis, quæ vinditionis carta hic est inserta.

XX. *Emptio Erlefridi abbatis de rebus infra scriptis (45).*

Domino et venerabili viro Erlifrido, abbati de monasterio Sitdiu, Darmundus venditor. Constat me non imaginario jure, sed plenissima voluntate tibi vendidisse, et ita vendidi: hoc est, duas partes de re portionis mee, in loco nuncupante Saroaldsclusa, super fluvio Sumna, in pago Vermandinse; similiter et in Appiliaco super fluvio Isara duas partes sitas in pago Noviomensi, seu in Diva et Corbunaco duas partes ad integrum, hoc est, tam in terris, domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, campis, silvis, prætis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, fariariis, peculiis, cultis et incultis, suprascriptas porciones a die presenti tibi trado atque transcribere rogo perpetualiter ad possidendum; unde accepi in precio quod inter nos bene complacuit, hoc est, inter aurum et argentum, solidos mille quingentos tantum, ita ut a die presenti, ipsas portiones habendi, tenendi, dandi, vendendi, commutandi, vel quicquid exinde volueris facere liberam et firmissimam, Christo propitio, in omnibus habeas potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus meis, vel quislibet opposita aut extranea persona, contra hanc vendicionem venerit, inferamus vobis tantum, et alia tantum, quantum a vobis accepimus, duplamque pecuniam, consocio fisco distringente, coactus exsolvat, et quod repetit evindicare non valeat; sed hec vendicio omni tempore firma permaneat, cum stipulatipne subnixâ.

Actum Sitdiu monasterio, vi Nonas Maii, anno xiv imperii domni nostri Hildeberti gloriosi regis. Ego Darmundus venditor, qui hanc vendicionem fieri

(43) Cf. Joann. Iper. cap. 2, col. 477.

(44) Cf. cap. 3, ibid.

(45) Edidit. Bréq. *Diplom.*, pag. 380.

(46) Annus xv Childeberti regis convenit cum anno Christi 709. Cf. Mabill. *sæc. Benedict.* III, part. 1,

rogavi. Ravangerus, ac si indignus episcopus subscripsit. † Fulberti. † Madalharii. † Humberti vicarius. Chrodbertus hanc vendicionem scripsit et subscripsit.

XXI. *De transitu Domni Bertini.*

Sub hujus præfati Erlefridi regiminis tempore, beatus pater Bertinus plenus dierum et sanctitate, post diuturnum in Domini servitute famulatum, carnea relinquentes ergastula, migravit ad Christum, percepturus ab ipso æternæ remunerationis bravium, qui erat annus Dominicæ incarnationis 698, et præfati regis Hildeberti xv (46), indictione xi. Sepultusque est in basilica sancti Martini, ubi plurimæ a Domino virtutes per ejus merita sunt patrata: quod textus ejus Vitæ patefecit elegantissime. Eo etiam tempore (47), venerabilis rex Hildebertus migravit ad Dominum, cum regnasset annis xvi. Regnavitque Dagobertus puer, filius ejus, pro eo, annis v (48); sub cujus tempore prædictus abbas Erlefridus basilicam sancti Martini supra sancti Patris Bertini tumulum ampliori opere reædificare cœpit.

XXII. *De Erkenbodone abbate, successore Erlefridi.*

Post multiplicia igitur præfati Erlefridi abbatis desudamenta, quæ postquam magistri superstes existerat, desudavit mente promptissima, migrans ad Dominum, successorem sibi reliquit Erchembodum, sapientia et bonitate cœqualem. Qui tempore regis Hilperici successoris prædicti regis Dagoberti quoddam privilegium regia auctoritate ab ipso poposcit rege constructum, quod taliter est factum.

XXIII. *Privilegium Chilperici regis tempore præfati abbatis (49).*

Chilpericus rex Francorum [vir inluster]. Si facta parentorum nostrorum, quod ad loca sanctorum præstiterunt vel concesserunt, per nostris oraculis confirmamus, regia consuetudine hoc exercemus, et nobis ad laudem vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur venerabilis vir Erchembodus abba de monasterio Sitdiu, qui est in pago Tervannense in honore sanctæ Mariæ genitricis Domini nostri Jesu Christi, necnon et sancti Petri et Pauli apostolorum, vel cæterorum domnorum sanctorum constructus, ad nostram accedens præsentiam, elementiæ regni nostri suggestit, quod avus noster Chlodoveus quondam rex de omnibus curtis vel villis ipsius monasterii, quicquid eodem tempore possidebant, aut adhuc inantea ex munere regum vel collata populi, seu de comparato, aut de qualibet adtracto in quibuslibet pagis atque territoriis inibi est additum vel collatum, integra emunitate antecessori suo domno Bertino, quondam ipsius monasterii abbate, vel ad prædictum monasterium concessisset, ut nullus iudex publicus ibidem ad causas audiendas, aut freta exactanda, vel fidejussores tol-

pag. 117; Annal. XIX, 45, tom. II, pag. 23; Marten. *Thesaur. Anecd.*, tom. III, col. 475, in not.

(47) A. Ch. 711.

(48) Emond. iv.

(49) Edidit. a Mabill. *De re diplom.* pag. 608.

lendos, nec mansiones aut paratas faciendas, nec homines ipsius monasterii, tam ingenuos, quam et servientes, qui super terras suas commanent, distringendos, nec ullas redibitiones requirendas nec exactandas judiciaria potestas ibidem ingredi quocumque tempore non deberet: nisi sub emunitatis nomen omni tempore cum omnes fretas concessas pars ipsius monasterii perenniter deberet possidere. Unde et præceptiones ipsius videlicet principis avi nostri Chlodovei, et confirmationes præcelsorum avunculorum nostrorum Chlochoarii et Theoderici, seu et genitoris nostri Childerici, etiam et consobrinorum nostrorum Chlodovei et Childeberti quondam regum se ex hoc præ manibus habere affirmat, et quod ipsa beneficia concessa ab eo tempore usque nunc videant esse conservata: sed pro integra firmitate petiit celsitudinem nostram memoratus abbas, ut hoc circa ipsum locum pro nostra auctoritate plenius confirmare deberemus. Cujus petitioni pro mercedis nostræ augmentum, vel reverentia ipsius loci ita præstitisse, et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim præcipimus, ut quicquid constat suprascriptum avum nostrum Chlodoveum quondam regem de ipsa emunitate, sicut superius est comprehensum, præfato Bertino, vel postea ipsi avunculi nostri Chlochoarius et Theodericus, seu et genitor noster Childericus, etiam et consobrini nostri Chlodoveus et Childebertus quondam reges juste et rationabiliter quondam concesserunt et confirmaverunt, et de eo tempore usque nunc recto tramite fuit conservatum, ita et in antea per nostro præcepto plenius in Dei nomine confirmare debemus. Inspectas ipsas præceptiones suprascriptorum principum, sicut per easdem declaratur, circa ipsum abbatem Erkembodum vel successores suos, et ad ipsum monasterium Sithiu omni tempore ipsa beneficia concessa in omnibus valeant esse conservata, et nulla refragatione, nec nullum impedimentum a iudicibus publicis exinde quocumque tempore habere non debeant: unde ipsa congregatio pro stabilitate regni nostri, vel salute patriæ Domini misericordiam jugiter debeant exorare. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, et in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam subter derevimus roborare. Datum anno regni nostri III (50).

XXIV. De pugna Caroli in Vinciaco.

(717). In præfati autem regis Chilperici tempore, Carolus dux, filius Pippini, ab Auster adveniens, commoto exercitu, contra jam dictum Chilpericum regem et Ragemfridum illius ducem, pugnam iniit. Sed prius cæso ejus exercitu, terga vertit. Postquam autem resumptis contra Chilpericum hostem movit die Dominico, in Quadragesima. Sed Carolus prius pacem fieri rogavit. Illis non dantibus, pugnam iniit

(50) Hic Folquinus regis atque cancellarii subscriptionem prætermisit, itemque dati privilegii locum: efficto insuper sigillo, quod ab authenticis primæ stirpis regum longe diversissimum, sæculi x ætatem

A XII Kal. April., Deoque juvante victo Chilperico et Ragemfrido, victoriam accepit. In hoc autem tempore beatus Silvinus, Taruennensis episcopus, floruit virtutibus et sanctitate plenus; cujus nunc in Sithiu venerabiliter humatum pausat corpus. Peracta autem supra memorata pugna, iterum Chilpericus rex cum Ragemfrido Eudonem ducem in auxilium expetentes, contra Carolum ire disponunt. Quibus Carolus occurrens intrepidus, fugatis iterum hostibus, triumphum est adeptus. Carolus autem cum Eudone duce amicitias postea feriens, et cum Chilperico rege pacifectus, eum in regno restituit. Sed non diu in hac vita mansit, mortuus namque est, cum regnasset annis v et dimidio. Franci vero Theodericum, Dagoberti regis junioris supramemorati filium, super se regem statuunt. Qui præfato Erchembodoni abbati privilegium quoddam concessit, regia auctoritate confirmans ea quæ ab antecessoribus suis sancto huic loco est concessum; quod hic etiam præ oculis taliter habetur insertum.

XXV. Exemplar privilegii (51).

(3 Mart. 721.) « Theodericus rex Francorum, viris illustribus gravionibus, seu et omnibus agentibus, vel junioribus eorum, tam præsentibus quam futuris, in cujuscunque libet actionibus monasterii Sithiu tenere vel habere videtur. Si facta parentum nostrorum, quæ ad loca sanctorum præstituerunt vel concesserunt, per nostra oracula confirmamus, regia consuetudine exercemus; pertinere confidamus, Igitur venerabilis vir Erchembodus, abbas de monasterio Sithiu, qui est in pago Tarnuanensi, in honore sanctæ Mariæ, genitricis Domini nostri Jesu Christi, nec non et sancti Petri et Pauli apostolorum, vel cæterorum domnorum sanctorum, constructus, ad nostram accessit præsentiam, clementiæ regni nostri suggessit, eo quod proavus noster Clodoveus, quondam rex de omnibus curtis vel villis ipsius monasterii, quidquid eodem tempore possidebant, aut adhuc in antea ex munere regum, vel de collatis populis seu de comparato, aut de comparando, aut de quolibet attracto, in quibuscunque pagis atque territoriis, inibi est additum vel collatum, integra immunitate, antecessori suo Bertino quondam, vel ad prædictum monasterium Sithiu, concessisset, ut nullus iudex publicus ibidem ad causas audiendas aut freta exactanda, vel fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas faciendas, nec homines ipsius monasterii, tam ingenuos quam et servientes, qui super terras suas commanent, distringendos, nec nullas reddibitiones requirendas nec exactandas, judiciaria potestas ibidem ingredi non præsumat, nisi sub emunitatis nomine, omni tempore, cum omnibus fretis concessis, pars ipsius monasterii perenniter debeat possidere. Unde et præceptione ipsius principis proavi nostri Clodovei, et confirmationibus præcessorum

atque genium sapit.

(51) Vulgat. a Miræo, *Oper. diplom.* t. I, p. 428; a Mabill. *De re diplom.* p. 608, 609.

avunculorum nostrorum Clothacarii et Childerici, seu et avorum nostrorum Theoderici et Childeberti, atque consobrini nostri Chilperici quondam regis, ex hoc præ manibus se habere affirmat, et quod ipsa beneficia concessa ab eo tempore usque nunc videantur esse conservata; sed, pro integritatis firmitate, petiit celsitudini nostri memoratus Erkembodus abbas, ut hoc, circa ipsum locum, per nostram auctoritatem, plenius in Dei nomine confirmare deberemus. Cujus petitioni, pro mercedis nostræ augmentum et reverentia ipsius sancti loci, ita præstitisse et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim præcipimus, ut quicquid constat superscriptum proavum Clodoveum quondam regem, de ipsa emunitate, sicut superius est comprehensum, concessione præfato Bertino, antecessori suo, vel postea ipsi avunculi, vel avus noster Clotharius, et Theodericus, Childebertus et Childericus (52), etiam et confirmationes consobrini nostri Chilperici, quondam regis, juste et rationabiliter concesserunt vel confirmaverunt, et, de eo tempore usque nunc, recto tramite sunt conservatæ, ita et in postmodum, per nostrum præceptum plenius in Dei nomine confirmamus: inspectas ipsas præceptiones superscriptorum principum, sicut per easdem declaratur, circa ipsum Erchembodium abbatem, vel successores suos, aut circa ipsum locum Sithiu, omni tempore ipsa beneficia concessa in omnibus valeant esse conservata; et nullam refragationem nec ullum impedimentum a iudicibus publicis exinde quoquam tempore habere non pertimescant. Unde et ipsa congregatio, pro stabilitate regni nostri vel salute patriæ, Domini misericordiam jugiter debeat exorare. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, et in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam subter decrevimus affirmare.

« Signum gloriosi regis Theoderici.

« Data quando facit Martius dies III, anno primo regni nostri, Suessionis civitate in Dei nomine feliciter. »

XXVI. *De alio privilegio ejusdem regis Theoderici.*

Eodem quoque anno in mense Novembrio, fecit idem rex Theodericus præfato abbati Erchembodo aliud de terris quas domnus Bertinus, se adhuc vivente de præcedentium regum fisco, in quibuscunque locis, emerat, vel de omnibus rebus, continentem se in hæc verba.

XXVII. *Exemplar ejusdem privilegii (53).*

Theodericus rex Francorum [vir inluster]. Quem divina pietas sublimat ad regnum condecet facta servare parentum, præcipue quæ compendiis ecclesiarum aut locis sanctorum a regali clementia pro æterna retributione probatur esse indultum, oportet conservare in ævum. Igitur cognoscat magnitudo ac utilitas vestra, venerabilem virum Erkembodum

(52) Ordo verborum, auctore Cointio, ex superioribus, sic restituendus est: Ipsi avunculi Clotarius et Childericus, vel avi nostri Theodericus et Childe-

bertum de monasterio Sitdiu per missos suos clementiæ regni nostri talem intulit notitiam, quod tritavus noster Theodericus quondam rex, per præceptionem suam sua manu subscriptam, antecessori suo Bertino quondam abbati, vel prædicto monasterio Sitdiu tale beneficium concessisset, ut quod infra fisco nostro, ubi et ubi, in quascumque libet pagis vel territoriis comparatum habebat, aut in antea ad comparandum invenire poterit, vel quod boni homines Deum timentes pro animabus eorum ad superscriptum monasterium dederunt, aut in antea dederint, hoc habuisset concessum, et quod de fisco nostro comparatum habebat, aut in antea comparassent, præter illam terram, unde opera carpentaria exeunt, hoc habuisset indultum, ut nulla iudicialia potestas, nullos redditus terræ, nec nullas functiones publicas eidem ob hoc exigere aut exactore vel requirere non deberet: unde et ipsam præceptionem jam dicti tritavi nostri se præ manibus habere ex hoc affirmavit, et nobis in præsentia ostendit ad legendum, et ipsa beneficia concessa de eo tempore usque nunc asseruit esse conservata: sed pro firmitatis studium petiit celsitudinem nostram, ut hoc circa ipsum locum sanctum pro nostris deberemus confirmare oraculis: quod nos propter nomen Domini et reverentia ipsius sancti loci grati animo ita præstitisse et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut quicquid constat superscriptum tritavum nostrum Theodericum quondam regem, de ipso beneficio, sicut superius est comprehensum, præfato Bertino vel ad superscriptum locum sanctum pro augmento mercedis suæ concessisse, et de eo tempore usque nunc recto tramite fuit conservatum, ita et in antea inspecta ipsa præceptione prædicti principis, sicut per eadem declaratur, ita et in antea per nostrum præceptum plenius in Dei nomine sit confirmatum, sub eo ordine circa ipsum Erkembodum abbatem, vel ad ipsum monasterium suum Sitdiu omni tempore ipsa beneficia sint concessa, et in omnibus valeant esse conservata, et nullam refragationem, nec nullum impedimentum a iudicibus publicis exinde quoquam tempore habere non pertimescant: unde et ipsa congregatio pro stabilitate regni nostri vel pro salute patriæ Domini misericordiam jugiter exorare delectet. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, vel perenniter in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam subter decrevimus adfirmare.

Signum gloriosi domni Theoderici.

Datum quod facit Novemb. dies decem, anno primo regni nostri Confelentis castro.

Ego Conradus jussus recognovi et subscripsi.

XXVIII. *De episcopatu ejusdem abbatis.*

Anno quoque ejusdem regis Theoderici quieratannus Dominicæ incarnationis 710, præfatus abbas Erchembertus.

(53) Apud Mabill. *De re diplom.* p. 609.

bodus (54), Taruennensis Ecclesiæ suscepit pontificatum. Hic autem præfatus Erchembodus episcopus, cum episcopatu abbatiam tenens, anno III præfati regis Theoderici, emit a quodam viro, Rigoberto nomine, res proprietatis suæ in loco nuncupante Sethiaco, super fluvium Agniona, cum adjacentia Kelmias et Strato; et infra Mempisco Leodredingas mansiones, seu Belrinio, super fluvio Quantia, sitas in pago Taruanense, cum adjacentia sua, quod est in pago Pontivo, in loco nuncupante Monte, super fluvio Alteia, solidis, inter aurum et argentum, mille quingentis, cujus venditionis carta sub horum apicum tenore est facta.

XXIX. *Emptio ejusdem episcopi de rebus infra scriptis.*

Domino atque apostolico patri Erkenbodo episcopo atque emptori et ejus congregationi ibidem consistenti, ego Rigobertus vendidi et in præsentem tradidi, hoc est, omnes villas meas nuncupantes Sethiaco, super fluvium Agniona, cum adjacentiis suis Kelmias et Strato, et infra Mempisco Leodredingas mansiones, seu Bebrinio, super fluvio Quanta sitas, in pago Taruannense, cum adjacentiis suis quæ sunt in pago Pontivo in loco nuncupante Mentek, super fluvio Æteva. Actum Sithiu monasterio, publice, IV Kal. Sept. III regni domini nostri Theoderici gloriosi regis. Ego Rigobertus hanc venditionem a me factam relegi et subscripsi. S. Dodoni. S. Leudegesili. S. Chimbaldi centenarii. S. Cherebaldi. S. Ellemberthi. S. Ingamari. Winidmarus diaconus hanc venditionem scripsi et subscripsi.

XXX. *De morte Erchembodi, et de successione Waimari, et privilegio Hilderici.*

Decedente interea in extremis præfato rege Theoderico, Hildericus Francorum suscepit imperium anno ab incarnatione Domini 642 (55). Interea et præfatus Erchembodus, episcopus et abbas, decessit a sæculo (56), et in monasterio sancti Audomari, coram alare sanctæ Dei genitricis [quod dicitur ad Camparas], tumulatur a populo [ubi usque hodie ejus tomba cernitur lapidea], cui in episcopatu successit Adalgerus. Abbatiam vero regendam suscepit Waimarus, qui, tempore præfati regis Hilderici, privilegium quoddam consecutus est regiæ auctoritatis, seeundum statuta præcedentium regum, quæ præfato concesserunt Sithiu monasterio; quod ab ipso rege firmatum constat in hoc modo, anno ejusdem regis imperii primo.

XXXI. *Exemplar privilegii Childerici regis (57).*

Hildericus rex Francorum, viris inlustribus gravionibus, atque omnibus agentibus, vel junioribus eorum, tam presentibus quam futuris, in quiscumque actionibus monasterium Sithiu habere videtur. Quem divina pietas sublimat ad regnum, condecet

(54) Erchembodus seu Erchembodo abbas Sithiensis in locum Raveingeri, Taruennensis episcopi, suffectus est a III regni Theoderici IV, i. c. a. Chr. 723. Vid. Joan. Iper. *Chron.* cap. 4, part. II; *Gall. Christ.* tom. III, col. 487.

(55) Post mortem Theoderici vita functi a. 737,

A facta conservare parentum, præcipue quæ comdiis ecclesiarum aut locis sanctorum regali clementia præ æterna retributione probatur esse indultum, oportet conservare in ævum. Igitur cognoscat magnitudo seu et utilitas vestra, quod venerabilis vir Waimarus abbas de monasterio Sithiu, clementiæ regni nostri detulit in notitiam, quod parens noster Theodericus quondam rex per suam præceptionem sua manu firmatam antecessori suo Erkembodo abbati vel ad prædictum monasterium suum Sithiu tale beneficium concessisset, ut quod infra fiscum nostrum, ubi et ubi, in quibuscumque libet pagis aut territoriis comparatum habebat, aut in antea ad comparandum invenire poterat, vel quod boni homines Deum timentes, pro animabus eorum ad suprascriptum monasterium dederunt, aut in antea dederint. hoc habuisset concessum; et quod de fisco nostro comparatum habebat, aut in antea comparasset, præter illam terram unde opera carraria exeunt, hoc habuisset concessum, et nulla judiciaria potestas, nullos redditus terræ, nec nullas functiones publicas eidem ob hoc exigere aut exactare, nec requirere non deberet. Unde et ipsam præceptionem ipsius jam dicti parentis nostri Theoderici quondam regis se præ manibus ex hoc habere affirmat, et nobis in præsentem eam ostendit ad relegendum, et ipsa beneficia concessa de eo tempore usque nunc asserit esse conservata: sed pro firmitatis studium petiit celsitudinem nostram, ut hoc circa ipsum locum sanctum per nostris deberemus confirmare oraculis: quod nos propter nomen Domini et reverentia ipsius sancti loci ita præstitisse, et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim præcipimus, ut quicquid constat suprascriptum parentem nostrum Theodericum quondam regem de ipso beneficio, sicut superius est comprehensum, præfato Erkembodo abbati vel suprascripto loco sancto pro aumento mercedis suæ concessit, et de eo tempore usque nunc recto tramite fuit conservatum: ita et in antea inspectis ipsis præceptionibus prædicti principis, sicut per easdem declaratur, ita et in antea per nostrum præceptum plenius in Dei nomine sit confirmatum, sub eo ordine circa ipsum Waimarum abbatem, vel ad ipsum monasterium suum Sithiu, omni tempore ipsa beneficia concessa in omnibus valeant esse confirmata, et nullam refragationem, nec nullum impedimentum a iudicibus publicis exinde quoquam tempore habere non pertimescant: unde et ipsa congregatio pro stabilitate regni nostri vel salute patriæ Domini misericordiam jugiter debeant exorare, Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam subter decrevimus adfirmare.

Francias sine rege fuit usque ad 742, quo rex creatus est Childericus III, Chilperici II filius.

(55) Quo anno decesserit Archembodus, utrum 734, an 737, 740 vel 742, incertum est.

(57) Edidit Mabillonius. *De re diplomat.* pag. 610.

Signum gloriosi regis Hilderici.

Datum quando fecit Aprilis dies xxiii, anno primo regni nostri. Crisciaco palatio in Dei nomine feliciter. Amen (58).

XXXII. *De Nanthario abbate, et morte Waimari; et de Rokashemo, quem quidam Felix dedit nobis.*

Post decessum autem præfati abbatis Waimari, Nantharius totius abbatie sublimatus est dignitati. Cui anno iii præfati regis Hilderici, quidam presbyter, Felix nomine, tradidit, ad usum monasterii sui Sithiu, cellam sui juris propriam, vocabulo Hro-kashamo sive Therealdo loco, ut testatur illius traditionis carta, quam hic ad confirmationem credulitatis describimus, sub tenore antiquæ illius dictionis.

XXXIII. *Traditio Felicis de Rokashamo.* (59).

(25 Jul. 745). « Sicut Dominus in Evangelio ait: *Qui dat parum, comparat sibi regnum, et qui tribuit parum pecuniæ, accipit sine fine mensuram*, igitur ergo, in Dei nomine, Felix, presbyter, inspirante divina clementia, atque pro animæ meæ remedio, deputavi et concessi atque delegavi, per hanc paginam donationis, ad monasterium Sithiu, quod est in honore sancti Petri et sancti Pauli apostolorum, et sancti Martini vel sancti Bertini confessoris, ubi ipse dominus in corpore requiescit, vel ubi venerabilis vir Nantharius abbas præesse videtur, hoc est cellam meam in loco nuncupante Rochashem sive Therealdo loco (60) in pago Flandrinse, quam ego in honore sancti Michaelis Archangeli, vel sancti Joannis Baptistæ, vel sanctæ Mariæ, genitricis Domini nostri Jesu Christi, vel cæterorum sanctorum, opere construxi, quam ab extraneis personis, dato pretio, comparavi; ita, ut mihi complacuit, in tali ratione ut ad ipsum monasterium Sithiu, ad opus sancti Petri, jam dicta cella, cum omni integritate vel soliditate sua in se aspiciente vel pertinente, ibidem delegare deberemus. Quod ita et fecimus ad integrum, perpetualiter ad possidendum, ut ibidem aspecta vel subjecta omni tempore esse debeat; una cum terris, mansis, casis, ædificiis, mancipiis, acolabus, tam inhenuis quam et servientibus, campis, sylvis, pratis,

(58) Notandum hoc in diplomate, parentis nomen, quod Childericus Merovingorum regum postremus Theodorico Balensi decessori suo ascribit: quem etiam principem absque paterni nominis indicio designat. Hinc quippe certum eruitur argumentum, Childericum Theodorico Calensi progenitum non fuisse, quemadmodum plerisque recentioribus visum est. Nam ex omnibus Merovingorum regum instrumentis superius editis constat hunc apud illos scribendi morem viguisse, ut patrem *genitoris*, consanguineos *parentum* vocabulo designarent. Itaque Chilpericum patrem habuit Childericus, qui sortis suæ non præsciis, ei loco concedebat immunitatem, ipse paulo post subiturus erat.

Ejusdem Childerici regis anno iii Felix quidam presbyter Nanthario abbati cellam tradidit, sui juris propriam, vocabulo Hrocasamo, sive Thevoaldo loco, in pago Flandrinse, quam ego, inquit, in honore sancti Michaelis Archangeli, vel sancti Johannis Baptistæ, vel sanctæ Mariæ genitricis Domini nostri Jesu Christi,

▲ pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, peculiis, præsiis, mobilibus et immobilibus; omnia et ex omnibus, rex inexquisitam, quidquid dici vel nominari potest, hæc nobis vel ad opus monasterii Sithiu, a die præsentis, dono, trado atque transfundo perpetualiter ad possidendum. Et post meum obitum, ipse qui tunc abbatis fungetur moderamine, vel fratres de jam taxato monasterio Sithiu ibidem consistentes, complacere, qualem præpositum ad ipsam cellam constituere voluerint, potestatem in omnibus habere mercantur. Et supplicamus ipsos fratres et rectores ipsius monasterii Sithiu, propter Deum et mercedem nostram lucrandam, ut ipsa cella, quam ibidem transfirmavimus, de missis, de curso, id est psalmis (61), et de luminariis curam habere student, et de hospitibus et peregrinis charitatem et mercedem exinde habere debeant. Tantum in ea ratione, quamdiu ego in hoc sæculo, Christo propitio, advivo, ipsam cellam usualiter, pro beneficio ipsius monasterii, mihi liceat possidere; in ea vero ratione, ut aliubi nec ipsam cellam quam ad ipsum locum pertinent, aliubi nec dare, nec vendere, nec commutare, nec alienare, nec naufragare potestatem habeam. Et supplicamus ut nomen meum in libro vitæ ipsi sacerdotes, qui in ipso monasterio degunt habere digentur; et, post meum obitum, atque de hac luce discessum, suprascripta cella, cum omni re emeliorata atque supraposita, pars prædicti monasterii Sithiu, vel ejus rectores, a die præsentis absque ulla expectata audientia vel traditione, hoc in eorum jure et dominatione ad integrum recipiant ad possidendum, et faciant exinde quidquid utile est quod elegerint. Si quis vero, quod futurum esse non credo; si egomet ipse, aut ullus de hæredibus aut successoribus meis, seu quælibet extranea persona fuerit quæ contra hanc donationem venire tentaverit, aut eam infringere conata fuerit, iram Dei omnipotentis summæ majestatis incurrat et judicium et offensam; et cum ipsis sanctis apostolis Petro et Paulo, et sancto Martino, sanctoque Bertino, cui ipsam cellam delegavimus, ante tribunal Christi pro hoc deducat rationes; et de eorum ecclesiis excom-

vel ceterorum sanctorum opere construxi.... Et supplicamus, ut nomen meum in libro vitæ ipsi sacerdotes, qui in ipso monasterio degunt, habere digentur. Actum Sithiu monasterio publice viii Kal. Aug. anno iii regni domni nostri Childerici gloriosissimi regis. Signum Chrodgarii illustri viri.... Ego Vioradus diaconus rogatus scripsi. Ex his litteris discimus, quo tempore Bertinus Sancti nomine donatus sit: quandoquidem in hac primo charta legitur de monasterio Sithiensi: *ad monasterium Sithiu, quod est in honore sancti Petri, et sancti Pauli apostolorum, et sancti Martini, vel sancti Bertini confessoris, ubi ipse dominus in corpore requiescit*, etc. Porro *Sithiu* vocabulum, quod pro Sithiu passim his in actis legitur, etiam habent Annales Bertiniani.

(59) Edid. Warnkönig, in sua *Flandr. Hist.* t. I, instr. p. 9 et seqq. ex antiq. apographo.

(60) *Hrochashem* sive *Hervaldolugo*. WARNE.

(61) Voces, id est psalmis, scriptæ sunt super de curso, in modum glossæ.

municata et extranea efficiatur, ne ibi exinde compareat; et insuper inferat partibus ipsius monasterii, cogente fisco, tantum et alia tantum, quantum ipsa cella tunc temporis emeliorata valuerit, vel quantum ego in hoc sæculo moriens dereliquero, duplam pecuniam, quantum ipsa cella tunc temporis emeliorata valuerit, cum omnibus rebus ibidem aspicientibus, multa componat, et quod repetit evindicare non valeat. Sed hæc donatio, ut hæc merces mea, omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixa.

« Actum Sithiu monasterio, publice, viii Kal. August. anno iii regni domni nostri Hilderici gloriosi regis.

« Ego Felix hoc testamentum, a me factum, relegi et subscripsi.

« Signum Chrodgarii, illustris. S. Bimberti. S. Odberti. S. Godoberti. S. Gumwini. S. Waningi. S. Guntberti. S. Chramni. S. Erlarii (62). S. Clodbaldi. S. Cidebaldi (63). S. Guntharii, sacerdotis. S. Cherevini. S. Austroaldi centenarii. S. Theoberti (64).

« Ego Viodarum, diaconus, rogatus, scripsi et subscripsi. »

XXXIV. *De morte Hilderici, et unctione Pippini et cætera.*

Non multo post autem tempore, antedictus rex Hildericus vitæ ultimam claudens metam, Sithiu monasterio, in beati Bertini tumulatur ecclesia. Mortuo quoque præfato abbate Nautkario, Dadbertus in regimine successit in jam dicto monasterio. His temporibus Stephanus Romanus pontifex, per oppressionem sanctæ Ecclesiæ, a rege atrocissimo et blasphemio et nec dicendo Hatstulfo, ad domnum Pippinum venit in Francia, ubi ægrotavit usque ad mortem, et mansit aliquot tempus apud pagum Parisiacum, in venerabili monasterio sancti martyris Christi Dionysii. De quo jam medici desperarent, subito interventu ipsius beati martyris, per revelationem, curatus est, ut ipsius beati pontificis testatur epistola, quæ etiam apud nos beati Dionysii passione tenetur inserta. In qua revelatione ab ipso Christi martyre admonitus est, ut principale illud altare in sanctorum apostolorum Petri et Pauli dedicaret honore, qui etiam ei cum præfato martyre, in jam dicta apparuerunt visione. Qui mox surgens sanus indicavit regi prædicto Pippino et suis optimatibus, et implevit omnia quæ fuerat jussus. Qui Christi roboratus virtute, inter celebrationem consecrationis præfati altaris et oblationem sacratissimi sacrificii, unxit in regem Francorum prædictum florentissimum regem Pippinum et duos filios ejus, Carolum et Carlomannum. Sed et uxorem ipsius incliti principis Pippii nomine Berthradam, inclitam cycladibus regiis, gratia septiformis Spiritus sancti, in Dei nomine, consignavit, anno Dominicæ incarnationis 754. Atque Francorum procores apostolica benedictione sanctificans, auctoritate beati Petri, sibi a

(62) S. Dramni. S. Erulfi; WARNK.

(63) S. Childebaldi. S. Gumbarii Scawini. Id.

(64) Varnk. legit, Berdberti; additque S. Gu-

Domino Deo Jesu Christo tradita obligavit; et obtestatus est, ut nunquam de altera stirpe, per succedentium temporum curricula, ipsi vel quique ex eorum progenie orti regem super se præsumant aliquo modo constituere, nisi de eorum propagine, quos et divina Providentia, ad sanctissimam apostolicam sedem tuendam, eligere, et per eum videlicet vicarium sancti Petri, imo Domini nostri Jesu Christi, in potestatem regiam dignata est sublimare, et unctione sacratissima consecrare. Atque post hæc isdem pontifex Romam reversus, Pippinus cum filiis suis totius Franciæ monarchiam deinceps est adeptus.

XXXV. *De Dalberto abbate.*

Supramemoratus autem Dadbertus abbas, ut diximus, post Nantharium abbatia est sublimatus. De cujus tempore nil in hujus monasterii narratur gestis, neque ex acquisitione regalium privilegiorum, neque in factione aliarum cartarum, sed neque in aliqua hujus cœnobii utilitate. Nescio annon permiserit brevitatis vitæ, an forte ab illo acquisita præcedentium nostrorum sint incuria neglecta.

XXXVI. *De successore Dadberti, Hardrado abbate [et de successore Pippini, Carolo, filio ejus, et privilegio quod concessit huic loco].*

Dalberto quoque jam dicto a sæculo migrante, Hardradus in abbatia successit, vir insignis in extollenda monasterii sui dignitate. Cujus labor et industria enitet in cartis, quæ hactenus sub ejus apud nos conservantur memoria. Nam cum, decedente præfato rege Pippino, Carolus filius ejus, illi Francorum gloriosissime successisset in regno, anno Dominicæ incarnationis DCCLXVIII, præfatus abbas jam dictum adiens regem Carolum, rogavit hæc ab illo regia auctoritate firmari, quæ antecessores sui regalibus privilegiis sacro huic loco visi fuerant condonasse. Quod isdem excellentissimus rex magna benignitate complectens, devote complevit, ut id ipsum regale firmamentum, cum sigilli ejus impressione, nobis hactenus ita patefecit.

XXXVII. *Exemplar ejusdem privilegii (65).*

Karolus gratia Dei rex Francorum, vir inluster. Si facta antecessorum nostrorum regum quod ad loca sanctorum præstiterunt vel concesserunt, per nostris oraculis confirmamus, regia consuetudine exercemus, et nobis ad laudem vel stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur venerabilis vir Hardradus abba de monasterio Sithiu, qui est in pago Tervaniense, in honore sanctæ Mariæ genitricis Domini nostri Jesu Christi, necnon et sancti Petri et Pauli apostolorum vel ceterorum domnorum sanctorum constructus, ad nostram accedens præsentiam clementiæ regni nostri suggestit, eo quod antecessores regni nostri reges de omnes curtes vel villas ipsius monasterii, quicquid eodem tempore possidebant, aut adhuc inantea ex munere regum, marddi. S. Vordberti. S. Widegrini.

(65) Edidit Mabill. *De re diplom.* pag. 610.

vel collata populi, seu de comparato, aut de quolibet attracto in quibuslibet pagis atque territoriis inibi erat additum vel collatum, integra emunitate antecessoribus suis, vel ad monasterium Sithiu concessisset, ut nullus iudex publicus ibidem ad causas audiendas, aut freta exactanda, vel fidejussores tollendos, vel mansiones aut paratas faciendas, nec homines ipsius monasterii tam ingenuos, quam et servientes, qui super terras suas commanent, distringendos, nec ullas redhibitiones requirendas, nec exactandas, iudiciaria potestas ibidem ingredi non præsumat quoquam tempore: nisi quod sub emunitatis munere omni tempore cum omnes fretos vel bannos concessos pars ipsius monasterii perenniter debeat possidere. Unde præceptionem antecessorum nostrorum se ex hoc præ manibus habere affirmat, et quod ipsa beneficia concessa ab eo tempore usque nunc videantur esse conservata: sed pro integra firmitate petiit celsitudini nostræ supra memoratus abba, ut hoc circa ipsum locum pro nostra auctoritate plenius confirmare deberemus: cujus petitioni pro mercedis nostræ auctumentum, vel reverentia ipsius sancti loci ita præstitisse, et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut quicquid constat de ipsa emunitate, sicut superius est comprehensum, antecessores nostri iuste et rationabiliter concesserunt vel confirmaverunt, et de eo tempore usque nunc recto tramite fuit conservatum: ita et in antea per nostrum præceptum plenius in Dei nomine sit conservatum, inspectas ipsas præceptiones suprascriptorum principum, sicut per easdem declaratur, circa ipsum abbatem Hardradum, vel successores ad ipsum monasterium Sithiu omni tempore ipsa beneficia concessa in omnibus valcantesse conservata; et nullam refragationem, nec ullum impedimentum a iudicibus publicis exinde quoquam tempore habere non pertimescant: unde ipsa congregatio pro stabilitate regni nostri vel salute patriæ Domini misericordiam jugiter debeant exorare. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, et in omnibus conservetur, manus nostræ subscriptionibus eam decrevimus roborare.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Data mense Julio, anno primo regni nostri. Actum Andiacum (66).

XXXVIII. *Emptio ejusdem abbatis de Rokashemo.*

(770). Anno autem ejusdem regis secundo, qui erat annus Dominæ nativitatis DCCLXXIV, emit isdem abbas Hardradus, ad opus ecclesiæ quæ dicitur Therealdo luco, quam antecessori suo Nanthario abbati Felix quidam, presbyter, tradiderat, a quodam viro, nomine Sigerardo, res proprietatis suæ, in loco jam supramemorato Hrokashem, quicquid ibidem habere sua videbatur esse possessio, sicut venditionis carta testatur hoc modo.

(66) Andiacum, pagi Ecolismensis palatium. At veror ut anno regni primo Carolus Magnus hoc in loco constiterit. In Audriaco palatio ad Alteiam non longe a Sithiensi monasterio resedisse crediderim. Nam

XXXIX. *Exemplar ejusdem emptionis.*

(770). « Domino venerabili in Christo patri Hardrado, abbati de monasterio Sithiu, atque emptore. Ego Sigeradus, venditor, ad sacrosanctam basilicam sancti Michaelis, quæ est constructa in Heraldo luco, ubi Fugislus presbyter adesse videtur, per hanc epistolam venditionis constat me non imaginario jure, sed propria voluntate arbitrii, vobis vel ecclesiæ vestræ sancti Michaelis, vendidisse, et ita vendidi et de præsentem tradidi, hoc est, omnem rem portionis meæ in loco nuncupante Hrokashem, in pago Flandrinsæ, id est, tam terris quam et manso, cum omnia castitia superposita, pratis, campis, mancipiis, communiis, perviis, wadriscapis, peculiis, præsiidiis, mobilibus et immobilibus; omnia et ex omnibus tam de alode parentum, quam et de comparato, seu de quolibet attracto, rem inexquisitam, ad integrum hoc vobis vel ecclesiæ vestræ sancti Michaelis vendo, trado, atque transfirmo perpetualiter ad possidendum. Unde accepi a vobis de rebus ecclesiæ vestræ, pro jam dicta re, pretio taxato vel dato, in quo mihi bene complacuit, hoc est, inter aurum et argentum, solidos CC tantum; ita ut, ab hac die, ipsam rem snperius nominatam vos vel successores vestri habeatis, teneatis atque possideatis, vel quidquid exinde facere volueritis, liberam in omnibus habeatis potestatem ad faciendum. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse aut ullus de hæredibus ac prohæredibus meis, vel quælibet ulla opposita persona, qui contra hanc venditionem venire voluerit, aut eam infringere conatus fuerit, inferamus vobis vel successoribus vestris, cogente fisco, tantum, et alia tantum quantum a vobis accepimus, vel quantum ipsa portio tunc temporis emeliorata valuerit, et insuper duplam pecuniam coactus exsolvat, et quod repetit vindicare non valeat; sed hæc venditio omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixa.

« Actum Therealdo luco.

« Datum in mense Januario, anno II regni domini nostri Caroli gloriosissimi regis.

« Signum Sigerardi qui hanc venditionem fieri rogavit.

« Signum Wioradi. Sign. Folchardi. Sign. Thedulfi. Sign. Odelradi. Sign. Engelradi.

« Ego Fulgislus presbyter scripsi et subscripsi.»

XL. *De emptione Hardradi abbatis de Loningahem.*

(776). Emit quoque isdem abbas Hardradus, anno VIII præfati regis Caroli, a quodam viro Waldberto, solidis ducentis, omnem rem possessionis suæ in loco nuncupante in Loningahemo, in pago Bononensi, quicquid sua inibi videbatur esse hereditaria possessio. Quod etiam ipsius charta testatur ita dicendo.

hoc ipso anno degebat apud Audriacam villam, ubi privilegium Corbiensi abbati Hadoni seu Chadoni concessit.

LLI. *Exemplar ejusdem emptionis.*

(Jul. 776.) « Domino venerabili viro in Christo Hardrado, abbati de monasterio Sithiu, atque emptori. Ego Waldbertus, venditor, per hanc epistolam venditionis constat me non imaginario jure, sed propriae voluntatis arbitrio, vobis vel monasterio vestro Sithiu vendidisse, et ita vendidi et de praesenti tradidi, hoc est, omnem rem possessionis meae, duas partes in loco nuncupante in Loningaheim, in pago Bononiense, id est, tam terris, mansis, castitiis mancipium 1, nomine Blidinarus, cum omni etnica et peculiari suo; pratis, sylvis, pascuis, communiis; perviis et vadriscapis; omnia et ex omnibus, rem inexquisitam, totum ad integrum, hoc vobis vel monasterio vestro Sithiu, a die praesenti, vendo, trado atque transfirmo perpetualiter ad possidendum. Unde accepi a vobis de rebus monasterii vestri, pro jam dicta re, pretio taxato vel dato, in quo mihi bene complacuit, hoc est, inter aurum et argentum, solidos cc tamen; ita ut, ab hac die, ipsam rem superius nominatam, vos, vel successores vestri, habeatis, teneatis, atque possideatis, vel quicquid exinde facere volueritis, liberam in omnibus habeatis potestatem ad faciendum. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego met ipse aut ullus de haeredibus aut prohaeredibus meis, vel quaelibet ulla opposita persona; quae contra hanc venditionem venire voluerit, aut eam infringere conaverit; et si a me vel ab haeredibus meis defensa non fuerit, tum inferamus vobis, cogente fisco, tantum et alia tantum quantum a vobis accepimus, vel quantum ipsa portio tunc temporis emeliorata valuerit; et insuper duplam pecuniam coactus exsolvat, et quod repetit evindicare non valeat; sed haec venditio omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixa.

« Actum Sithiu monasterio publice.

« Datum in mense Julio, anno viii regni domni nostri Caroli gloriosissimi regis.

« Signum Walberti, qui hanc venditionem fieri rogavit.

« Signum Trudmari. Sign. Bugini. Sign. Randgeri. Sign. Udmari. Sign. Ernulfi. Sign. Winidgeri.

« Ego Henricus diaconus scripsi et subscripsi. »

XLII. *Quod et Fresingehem emerit.*

Emit et aliam terram solidis c, nomine Fresingehem, a quadam muliere, nomine Sigeberta, secundum hanc cartam.

XLIII. *Exemplar.*

(10 Jun. 788.) « Domno venerabili in Christo patri Hardrado, abbati de monasterio Sithiu, atque emptori. Ego Sigeberta, venditrix, per hanc epistolam venditionis constat me, non imaginario jure, sed propria voluntate arbitrii, vobis vel praedicto monasterio Sithiu vendidisse, et ita vendidi, tradidisse, et ita tradidi, hoc est, omnem rem portionis meae in loco nuncupante Fresingehem, situm in pago Haruanense super fluvium Agniona, praeter jornale

(67) A. 795, apud Joannem Iper. col. 498, conf. Gall. Christ. tom. II, col. 487.

A unum, quod exinde ad aliam rem reservavi ad integrum: id est tam terris, mansis, castitiis, aedificiis, campis, sylvis, pratis, pascuis, communiis, perviis et vadriscapis. Omnia et ex omnibus, rem inexquisitam totum ad integrum, hoc vobis vel praedicto monasterio a die praesenti vendo, trado atque transfirmo perpetualiter ad possidendum. Unde accepi a vobis de re monasterii vestri, pro jam dicta re, in pretio taxato vel dato, in quo mihi bene complacuit, hoc est, inter aurum et argentum solidos c tantum; ita ut ab hac die hoc habeatis, teneatis atque possideatis, vel quicquid exinde facere volueritis, habeatis potestatem ad faciendum. Si quis vero, quod futurum esse non credo; si ego ipsa aut ullus de haeredibus ac pro haeredibus meis, vel quaelibet alia persona quae contra hanc venditionem venire voluerit, aut eam infringere praesumpserit, inferamus vobis vel successoribus vestris, cogente fisco, tanta et alia tanta quantum a vobis accepimus, vel quantum ipsa portio tunc temporis emeliorata valuerit; et insuper duplam pecuniam coactus exsolvat, et quod repetit evindicare non valeat; sed haec venditio firma permaneat cum stipulatione subnixa.

« Actum Sithiu monasterio publice.

« Dato in mense Junio, die x, anno xx regni domni nostri Caroli gloriosi regis.

« Signum Sigebertanae, quae hanc venditionem fieri rogavit.

« Signum Hildeberti. Sign. Snelgeri. Sign. Hildulfi. Sign. Regenhari. Sign. Hildmari. Sign. Madallei. Sign. Baini. Sign. Guntberti. Ego Gerbaldus, diaconus, scripsi et subscripsi. »

XLIV. *De Odlando abbate et privilegio Caroli regis.*

Haec ad monasterium Sithiu praedicti Hardradi abbatis labore adducta, decedens a saeculo. Odlandum, bonitate et sapientia coequalem, sibi in regimine monasterii reliquit successorem (67), anno Domini 798, cujus laudis memoria apud nos manebit in saecula. Hic, inter reliqua quae gessit, regem suprascriptum Carolum adiens, deprecatus est regiam sublimitatem, ut concederet abbatibus Sithiensis caenobii ejusque hominibus, in totius abbatiae sylvis venationem exercere. Quod excellentissimus rex concedens, regali etiam privilegio confirmavit; praecipiens ut nullus eis quoquam tempore ob hoc infensus esse praesumeret, sed ad usus ipsius monasterii Sithiu, ad codices contegendos, vel manicas et zonas faciendas, licentiam haberent in propriis sylvis venationem exercere. Quod privilegium regia auctoritate firmatum, id ipsum ita testatur, hactenus apud nos, cum sigillo regali, servatum.

XLV. *Exemplar privilegii Caroli regis de venatione sylvarum (68).*

(Vide Patrologiae tom. XCVII, inter Opera Caroli Magni.)

XLVI. *Traditio Deodati de rebus infra nominandis.*

(800). In anno autem Dominicæ nativitatibus 794, qui

(68) Diploma illud fictitium esse contendunt Co-intius. *Annal. Eccles. Franc.*, tom. V.

erat annus præfati regis Caroli xxxii, et regiminis jam dicti abbatis iii, quidam clericus, Deodatus nomine, res possessionis suæ, accepto pretio, eidem abbati, ad opus monasterii sui Sithiu, vendidit in locis his nominibus nuncupatis, in Sanctum, in Ascio, super fluvio Widolaci, et in Fresinnio, super fluvio Capriuno, et in Hildwaldcurt, et in Lonasto, super fluvio Abbunfontana, in pago Tarvanense. Hæc omnia ad usus fratrum vendidit, atque per venditionis cartam transfiravit; quæ præfatus abbas Otlandus ad vestimentorum fratrum mox usus delegavit; in ea videlicet ratione, ut hæc ipse Deodatus, dum adviveret, per precariam haberet, ac post suum obitum emeliorata omnia ad jam dictum reverterentur monasterium,

XLVII. *Exemplar hujus traditionis.*

(3 Aug. 800). « Venerabili in Christo patri Odlando, abbati de monasterio Sithiu, vel omni congregationi fratrum vestrorum ibidem consistentium, ego Deodatus clericus, peccator, dum et omnibus non est incognitum, qualiter res possessionis meæ, in locis nuncupantibus in Sanctum, et in Ascio, super fluvio Widolaci, et in Fresinnio, super fluvio Capriuno, et Hildwaldcurt, et in Lonasto, super fluvio Abbunfontana, in pago Tarvanense: id est, in prædictis locis, tam terris, mansis, castitiis, ædificiis et ecclesiam sancti Martini, quæ est constructa in honore ipsius prædicti domni et sancti Martini, in jam dicto loco, sanctis seu ecclesiis reliquis, seu quidquid ad jam dictum locum Sanctis aspectum vel subjectum esse videtur, vel reliquis prædictis locis; mancipia cum omni ethuice et peculiari eorum campis, sylvis, pratis, pascuis, perviis et wadriscapis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, adjacentiis, appenditiis, cultis et incultis, omnia et ex omnibus quidquid dici vel nominari potest, quantumcunque in prædictis locis mea fuit possessio vel dominatio, tam de alode parentum meorum quam et de comparato seu de concambio, vel de quolibet attracto, ad me legibus noscitur pervenisse; fabricaturas ecclesiarum, auro argentoque, drappalia diversæ faciei vel speciei, libros diversos, vel quidquid in suprascriptis omnibus locis aspicere videtur; omnia et ex omnibus, rem inexquisitam, ad integrum, vobis per venditionis titulum, accepto pretio, ecclesiæ vestræ, a die præsentis transfirmit; in ea vero ratione, ut res cunctæ superius comprehensæ ad opus monachorum in prædicto monasterio Sithiu degentium vestimenta comparentur, id est, drappos ad kamisias ultro marinas, quæ vulgo *ber-niscrist* vocitantur, sicut in voluntate continetur vestra. Sed postea vos, una cum consensu fratrum vestrorum, juxta quod mea fuit petitio, ut suprascriptas res mihi usualiter, appresto beneficio vestro, parare promisistis, ad excolendum vel emeliorandum, et, sicut convenit nobis, annis singulis, ad festivitatem sancti Martini, censum, hoc est, solidos ii de argento, vobis vel successoribus vestris

A dare vel transsolvere debeamus; et aliubi ipsam rem nec dare, nec vendere, nec commutare, nec naufragare pontificium non habeam, nec possessionis mea nullam ex hoc calumniam generare non possit; nisi tantum, ut dictum est, quandiu advixerō, pro vestro beneficio possideam, et post meum obitum atque de hac luce discessum, omnes suprascriptas res, absque ullius contrarietate, vos, vel successores vestri, a die præsentis ad integrum, recipere faciatis perpetualiter ad possidendum. Et hæc præcaria omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixa.

« Actum Sanctis publice.

« Datum in mense Augusto, die iii, anno xxxii regni nostri Caroli gloriosissimi regis.

B « Signum Deodati, qui hanc præcariam fieri rogavit.

« Signum David, filii ejus consentientis.

« Signum Guntardi. Sign. Herradi. Sign. Wig-mari. Sign. Eremberti. Sign. item Eremberti. Sign. Egelulfi. Sign. Rigfridi.

« Ego in Dei nomine, Guntbertus, indignus diaconus, scripsi et subscripsi. »

XLVIII. *De labore ejusdem Odlandi abbatis circa villam Arecas.*

Hujus autem abbatis Odlandi labor et industria maxime enitet in villa quæ dicitur Arecas, quæ est una de principalibus abbatiæ membris, quam etsibi sedem statuit, omnique nobilitate nobilitavit. Basilicamque inibi in honore sancti Martini construxit, cujus templi nunc solum fundamenta tantummodo præbent oculis intuentium; constituitque, ut hi testantur quorum progenitores et avorum avia suprascripta villa fuerant mansionarii, ut inibi hebdomadibus singulis, quinque ex sancti Bertini monasterio, totidemque ex sancti Audomari, ad serviendum Domino deputarentur monachi. Ibi etiam, quod mirabile nostris hactenus monstratur temporibus, molendinum fecit volvere aquis contra mortem currentibus, constituitque ut nullus hominum molendinum extra locum jam dictum construat præsumeret. Quod ad utilitatem monasterii Sithis ad tempus fuit conservatum. Hujus autem abbatis tale fertur fuisse ingenium, ut posset audire arboribus quo aqua deflueret per inscios occultosque terre meatus. Sunt et alia quamplurima ipsius laudis præconia, quæ in sæcularium versantur ora; quæ ideo hic omittimus, ne negligentibus videantur superflua. [Postquam Odlandus abbas annis ferme novem suæ vixisset administrationis, exiit fragilem carnis sarcinam, redditurus Creatori talentorum rationem. Cui in respectu cœnobiali successit Nantharius, hujus nominis secundus,]

XLIX. *De Nanthario juniore, et de unctione Caroli imperatoris, et emptione ejusdem abbatis de Flitrinio.*

Odlandi quoque in regimine successor existit Nantharius junior, anno Verbi incarnati 805 regis-

que præfati Caroli xxxix (69), prædictus quoque gloriosus rex Carolus, anno regni sui xxxiii. Romam adiens, a cuncto populo in imperatorem electus, die natalis Domini, in Ecclesia beati Petri, a Leone papa est consecratus. Nantharius autem abbas, anno præfati regis Caroli xxxix, imperiique ejus v, emit a quodam viro, nomine Erlhario, res proprietatis suæ, in loco nuncupante Flitrinio, id est, mansum i, et, inter terram arabilem et pratum seu et sylvam, bunaria x; quæ etiam per præcariam ab ipso abbate sibi dari poposcit; quod ita et fecit.

L. *Emptio Nautharii, abbatis, de Flitrinio.*

(Oct. 806.) « Domno venerabili in Christo patri Nauthario, abbati de monasterio Sithiu, sive de cella quæ dicitur Hebrona, ubi Ebroinus præpositus esse videtur. Ego Herlharius, venditor, per hanc epistolam venditionis constat me, non imaginario jure, sed plenissima voluntate, vobis vel monasterio vestro vendidisse, et ita vendidi, tradidisse et de præsentibus tradidi, hoc est, mansum i in loco nuncupante Flitrinio, in pago Isseretico, et, inter terram arabilem et pratum seu et sylvam habentem plus minus bunaria x. Per hanc epistolam donationis, sicut tradimus, diximus, dono, trado atque transfirmo perpetualiter ad possidendum; in ea ratione ut hoc habeatis, tenentis atque possideatis, vel quidquid exinde facere volueritis liberam atque firmissimam Christo propositio in omnibus habeatis potestatem ad faciendum. Unde benivolentia vestra habuit pietas apprestitum beneficium, tam mihi quam infantibus meis, his nominibus, Erkenrado, Baldrado, Errictrudæ, Walde-
C drudæ: qui pari suo longius supervixerit, usualiter nobis præstare promisistis, ad excolendum vel emendandum; et sicut convenit nobis, annis singulis censum, id est, modia x de sale, vobis vel successoribus vestris, pro ipso usu, dare vel adimplere debeamus; et aliubi ipsam rem vestram nec dare, nec vendere, nec commutare, nec alienare, nec pro nullo aliquo ingenio deponere pontificium non habeamus; nec possessio nostra nullum præjudicium, nec contra partem monasterii vestri ex hoc generare non debeamus: nisi tantum, ut dictum est, quando in hoc sæculo, propositio Christo, advixero, pro vestro beneficio possidere debeamus; et post nostrorum omnium obitum atque de hac luce discessum, ipsæ res superpositæ, absque illius contrarietate vel interpellatione iudicis ad integrum recipere faciatis
D perpetualiter ad possidendum. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse aut ullus de hæredibus ac pro hæredibus meis, vel quælibet ulla opposita vel extranea persona fuerit, quæ contra hanc venditionem venire aut eam infringere voluerit, discutiente fisco, auro unicas iii, argento libras v coactus exsolvat, et quod repetit evindicare non valeat; sed hæc donatio omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixâ.

« Actum Beborna, in mense Octobrio, anno xxxix, (69) Fort. corrig. 804, Caroli regis xxxv.

A regnante domno nostro Carolo gloriosissimo rege, et anno vi imperii ipsius.

« Signum Erlharii, qui hanc venditionem fieri rogavit.

• Signum Erkenradi, filii sui consentientis.

« Signum Folquini. Signum item Erkenradi. Signum Gerardi. Signum Elpharii. Signum Herradi. Signum Hardmanni. Signum Rantvuini. Signum Guntfridi. Signum Helingeri. Signum Heodradi. Signum Engelgeri. Signum Sicbaldi. Signum Grimardi. Signum Godoberti.

« Ego Cuntbertus, scripsi et subscripsi. »

LI. *Transmissio Lebdrudis de Gisna.*

Anno quoque insecuto (70), in mense Octobrio, quædam vidua, Lebdrudis nomine, tradidit præfato abbati, ad monasterium suum Sithiu, omnem rem suæ proprietatis in loco nuncupante Gisna sive Totingelun, in pago Bononensi; expetiitque, pro beneficio, a jam dicto abbate, rem monasterii sui in ipso pago, id est bunaria ii, in loco nuncupante Etloom, in hæc verba.

LII. *Exemplar.*

(Oct. 807.) « Domno magnifico in Christo patri Nanthario, abbati de monasterio Sithiu, quod est constructum in pago Tarwanense super fluvium Agniona, in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli atque Andreae seu sancti Martini et sancti Bertini, vel plurimorum sanctorum martyrum et confessorum, congregationi etiam ipsius sancti loci. Ego Lebdrudis vidua, cogitans ob amorem cælestem vel pro ablucendis facinoribus meis, mihi complacuit
C ut aliqua munuscula meæ parvitatibus Domino conferre deberem, quod ita et feci. Ergo dono omnem rem meæ proprietatis in loco nuncupante Gisna sive Totingetun, in pago Bononensi, super fluvium Vuasconinga Wala, hoc est, mansa cum casa vel castitiis, ædificiis, pratis, pascuis, terris, perviis et wadriscapis, vel quidquid ibidem aspectum vel subjectum esse videtur; et mea legitima fuit possessio vel dominatio, cum re inexquisita ad integrum.

« Hæc autem omnia superius comprehensa ad præfatum monasterium per hanc paginam traditionis dono, trado atque transfirmo perpetualiter ad possidendum. Pro qua vero donatione et vestra pietate, expetivi a vobis terram aliquam monasterii vestri, in loco nuncupante Ecloum, in ipso Bononensi, hoc sunt bunaria ii; in ea vero ratione, ut ipsas terras ego et tres infantes mei, his nominibus, Hildeberta, Nildebus et Erpsuvid, dum advivimus, pro vestro beneficio, ad usum fructuum possidere debeamus. Unde quoque, pro eodem usu, annis singulis, ad festivitatem beati Audomari, Kal Novembr. pensas duas de formaticis transsolvere debeamus; et non habeam pontificium ipsas res alienare, nisi tantum pro beneficio vestro ad usum fructuum excolere debeamus; et post nostrum omnium obitum ambas prædictas res rectores monasterii vestri præsentali-

(70) Id est 807.

ter perpetua portione potiantur. Si quis vero, quod fieri minime credo; si eomet ipsa aut ullus de hæredibus meis, seu quælibet ulla opposita persona, quæ contra hanc donationem venire voluerit, aut infringere præsumpserit, iram Dei atque prædictorum sanctorum incurrat, et ab universali fide excommunicatus appareat; et insuper, distringente fisco, auri untias vi, argenti pondera multa componat, et quod repetit evindicare non valeat: sed præsens epistola omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixa.

« Actum Gisna villa publice, quando fecit mensis Octobr. dies xi, anno xl regni, et octavo imperii domni nostri Caroli piissimi imperatoris Augusti.

« Signum Lebdrudis, viduæ quæ hanc donationem fieri rogavit.

« Signum Madalgeri. Signum Odilonis. Signum Engelberti. Signum Bertlandi. Signum Vuendelgeri, centenarii.

« Ego Guntbertus, sacerdos, scripsi et subscripsi.»

LIII. *Traditio Folberti de Campanias.*

(811.) Vir etiam quidam, Folbertus nomine, anno præfati regi Caroli xliii, imperii vero ejus x, tradidit eidem abbati Nauthario, pro anima genitricis suæ defunctæ, possessionem suam in Campanias in pago Tarvanensi, in hunc modum.

LIV. *Exemplar.*

(Apr. 811.) « Domno venerabili in Christo patri Nauthario, abbati de monasterio Sithiu, ubi duo agi Audomarus scilicet et beatus Bertinus, pausant in corpore. Ego Folbertus, per hanc paginam traditionis constat me vobis vel ad præfatum monasterium vestrum Sithiu, pro remedio animæ genitricis meæ, Ebertanæ defunctæ, hoc est, aliquam partem hæreditatis meæ, id sunt, plus minus habentem bunaria v, et unum pratium cui vocabulum est Bratingadala et quidquid ad illum pratium pertinere visum est in loco nuncupante in Campanias, in pago Tarnuanense, cum pervio legitimo et wadriscapo: hæc omnia, juxta ut superius comprehensum est, vobis vel successoribus vestris dono, trado atque transfirmo perpetualiter ad possidendum. Propterea vestram flagitavi pietatem, ut ipsam rem licuisset mihi usitare vel emeliorare. Et postea vos, una cum consensu fratrum vestrorum, juxta quod mea fuit petitio, ipsam rem, quandiu advixero, procurare promisistis, ad excolendum vel emeliorandum, et sicut convenit nobis, annis singulis, ad festivitatem sancti Bertini, quæ est Nonas Septembr, censum, id est, denarios IV, pro ipso usu, vobis dare vel transsolvere debeam. Si quis vero, quod futurum esse non credo; si eomet ipse aut ullus de hæredibus meis, qui contra hanc donationem venire voluerit, vel eam infringere tentaverit, inferat vobis, una cum distringente fisco, auri uncias iv, argenti pondera v coactus exsolvat, et quod repetit evindicare non valeat; sed hæc tra-

(71) Annus xliii regni Caroli Magni cum a. Chr. 812, ipsius vero imperii annus x, cum a. Chr. 811 conveniunt. Major ideo fides adhibenda videtur notis

ditio omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixa.

« Actum in Bagingatun, in mense Aprili, anno xliii regnante Carolo glorioso rege, et anno x imperii ejus (71).

« Signum Folberti, qui hanc donationem fieri rogavit.

« Signum Folcharii. Signum Abboni. Signum Ingoberti. Signum Vuendelgarii, centenarii.

« Ego Guntbertus, sacerdos, scripsi et subscripsi.»

LV. *De traditione villæ Calmont.*

[Carolus jam supra memoratus, desiderans per orbem famam augeri suam, ut liquido patet per multorum voluminum de eo mentionem agentium lectionem, inter cætera, huic cœnobio villam Calmont Deo sanctoque Bertino tradidit, cujus traditionis charta penes episcopum Noviomensem habetur.]

LVI. *De morte Caroli, et successione Ludovici.*

Post insignia igitur sæpediti regis Caroli gloriosorum actuum præconia, postque devictas multarum gentium nationes, quæ hactenus in viventium versantur ora permanebuntque in sæcula, primi parentis exsolvens pœnam, suam Creatori reddens animam, corpusque tam gloriosum, terra mox futuram, naturæ solvens debitum, terræ dimisit tegendum, anno Dominicæ incarnationis 814, regni quoque ipsius xlviii, imperii quoque ejusdem xv (72), de quo in libro quodam, qui prætitulatur *Visiones Vuettini*, legisse me memini quod isdem Vuettinus, dum in extasi ab angelo duceretur, inter reliqua quæ sibi ostendebantur, vidit eundem regem Carolum statim toto corpore sanum atque pulcherrimum; solum animal quoddam oppositum vidit lacerare virilia stantis; dictumque est illi ab angelo, quod hæc ideo pateretur, quia nimis impatiens libidinis fuerat in sæculo; sed, pro aliorum ejus opera virtutum, cito ab hoc esset eripiendus periculo. Successit itaque illi in regno filius ejus Ludovicus, consimilis ei per omnia in gloriosis actibus; in cujus tempore exortur quoddam lumen Ecclesiæ, Folguinus nomine, quod, ne sub modio celaretur absconsum, ab ipso rege super Ecclesiæ imponitur candelabrum, Tarvanensique civitati delegatur ad pontificatum, anno incarnationis Dominicæ 817, et præfati regis iv. De cujus vita et virtutibus multum quod loqueremur erat, optaremque ea quæ in hoc mundo gessit summotenus perstringere; sed fatuitatem meam ipse perpendens, horreo saltem tangere quod viri peritissimi possent etiam formidare: superant enim philosophicam mundanæ sapientiæ disputationem, etiamsi aliquis cavallino, secundum poeticas fictiones, ad plenum se jactet epotasse fontem. Hæc solummodo in ejus memoriam fatua garrulitate deprompsi; reliqua ipsius opera acutioris ingenii viro relinquo investiganda, ipse eomet, si juverit, etiam chronologicis c. lxxxiii, qui sibi invicem concordantes a. 811 indicant.

(72) Corrig. regni quoque xlviii, imperii quoque ejusdem xv.

deinceps pro posse meum, illa quæ recolo paratus ad ennaranda.

LVII. *De Fridegiso abbate.*

Nantharius interea abbas, junior [anno sui regiminis octavo decimo] migrans a sæculo, regularis vitæ primum destructorem sibi reliquit successorem, Fridegesium videlicet, nec ipso nomine dignum, abbatem. Nam cum hactenus sacra monachorum regula, miseratione Dei, in hoc cœnobio foret conservata, crescente rerum opulentia, monachis ordinationem monasterii sui, abstracta abbatis, regali beneficio in externas personas est beneficiata. Unde contigit, ut supradictus Fridegisis, genere Anglus, et abbas sancti Martini Turonis, anno Verbi incarnati 820, et præfati regis Ludovici VII, abbatiam Silhiensis cœnobii regia donatione susciperet gubernandam. Qui in initio tyrannidis suæ, cum cerneret abbatiam universam tot monachorum usibus delegatam, ut puta centum et triginta monachorum inter utraque monasteria sancti Bertini scilicet sanctique Audomari degentium, nihilque suarum voluptatum usibus sequestratum, avaritiæ jaculo secatus, monachorum impudenter tentat vitam destruere, ut res eorum usibus a fidelibus traditas suæ lasciviæ potuisset facilius mancipare. Quod diabolica suggestionem mente concœptum, nefanda est ab illo perpetrata peractum. Nam in capitaneo apostolorum sui sancti Bertini loco, ubi LXXXIII monachi deserviebant Domino, LX pro humana potius laude quam pro Dei amore, retinuit; reliquos districtioris vitæ viros, quos suæ perversitati putavit non consentire, de monasterio expellens abire permisit. In sancti Audomari quoque monasterio, ubi regulariter viventes aderant XL monachi, XXX canonicos ibidem ad serviendum deputavit in monasterio Christi. Ac post hæc, totius abbatiae circuiens villas, et quia duplex exstabat monachorum numerus, duplam eis portionem villarum est largitus. Canonicis autem, quia pauciores erant numero, simpla contra monachis est data portio. Ipse ea quæ sibi maxime placuerant, ad suæ perversitatis usum reservavit; et quia canonicus erat cum canonicis in sancti Audomari monasterio sæculariter vivebat. Quid plus hujus abbatis referam versutiam, cum veraci possem fame dicere hunc primum loci hujus casum extitisse? Hic etiam, secundum veridicam Veritatis vocem, cum alii laborassent, in labores eorum introiit nec solum introiit, sed etiam quæ laboraverant temeraria præsumptione destruxit. Hic etiam fraternæ charitatis utriusque monasterii destructor extitit; dum et monachi sibi justum et ab antiquis Patribus traditum reverentiæ honorem vindicant, canonicorumque subjectionem sibi veraciter defendunt, et canonici ab ipso abbate canonico, fallaci assertionem, principatum ad se monasteriorum pertinere dicunt. Pro his omnibus et reliquis tyrannidis suæ actibus hactenus blasphematur ab omni-

(73) Edidit Mabillonius, omisit autem notas chronologicas nomenque loci ubi diploma datum est. Vide *De re diplom.* pag. 612.

bus, nec dubium quod blasphemabitur et a succedentibus.

LVIII. *De privilegio Ludovici regis de venatione sylvarum monasterii Sithiu.*

(820) Hic etiam prædictus abbas, anno primo regiminis sui, jamdictum regem Ludovicum adiens, petiit ab eo licentiam in sæpe dicti monasterii sui Sithiu sylvas venationem exercere, sub occasione librorum legendorum vel manicharum ad usus fratrum faciendarum, sed quod credibilius est, ad suæ vanitatis ludibrium exercendum. Quod rex sine mora concessit: regali auctoritate privilegium ob hoc fieri jussit, quod et ipse sigilli sui impressione signavit in hæc verba.

LIX. *Exemplar ejusdem privilegii.*

(Vide inter Ludovici Pii privilegia, Patrologiæ tomo CIV.)

LX. *Privilegium ejusdem regis de monasterio Sithiu, tempore Fridegisi abbatis.*

Prædictus autem abbas Fridegisis secundo rege jam dicto petiit, ut etiam sua auctoritate, per regale privilegium, monasterium suum Sithiu ab omni judiciaria potestate defensaret, et, sicut constat antecessores suos reges eidem loco concessisse, ita et ipse gloriosus rex sua auctoritate dignaretur confirmare. Quod rex, anno incarnationis Domini 830, hoc modo regia auctoritate firmavit.

LXI. *Exemplar ejusdem privilegii (73).*

(Vide ubi supra.)

LXII. *De Guntberto monacho.*

Sub hujus abbatis tempore, exoritur quidam tirunculus mox futurus monachus hujus ecclesiæ: cujus laus et sapientia ita hactenus in omnium nostrorum versatur ore ac si præsentialiter in vivo teperetur corpore et merito; nam monasterii hujus bibliotheca, quæ pene omnia vetustate erant demolita, quoniam peritus erat scribe, propria renovavit industria. Insuper et alia adauxit librorum volumina, ex quibus duo sunt antiphonarii, quos ipse propria manu conscripsit; et alterum sancto Audomaro, alterum vero sancto Winnoco concessit. Scripsit et tertium, quem lucidiori opere elucidavit; cujus initium et in carmine majorum solemnitatum, aureis litteris mirifice decoravit; quem, quia elegantiore vidit, sancto Bertino contradidit. Descripsit et compotum, quem et nobis concessit habendum; insuper et alia, quæ si hic scribantur, videbuntur esse superflua. Illic autem, in primæva juventute, a patre Romam ductus, ibique sancto Petro oblatus et ab Eugenio papa est clericatus. Quem pater exinde domum reducens, in hoc monasterio Sithiu sancto Petro sanctoque Bertino monachum obtulit, locumque istum hæreditate sua nobiliter hæreditavit. Concessit namque ad jam dictum monasterium Sithiu, monasterium quoddam quod ipse in proprietate sua construxerat, nomine Steneland ad quod omnem ejus hæreditatem Salvatori Domino, in

cujus nomine eundem construxit monasterium, pergetua firmitate delegavit. Hæc sunt autem nomina villarum quas prædictus Goibertus, Guntberti præfati pater, pro eleemosyna sua ad basilicam Domini Salvatoris in Steneland contradidit: In Ricolvingeem, Hisdenne cum mancipiis; in Okkatingahem; in Hostede; in Lampanesse; in Simpaco; in Bortheem; in Reka; in Strate; in Hemmanwil; in Kiltiaco; in Hedenesberg; in monasterio mansum hortumque; in Ariaco similiter; in Tarwana mansum; in Quintvico similiter. Itemque ab aliis ad eandem basilicam sunt concessæ: In Kessiaco et Squerda; in Wesarinio; in

A Vostringe; in Tingriaco; in Wilere; Mestruage; in Loclesse; in Lonastingahem; in Grunomberg; in Dagmaringahem. Hæc omnia præfatus Goibertus et filius ejus Guntbertus, partim ex eorum hæreditate, partim aliorum donatione, ex ipsius tamen Guntberti acquisitione, ab basilicam Domini Salvatoris in Stenedland, firmissima traderunt donatione, et ipsam basilicam atque portam (74), monasterii Sithiu, ad eorum eleemosynam faciendam in pauperibus et peregrinis, promptissima concesserunt voluntate. Quæ omnia in locis suis cum de eleemosyna loqui cœpimus, cum cartis suis, Deo favente, describimus.

Explicit liber primus.

(74) Ad portam Cod. Aud.

LIBER SECUNDUS.

I. De Hugone abbate.

Abbate autem Fridegiso migrante a sæculo [sui regiminis anno quarto decimo], Hugo venerabilis, Filius Caroli regis magni et frater Ludovici Cæsaris, in abbacia successit, anno incarnationis Domini 834, et præfati regis Ludovici XXI. Qui, anno regiminis sui 11, prædictum regem adiens, rogavit hæc ab illo regia auctoritate firmari, quæ antecessores sui Francorum reges regalibus privilegiis præfato Sitgiu monasterio visi fuerant confirmasse. Quod rex excellentissimus tam prompte adimplevit, quantum et rogantem præ antecessoribus, utpote fratrem corde tenus fraternali charitate dilexit.

II. Privilegium Ludovici regis tempore Hugonis abbatis (75).

(Vide inter privilegia Ludovici Pii, Patrologiæ tom. CIV.)

III. Eodem tempore prædictus Hugo abbas condolens infelicissimæ et miserrimæ divisioni et dissectioni venerabilis Sithiensis cœnobii ab infando Fridegiso factæ, a domno Folquino tunc Morinorum venerabili antistite unitatem cœnobiorum pristino more reformari inspiravit. Quod et privilegio firmari fecit. Hujus autem privilegii hoc est exemplar.

IV. Exemplar (76).

Ego Folquinus Dei gratia Morinorum episcopus, omnibus fidelibus tam futuris quam præsentibus. Quidquid ob amorem Dei exigentes rei veritatem memoriæ futurorum noscendum reliquerimus, valde id animabus nostris profuturum speramus, dum et vera innotescimus, et falsata damnamus. Melius est enim ipsam veritatem ad laudem Dei manifestare, quam pro lucro aut negotio terreno eam celare, ne scilicet homo peccator offensam Dei et sanctorum ejus in hoc videatur incurrere. Igitur ego Folquinus

B episcopus, suggestione Hugonis abbatis Sithiensis cœnobii, quod est constructum in insula Sithiu in honore B. Petri principis apostolorum, ubi B. Bertinus corpore quiescit, perpendens injustitiam lacrymabilem quam Fridegisis prædecessor supra memorati abbatis eidem sancto loco intulerat, tota intentione excogitare cœpi, qualiter eundem locum ad pristinum honorem valere reducere. Omnibus certe notum est fidelibus quoniam sancti confessores Christi Audomarus atque Bertinus, dum adhuc in corpore essent, cœmeterium in villa Sithiu in superiori loco ad tumulanda sua et monachorum corpora communi opere fecerunt: in cujus medio basilicam in honore S. Mariæ construxerant, quam etiam B. Audomarus S. Bertino suisque successoribus donans per privilegium quoddam episcopale confirmaverat, et suum inter eos corpusculum sepeliri in eodem privilegio rogaverat. Quam prædictus abbas Fridegisis non solum S. Bertino tulit, sed etiam (quod dictu horribile est) monachos ejus Deo honeste ibidem servientes cum magno dedecore expulit, canonicosque ibi constituit, dum scilicet a temporibus sanctorum Audomari atque bertini religio monachica ibidem famulans religiosissime floureret. Quorum lacrymosæ injustitiæ reclamationique incessabili compatiens et petitioni Hugonis venerabilis abbatis acquiescens, ædilitatem seu custodiam ipsius basilicæ S. Petro sanctoque Bertino reddendam, et monachum ad custodiam ibi ponendum censui et statui, ut et quatuor temporibus in anno missarum solemnibus celebrarent stabilivi, hoc est in feria tertiæ dierum Rogationum, in festivitate quoque B. Joannis Baptistæ, et in depositione S. Audomari, in festivitate omnium sanctorum: et quidquid ad ipsum altare veniret, monachi sancti Bertini absque ulla contradictione juxta morem pristinum secundum de-

(75) Apud Mabillonium, *De re diplom.*, pag. 613.

(76) Privilegium illud vulgavit Mabill. *Sæc. Bened.*

III, part. 1, pag. 122.

oretum beati Audomari, quod in privilegio de traditione ipsius loci cœnobiis scripsit et interdixit, haberent, tenerent, et in perpetuo perenni jure possiderent. Nec episcopus aut archidiaconus ejus, seu aliquis clericorum, vel judex forensium rerum, aliquid sibi exinde vindicent. Denique jam quidam emerserant audacia temeritatis decepti, dicentes primatum locorum ad se pertinere debere. Quorum præsumptuosæ superbæ resistens, per descriptionem capitularem coram quibusdam primatibus regalis palatii et hujus patriæ eos huic loco subegi, et conatum eorum annihilavi. Hoc etiam scriptum posteris relinquendum fore ratum duxi, ut per hoc quandoque resistatur inimicorum malæ voluntati, et hoc infringere volentium iniquo conatui. Quod quicumque futuris temporibus vel annihilare, vel infringere præsumpserit, quod absit, auctoritate Patris, et Filii, et Spiritus sancti anathema sit, nisi digna pœnitentia resipuerit. Actum est anno incarnationis Dominicæ octingentesimo trigesimo, nono, iadictione secunda; imperii autem Ludovici regis anno vigesimo sexto, præsulatus quoque nostri anno vicesimo tertio (77), in ecclesia sanctæ Mariæ, duodecimo Kalendas Julii, præsente universali synodo. Ego Folquinus ex consensu et præcepto domini Ludovici imperatoris hæc voluntarie firmavi, et cum episcopali interminatione suscripsi. Ego Maximus archidiaconus subscripsi. Ego Hugo abbas subscripsi. Signum Adalardi monachi. Signum Amalberti monachi. Signum Mori (78) monachi. Signum Henrici [al. Unrici] comitis. Signum Odgini advocati. Signum Everwini militis. Signum Berarii militis. Ego Guntbertus (79) levita et monachus jussi domni Folquini præsulis hanc chartam scripsi et subscripsi.

V. Exemplar.

Quidquid (80), etc.

VI. De morte Ludovici regis, et divisione regni inter filios ejus.

Gloriosus autem rex Ludovicus imperator Augustus, anno incarnationis Dominicæ 840, cum regnasset annis xxvii, decessit a sæculo. Ante cujus obitum mirabile quiddam et inauditum accidit in pago Taruennicum. Nam ipso anno, post medium Januarium meridie, ignei umbones cum sonitu grandi ab æthere lapsi sunt, mirumque spectaculum omni populo detulerunt. Defuncto autem prædicto imperatore Ludovico, filius ejus Lotharius, qui ante obitum patris ad imperatorem unctus erat, de Italia veniens, monarchiam tenere gestiebat. Sed fratres

(77) Hinc colligas Folquinum sedi Morinensi impositum fuisse anno 817. Consentit Joannes Iperius qui Folquini inaugurationem reponit Ludovici Augusti anno iv.

(78) Huc spectant Iperii verba cap. 12: « Hugo abbas basilicæ S. Mariæ ædituum constituit monachum nomine Morum: cui Morus postea corpus S. Audomari furatus est et in privilegio B. Folquini inter testes ascribitur. »

(79) Guntbertum hunc laudat Iperius cap. 2 his verbis: « Sub abbate Fridogiso receptus est hic in

A Ludovicus et Carolus divisionem regni adlectantes, post unum annum, maximo prælio inter se conflixerunt in pago Autisiodorensi, in loco qui vocatur Fontanetum. In quo loco Franci, cum omnibus nationibus sibi subjectis, mutua se cæde prosternentes, ad ultimum Ludovicus et Carolus, Lothario fugato, triumphum adepti sunt. Post cruentissimum vero prælium, pace inter eos facta, diviserunt inter se Francorum imperium. Et Lotharius quidem accepit regnum Romanorum et totam Italiam, et partem Franciæ orientalem totamque Proventiam. Ludovicus vero, præter Noricam, quam habebat, tenuit regna quæ pater suus illi dederat, id est Alamaniam, Turingiam, Austrasiam, Saxoniam et Avarorum, id est Hunnorum regnum. Carolus vero medietatem Franciæ ab Occidente, et totam Neustriam, Britanniam et maximam partem Burgundiæ, Gotiam, Wasconiam, Aquitaniam, submoto unde Pipino, filio Pippini, et in monasterio sancti Medardi attonso; ista autem periculosissima discordia sine requie quinquennii occupaverat tempus.

VII. De translatione sancti Audomari de villa Ligeburch.

Sub hac tempestate invenimus ita annotatum in decennovænalibus annorum Dominicæ natiuitatis, quod est dcccxlvi, indictione vi, sancti Audomari corpus de villa Liegesburch refertur ad locum Sittum. Solemnitasque illius translationis in mense Junio devote a populo celebratur Taruennico; sed plerique ignorant e vulgaribus pro qua re statuta sit in primitus. Æquum autem arbitror esse et Ecclesiæ provenire, si causas illius solemnitatis in hoc codice, quamvis impolito, digeram sermone, maxime cum Tobiam angelus admoneat, dicens: *Opera Domini narrare et confiteri honorificum est.* Est enim in hoc facto, si referatur unde Domini laudetur magnificentia, et unde ipsius sancti amplificetur reverentia. Aggrediar ergo dicere, non quæ ipse præsumo fingere, sed quæ a senioribus mihi constat intimatum fore.

VIII. Igitur Hugo abbas jam memoratus, excepta causa quam refero, vir per cuncta laudabilis, postquam locum hunc sua constitutione laudabiliter stabilivit, qua et canonicos sancti Audomari monachis sancti Bertini, etiam per descriptionem capitularem, juste subjugavit, monachumque ab inferius monasterium ad sancti Audomari custodiam deputavit, diabolica sagitta jaculatus, cœpit excogitare qualiter sancti Audomari corpus, cujus ope et auxilio, una cum sodali suo Bertino, Taruennicus gubernatur

monachum puer nobilis Gunthertus, clara stirpe, patre Goitberto, matre vero Ebertruda progenitus. Qui Guntbertus in juventute sua a patre Romam ductus est, ibique S. Petro oblatus, et ab Eugenio papa clericatus ordinem suscepit: quem pater exinde domum rediens, hic in monasterio Sithiu S. Petro sanctoque Bertino obtulit monachum.»

(80) Hæc charta eisdem verbis ac superior constat, nominibus aliquot dieque ac formula finali duntaxat mutatis.

populus, Vermandis, ad sancti Quintini monasterium, quoniam hoc ipsum gubernabat, posset deferre quantocius. Metuens tamen animositatem plebis, congregata Vermandensium multitudine tentat vi abstrahere, si forsitan impediretur a plebe. Accessit interim, et monacho quodam, Moro nomine, exstante custode, sacrum sancti præsulis ac patroni nostri corpus sumens, villam usque Liegesburch nomine cum sua deportavit multitudine. Dei autem providentia operante, triduo in præfata villa manserunt cum sacro corpore. Acciderat interea, ut præclarus Taruennæ civitatis præsul Folquinus, episcopali more, parrochias episcopi sui circumiret, ut, sicubi contra sanctorum canonum statuta ageretur, curiosus pastor addisceret, et tali studio cellam usque Worunhold dictam, pia curiositate perveniret. Interea ubi inibi ad mensam ventum est, in qua lautissima, uti tanto pontifici, præparabantur obsequia, frater ipsius beati præsulis advolat, nuntians grave et irrecoverabile patriæ, si perficeretur, excidium: sanctum scilicet Audomarum ex monasterio suo abstractum, et, ni cito succurrat, ad sanctum Quintinum Vermandis usque deferendum. Hæc audiens sanctus Domini sacerdos, nimium turbatus intrinsecus: «Vade, inquit, ad fratrem, et totius episcopi mei populum gira curiosius, et die tertio infra muros Taruennæ urbis præsto esto cum omnibus, et ego præsens ero cum his quos mecum, Christo auxiliante, detulero de istis partibus. Tum demum, si ipse juverit sanctus, ad excutiendum eum omnimodis sum paratus.» His autem secundum verbum beati pontificis rite peractis, adest die tertia in urbe Toruenna multitudo innumerabilis et pene ante invisæ. Tunc sacerdos Domini, cum omni hac multitudine, insequitur prædictum abbatem cum suis, usque ad villam superius nominatam cum omni festinatione. At illi gestientes corpus sanctum sustollere fugamque inire, nulla hoc multitudine prorsus valebant a terra levare. Cumque id, addita adhuc majori multitudine, conarentur bis terque levare, nihilominus ita manet immotum, acsi quibusdam radicibus terratenus teneretur affixum. Tunc absque retardatione ullius commodi, accelerant fugam, relicto corpore sancti. Beatus autem Folquinus dam illis fugiendi locum, accipiens thesaurum illud omni auro pretiosissimum, repetito calle cum tota plebium multitudine, reportat ad proprium unde tultus fuerat locum. At ubi ventum est Taruenna, ad fluvium quod dicitur Leia, omnis populi supra memorata multitudo, absque aliqua cunctatione, pedibus transvadans fluminis aquam, exacto amne, nec unius stillæ humor in eorum apparuit tegmine. Progredientesque per aristifera agrorum sata, neque enim vitare ea poterant tam numerosa plebium agmina, cum veluti tribulis tonsæ terra tenus curvarentur spicæ, transacta multitudine, ita densabant sulcos, ut patenter agnosceres protectoris adventum etiam congaudere campos. Utrorumque autem monasteriorum clerici stantes,

A anxii eventum expectabant rei; sed postquam datum est oculis, quamvis procul, cernere multitudinem populi adventantis, protractis campanarum funibus, vocem laudantium omnes dederunt in excelsis. Antedictus autem custos ecclesiæ, Morus, tunc ad mensam sederat epulaturus; et audito campanarum senitu, interrogabat quæ esset causa pro qua populi tanta exsultarent lætita. Dictumque est illi a narrantibus, quod sanctus Audomarus a Folquino pontifice esset reductus, et ob hoc lætitia tanta cunctus exsultaret populus. Quod audiens nimium turbatus, iram Dei reducentibus confestim est imprecat. Nec dum ab ejus ore illicita exciderant verba, cum repente facietenus in terram ruit, totoque corpore rigidus, distentis membrorum nervis, semivivus emarcuit. Sic tantum stupidus ad sanctum Bertinum est deportatus, ibique quod verbotenus commisit, diutino languore pœnituit. Nam visu et auditu recuperato, sensu ita finetenus est privatus, ut nunquam posset animadvertere qua in parte sancti Audomari monasterium videretur positum esse. Corpus autem beati Audomari præsul Folquinus terra recondidit, ne a subsequentibus parili modo posset auferri. Post hæc abbas Hugo a Carolo rege [suo nepote] Aquitaniam missus, propter ejusdem regis fidelitatem, dolo Pippini interfectus est xviii Kal. Junii, anno incarnationis Domini 844, [regiminis sui hujus loci anno decimo]. Erat autem isdem Pippinus quem supra in monasterio sancti Medardi attonsum memoravi, qui, exinde per fugam elapsus, Aquitaniam est reversus, ibique multis diebus futigando latuit; et post hæc a Ramnulphe quodam per fidem est deceptus, comprehensus, regique Carolo est adductus, et Sylvanectum perpetuo est exilio deputatus.

IX. De Adalardo abbate.

Post Hugonem autem abbatem [duodecimum] supra memoratum, abbas efficitur Adalardus in hoc cœnobio Sithiu, sancto Petro et sancto Bertino a potre Hunroco oblatus; sed post canonicus [sub Fridogiso] est effectus. Suscepit autem abbatiam anno præfato xii Kal. Augusti. Hujus autem regiminis anno iii, qui erat annus Verbi incarnati 816, sancti Bertini corpus a sancto Folquino episcopo, ut fertur, transfertur et reconditur xvii Kal. Augusti. In cujus anni tempore, [et curriculo] extitit hiems gravissima valde; atque post quinquennium exoritur fames intolerabilis nimium, quo tempore Guntbertus supra memoratus, in diaconati adhuc ordine positus, ad præposituræ honorem est evector. Sub anno autem Dominicæ nativitatis 853, sancti Petri basilica asili est cooperta, annoque insequente sancti Bertini ecclesia plumbo est tecta. Guntbertus quoque eo anno, xi Kal. Januarii, ad presbyterium est consecratus.

X. Præstaria Adalardi abbatis Odgrimo advocato.

Anno quoque Domini 854, et regiminis jam dicti Caroli xiv, et eqiscopatus beati Folquini xxxix, et

regiminis jam dicti Adalardis abbatis xi (81), concessit isdem abbas per prætariam, cuidam homini Odwino terram quam habuerat isdem in beneficio in Casitmere, id est bunaria xxx, cum portiuncula quam isdem Odwinus tradiderat ad monasterium Sthiu, in pago Bononensi, in loco nuncupante Mighem, bunaria iii; in ea ratione, ut annis singulis, ad festivitatem sancti Bertini, Nonas Septembris, de cera valente solidos v persolvat, ut specialiter lumen ad altare, ante quod pater jam dicti abbatis Hunroci tumulatus noscitur esse, nullo unquam desit tempore.

XI. *Exemplar.*

(5 Sept. 855.) « Quicumque rectores ecclesiarum Dei juste et competenter devotioni fidelium annuerint, Dei se in hoc voluntati parere non dubitent, Idcirco dilecto in Domino filio Ecclesiæ nostræ, Odwino, ego in Dei nomine Adalardus, abbas monasterii Sithiu, cum consensu fratrum nostrorum, præstator. Multorum notitia patet, quia nuper portiunculam tuam in pago Bononensi, in loco nuncupante Mighem, scilicet bunaria iii, ad pretium valens libras iv, nobis vel ad præscriptum monasterium delegasti, expetentes ut te, cum uxore ac liberis una cum beneficio tuo in Casitmere, id est bunaria xxx ac mancipia xii, his nominibus: Ostarbaldum, Gernhardum, Heribaldum, Radburg, Sigberta, Thiobert, Strilleburg, Wifhen, Lolithan, Liotburgam, Winetbertan, Adalbertan, ad custodiam sancti Petri et sancti Bertini, specialiterque ad altare, coram quo corpus genitoris nostri Hunroci requiescit, sub sensu luminario annuatim nostram ejusque eleemosynam reddendo, confirmaremus. Juxta itaque petitionem tuam, res utrasque concedimus, tam tibi quam uxori tuæ et filiis tuis, sub hoc sensu possidendas, ut in festivitate sancti Bertini, Nonis Septembris, de cera valente solidos v et dimidium persolvatis, tam pro rebus præscriptis quam pro capitibus vestris, id est, ii diebus mundbordalibus, nullumque aliud servitium vobis imponatur. Quod si quislibet fecerit, vel a præfato sancto loco abstrahere tentaverit, iram Dei omnipotentis et sancti Petri sanctique Bertini incurrat. Si conamen impium non omiserit. Et hæc præstaria, manu nostra fratrumque roborata, firma permaneat cum stipulatione subnixa.

« Actum Sithiu monasterio, in basilica sancti Bertini, Nonis Septemb. in festivitate ipsius, anno xiv regnante domno Carolo, filio Ludovici imperatoris.

« Ego Adalardus, abbas, propria manu firmavi.

« Ego Guntbertus, peccator, præpositus, subscripsi.

(81) Charta ipsa, quæ inferius referetur, data est Nonis Septembris, anno xiv regnante domno Carolo, i. e. 5 Sept. 855. Huic unice instrumenti notæ cæteræ quas hic Folquinus conjecit male aptantur.

A « Signum Amalberti, docani. Signum Bavonis, monachi et presbyteri. »

« Guntbertus scripsit et subscripsit. »

XII. *De successore beato Folquino destinato.*

Quia igitur mentionem beati Folquini fecisse me memini, libet adhuc unum ejus opus hic intexere, quod recolo me agnovisse, Wicfrido pontifice narrante. Longa, inquit, senectute fessus, isdem beatus antistes Folquinus, utupta qui xl in episcopatu fere pergerat annum, cum jam non posset publice missarum solemniam celebrare, cognito hoc, rex illo adhuc vivente, quod contra canones erat, successorem ei episcopum destinavit. Quod audiens sanctus præsul, semet, episcopali more, præparavit ad celebrationem missæ, et omne mysterium supplantatore astante, implevit strenuissime. At ubi ventum est ad dandam, uti episcopi mos est, benedictionem, verso ordine, protulit illis maledictionem. At illi trepidi, cum, ascensis equitibus, ad propria cuperent reverti, in media via supplantator episcopi de equo lapsus elisa cervice, spiritum efflavit vitæ; omnesque qui cum illo venerant, infra annum variis cladibus expirarunt, et ita, cum sibi conjunctis, culpam luit improbitatis ob reatum.

XIII. *De decessu ejusdem beati pontificis.*

Igitur adveniente vocationis suæ tempore, isdem beatus pontifex, quamvis longævo gravaretur senio, episcopii sui parrochias circuire decrevit. Bonam hanc virtutum suarum consummationem credens ut Ecclesiæ filios, si alicubi a matris suæ gremio errassent deviando, secundum canonum statuta placento, ad eandem reduceret, suis prædicationibus exhortando. Tali autem studio talique devotione, ad ecclesiam in Mempiscoitam, Hicclesbecke nuncupatam, pia accessit curiositate. Inibi autem non diu commorans, cum jam cogitaret reverti, viribus corporis cœpit repente destitui, ægritudineque corporali fatigari. Tunc convocatis discipulis, eos omnipotenti Domino commendans, animam cœlo reddidit sanctorum cœtibus consociandam. Transiit autem in suprascripta villa, anno incarnationis Dominicæ 855, indictione iii, feria iii, vesperascente qui erat annus præfati regis Caroli xv (83), et episcopatus ipsius beati præsulis xl (82), xviii Kal. Januarii. Rogaverat autem isdem pontifex, ut, sicubi exitus ejus accederet, corpus illius ad Sithiu monasterium, in basilica sancti Bertini, portaretur tumulandum. Defuncto autem illo, cum clerici ejus quærerent qualiter illum ad supradictum locum portare potuissent, in ipsa nocte, flante vento australi, omnis illa aquarum indimetibilis profunditas qua cingitur Sithiu insula, ita congelavit, ut, mane exsequias sancti corporis deferentibus, firmissimum aqua gressum per glaciem præberet eunctibus; quod,

(82) Mense Decembri 855, jam currebat annus xvi Caroli Calvi.

(83) Emend. ut videtur xxxix. Constat siquidem ex superioribus (i, 55, et ii, 4) illum in sedem Morinensem sublimitum fuisse anno 847.

In hiemali tempore vix septem dierum algor valet efficiere. Deportantes autem beati viri corpus ad Sithiu monasterium, ad latus sancti Bertini dextrum est tumulatum.

XIV. *Aliud capitulum.*

Fertur autem eundem virum Dei equum quemdam habuisse, qui, quoties iter aliquoties carpere vellet, ad obsequium viri Dei genua flecteret, ut scilicet absque ullo labore tergo illius equitaturus ascenderet. Hunc autem ferunt fratribus dandum ante ejus feretrum præisse, sed omnem deinceps hominem ferre recussasse, nec passus est post membra tanti pontificis voluptatibus deservire alicujus hominis. Qui non longo post tempore mortuus, cum canibus cibis esset appositus, a nullis illorum est attractus. Et merito cadaver ejus canes non poterant lacerare, super quem hymnidica cantica Christo decantata erant sæpissime. Quod videntes cives, eum humano more sepelierunt, quem nec bestię nec volucres tangere præsumserunt.

XV. *Breviatio villarum monachorum victus.*

Sed, quia gesti beati Folquini enarrando parumper ab abbatum gestis digressi sumus, libet jam ad ea pernarranda calamum reflectere. Abbas igitur Adalardus villas ad fratrum usus pertinentes, vel quicquid exinde sub qualicumque servitio videbatur proveaire, absque his quę in aliis monasteriis erant beneficiatę, tali jussit brevitate describere, (84).

XVI In Kelmis habent monachi ecclesiam 1 ac lunaria XII, et mancipia IV, luminaria IV. Unus quisque solvit de cera valente denarium I. Mansum indominicatum cum casa et aliis castitiis; de prato bunaria XXXIX, de terra arabili bunaria CLXXX, de sylva grossa bunaria XXX, de sylva minuta bunaria XV. Mansa XV per bunaria XII, et ille dimidius per bunaria VI, cum servis X, qui faciunt in hebdomada III dies; et ancillę VI faciunt ladmones VI. Alię ingenuę faciunt unaquęque ladmonem dimidium. Unusquisque parat de brace modia X, de farina VI; pullos III, ova XX. Ad vineas unumquodque annumorros II. Lunarii XVI, præbendarii VII. Ded habet bunaria VI, arat bunaria II.

XVII. In Fresingahem Erervinus habet bunaria V; arat jurnales III, et solvit denarios VI, In eadem villa Heleca habet bunarium dimidium, arat jurnalem I.

XVIII. In Lomisgahem Beregen habet bunaria IV, arat bunaria IV. In Elciaco Amalger habet bunaria XIV, mancipia III, arat bunaria IV, et solvit solidos II.

XIX. In Morningehem Guntbertus habet bunaria VIII, arat bunaria IV. Gerbald habet bunaria III, arat bunaria I. Stracret habet bunaria VI, arat bunarium I et dimidium. Thegen major habet casam dominicam cum aliis castitiis; de prato bunaria V, de terra arabili bunaria XX, de sylva minuta binaria.

V: mancipia XII. Berbarius caballarius habet mansum de terra arabili bunaria XX, de prato bunaria V: de sylva minuta bunaria VI. Mansa II per bunaria VII. Facit sicut superius. Mancipia VIII. Benemar habet casam cum aliis castitiis, de prato bunaria X, de terra arabili bunaria XXX, de pastura et sylva minuta bunaria XXIII. Mansa III per bunaria XII. Facit sicut superius. Mancipia XXIV. Ostoradus habet mansa cum castitia; de prato bunaria XII, de terra arabili bunaria XX, de sylva minuta bunaria VI, Mansa III per bunaria XII. Facit sicut superius. Mancipia XXIV. Bavo habet casam cum aliis castitiis; de prato bunaria XI, de terra arabili bunaria XXX, de sylva minuta bunaria IV. Casam I, per bunaria VIII. Facit sicut superius. Mancipia XVI. Wendelardus habet casam cum aliis castitiis; de prato bunaria XI, de terra arabili bunaria XXX. Sylva minuta bunaria III. Mansus I, per bunaria XII. Facit sicut superius, mancipia XIV. Megenfridus habet casam cum aliis castitiis; de prato bunaria XI, de terra arabili bunaria XLV, de sylva minuta et pastura bunaria XVI. Mansus II per bunaria XII. Facit sicut superius. Mancipia IV. Baldminus habet casam cum aliis castitiis; de prato bunaria VI, de terra arabili bunaria XX, de sylva minuta et pastura bunaria XX, Mansus I per bunaria XII. Facit sicut superius. Mancipia IV.

XX. In Bermingahem habet mansa, cum scuria, de terra arabili bunaria XXIII, sylva minuta bunaria III, Et in Edenas de terra bunaria X, mancipia X. Omnes, excepto Iremberto, arant ad ipsam villam bunaria IV, et celligunt II et ducunt ad monasterium, et cludunt virgas XV; et in monasterio item omnes virgas IV, et facit unusquisque in anno dies XXIV in æstate. Irembertus autem arat bunaria II et colligit I. Luminarii XI. Solvunt inter omnes solidos VII, denarios VIII. Homines qui faciunt in anno III dies sunt XX

XXI. In Attona est ecclesia ad quam solvunt VII homines de lumine unusquisque de cera valente denarios II. Casam indominicatum cum aliis castitiis: de prato bunaria XI, de terra arabili bunaria CC, de sylva minuta bunarium I, de pastura inculta bunaria L. Mansa XXIV et dimidium; omnes per bunaria XII, et ille dimidius per bunaria VI, cum servis XI, qui faciunt in hebdomada dies III. Ancillę XII faciunt ladmones XII. Alii ingenui faciunt II dies in hebdomada, et de illis ingenuis feminis XIII veniunt ladmones VI et dimidium. Ad vineas carra VI. Facit unusquisque de brace modia X, de farina VI; pulli III, ova XX. Lunarii XV, præbendarii VI. Wilbertus habet bunaria XII; solvit solidos II, et prævidet sylvam. Sunt ibi homines qui faciunt II dies in hebdomada LXXIV. Irembarius major habet casam indominicatum cum aliis castitiis; de prato bunaria X, de terra arabili bunaria XVII, de pastura et sylva minuta bunaria XV. Mansa II per bunaria XII. Facit sicut superius. Mancipia XXIII. Hillefridus habet mansum; de prato bunaria VI et jurnalem; de

(84) Huecod. Audom. addit: *Quod nunc loquimus, cum parvi commodi est.*

terra arabili bunaria xxxv, de sylva minuta bunaria vi. Mancipia viii. Bavo habet mansum cum casa et aliis castitiis; de prato bunaria v et dimidium, de terra arabili bunaria xlvi et dimidium, de sylva minuta bunaria viii. Mancipia xiv. Isti unaquaque hebdomada faciunt ii dies. Si non caballicant, sepiunt virgas v. et in monasterio inter omnes virgas iv. Lodberta habet in Selem, pertinentem ad Attona, præcariam i, unde solvit solidum i.

XXII. In Botniggahem Bertrada habet aliam unde debet arare.

XXIII. In Berningahem habet, inter sylvam et terram arabilem, bunaria plns xl.

XXIV. In Beingahem villa habet ecclesiam, indomnicatum mansum cum castitiis; de prato bunaria xv, de terra arabili bunaria cxx, de sylva grossa bunaria xl ad saginandos porcos xx, de sylva minuta bunaria c. Mansum xviii et dimidium per bunaria xii, et ille dimidius per bunaria vi cum servis xi, qui faciunt iii dies in hebdomada; ancillæ ix; facit ladmones ix. Alii ingenui faciunt ii dies in hebdomada. et de ingenuis feminis x veniunt ladmones v. Ad vineas carra iv et dimidium. Unusquisque de brace parat modia x, de farina vi; pullos iii, ova xx. Lunarii xxi. Sunt ibi præbendarii vi, luminarii xc. Solvunt inter omnes libram i, solidos v. Brunger habet bunaria vi, arat bunarium dimidium i. Megel habet bunarium i, et dimidium, arat dimidium. Megenger habet bunaria ii, arat dimidium. Bavo habet bunaria iv, solvit denarios vii. Gundebertus habet bunaria iii, arat bunaria ii, Omes decanus habet bunaria iii, arat bunaria ii. Lanfredh habet de terra bunaria xxxi et dimidium, de sylva minuta bunaria iii; mancipia xiii; arat bunaria ii, solvit solidos ii. Engelger major habet bunaria de terra xliii et dimidium, de sylva minuta bunaria x; mancipia xx. Item alius Engelgerus habet casum cum castitiis; de terra arabili bunaria xlii, de sylva minuta x bunaria; mancipia vii. Isti erant bunaria iv, unusquisque et sepiunt virgas xv. Gundelbertus habet bunaria xl; inde solvit solidos vi, et unaquæque hebdomada ii dies, et habet mancipia iii. Molendinos iii; de uno veniunt modia c; de aliis, de unoquoque, modios lx; et ille unius dat pullos xx, ova cc; illi alii, unusquisque pullos xv, ova c. Badager habuit inde præcariam i, hoc est, mansum i; de terra bunaria xlii; mancipia ii. Isti arant bunaria iv, unusquisque et sepiunt virgas xv; et in æstate facit dies xvi, et colligunt bunarium i et dimidium, et ducunt ad monasterium; et ad monasterium sepiunt inter omnes virgas iii; dant pullos ii, ova x.

XXV. In Coiaco habet ecclesiam cum bunariis xviii; mancipia ii. De luminariis solidos iii. Casam indomnicatam cum aliis castitiis; de prato bunaria xl, de terra arabili bunaria clx, de sylva minuta bunaria xxxv. Mansa xxi per bunaria. x. Sunt in eis servi xv, qui faciunt in hebdomada dies iii. Ancillæ vii faciunt ladmones vii. Alii ingenui, qui faciunt in

A hebdomada ii dies; et illæ ingenue femine unaquæque facit ladmonem dimidium. Ad host carrum dimidium. Ad vineas carra iii, Facit unusquisque de brace modia x, de farina modia vi; pullos iii, ova x. Sunt ibi lunarii xxiv, luminarii xlii. Solvunt inter omnes solidos xii. Præbendarii sunt ibi vi. Habet ibi seditium i; inde solvit solidum i. Walager habet bunaria ii, arat bunarium i. Molendinum i; solvit modia xxx. Camba i; solvit solidos iv. Megenhardus habet bunaria iii et dimidium, solvit solidum i dimidium. Homines qui faciunt ii dies in anno, sunt xxxvii. Ille major habet casum cum castitiis; de terra bunaria xxii; sylva minuta bunaria vii; mancipia iv.

XXI. In Bumingahem habet mansum cum castitiis; de terra bunaria xv, de sylva minuta bunaria x. Mansos ii et dimidium per bunaria xii, et ille dimidius per bunaria vi. Resident in eis servi iii, qui facit in hebdomada dies iii; ipsique perserviunt totos illos mansos. Ad vineas carrum dimidium. Faciunt de brace modis; pueros ii, ova xx. Habet ibi lunares xiii, luminaria x. Solvunt inter omnes solidos ii, denarios ii. Homines qui faciunt ii dies in anno sunt iv. Sunt ibi bunaria xiv. Veniunt ad incensum de formaticis pensæ x. Item de bunariis vii veniunt de formaticis pensæ vii.

XXVII. In Pupurmisga villa habet ecclesiam, cum bunariis xviii; mansum i, indomnicatum; de terra arabili bunaria clviii, de sylva grossa flaginana et minuta mixta bunaria cccc, ad saginandos porcos dc. Mansos xlvii et dimidium: ex his x constant bunariis xxiv; itemque x bunariis xx, itemque x bunariis xv; illi alii omnes per bunaria xiii, et ille dimidius bunaria vii. Resident in eis servi iv, faciunt in hebdomada iii dies. Ancillæ iv facit camesiles iv. Alii ingenui faciunt ii in hebdomada dies; et illæ ingenue femine, solvit unaquæque denarios iv. Lunarem nullum; luminarios clxxxiv. Inde veniunt libræ ii, solidi xxiii. Hæres carii cix. Veniunt solidi xiv, denarii vii. De terra censali, in cultis et infructuosis bunariis cxviii veniunt incensus de formaticis pensæ xxi; aucas xxv. Ad host. carros ii; ad vineas carros ii. Illæ iv ancillæ parant de brace modia x. Unusquisque pullos ii, ova x. In tertio anno porcum i valente denarios iv. Ille major habet mancipia iv. De bunariis x veniunt de mel sextarii iii. Godobert caballarius habet casam indomnicatam cum aliis castitiis; de terra bunaria lxxxvi, sylva minuta bunaria iv; mancipia vi. Mortbert caballarius habet casam indomnicatam cum aliis castitiis; terra bunaria xx, sylva minuta bunaria xii et dimidium; mancipia x. Mansa iv per bunaria xii. Resident in eis ingenui qui nihil aliud facit per totum annum, nisi ii dies in hebdomada. Dat unusquisque eorum pullum i, ova v. Isti arant, unusquisque bunarium i et colligunt i; et caballicat. De terra censali bunarium xii veniunt de mel sextarii ii. Porcarius unus habet

• bunaria III ad vestitum. Item de bunariis III sol-
vunt flascones XII, scutellas C. Engeten habet bu-
naria IV, arat bunarium dimidium, et operatur una-
quaque hebdomada I diem. Radeken habet bunaria
III, arat bunarium dimidium, et facit in hebdo-
mada II dies. Aldbert bunaria IV; facit similiter.
Abbo bunaria V, arat dimidium.

XXVIII. In Pascandala habet de una ecclesia III
partes, mansum III per bunaria XX. Solum incen-
sum de assibus II.

XXIX. In Weserinio habet ecclesiam indomini-
catam, mansam cum castitiis; de prato bunaria
XVI, de terra arabili bunaria CLIX, de sylva grossa
bunaria XVIII ad saginandos porcos XX, de sylva
minuta bunaria LI, de pastura communi sufficienter.
Mansos XVIII: decem ex his constant per bunaria
XII; item V constant bunariis X; tres bunariis VIII;
cum servis XII, ancillis VIII. Facit in hebdomada
dies III, et ladmones VIII. Alii ingenui, facit II
dies in hebdomada, et de ingenuis feminis X ve-
niunt ladmones V. Ad host carrum dimidium; ad
vineas carrum I dimidium. Unusquisque parat de
brace modios X, de farina VI; et nant pullos II,
ova XX. Præbendarii V, lunarii XXXVI, luminarii
LX. Inter omnes solvunt libram I. Sunt ibi homines
XXI; qui faciunt in anno II dies. Habet ibi sedi-
lias X: veniunt in incensum de argento solidi VIII
et dimidius. Tunel habet bunaria XIV, arat bunaria
II et custodit sylvam. Molendinos III: unusquisque
solvit modia majora XXX. In uno anno saginat por-
cos II; in alio I; et debet pullos XX, ova CC. Item
molendinum I; solidos V. Winetmar major habet
de prato bunaria III, de terra arabili bunaria XXXII,
sylva minuta bunaria V. Mansos II. Facit sicut su-
periores. Lunarii XVII. Ilodoger caballarius habet
mansum dominicum; de prato bunaria VIII, de
terra arabili bunaria XLII, sylva minuta bunaria
VIII. Lunarii XXI. Gerwinus caballarius habet casam
dominicam cum castitiis, de terra bunaria XV;
mancipia II.

XXX. In Aldombem habet casam indomincatam
cum aliis castitiis; de prato bunaria XV, de terra
arabili bunaria XCVIII, sylva grossa bunaria I. ad
saginandos porcos XXX, sylva minuta bunaria LIII.
Mansos XV per bunaria XII, cum servis VII. Facit
in hebdomada dies III. Ancillæ II; facit ladmones
II. Alii ingenui faciunt in hebdomada II dies; et
de ingenuis feminis veniunt ladmones V. Ad host
carrum dimidium; ad vineas carrum I dimidium.
Parat unusquisque de brace modia X, de farina
VI: et debet pullos IV, ova XX. Sunt ibi præben-
darii VI; lunarii XVIII, luminarii XXIV. Inter omnes
solvunt solidos VIII et dimidium. Molendinos II:
ex uno veniunt modia majora XXX, et ex alio
modia XX. Uno anno saginat porcos II, alio I;
pullos XX, ova CC. Quod molendinum habet Othber-

tus; et habet bunaria XIV, et habet mancipia V,
et custodit sylvam. Ille decanus habet bunaria IV
et dimidium ad præbendam. Homines facientes in
anno II dies sunt XVIII. Saluca major habet casam
dominicam cum aliis castitiis; de terra arabili bu-
naria XXX, sylva minuta bunaria III; mancipia XII.
Suithger caballarius habet casam dominicatam cum
aliis castitiis; de prato bunaria VII, de terra ara-
bili bunaria XLVI, de sylva minuta bunaria I.
Mansi III per bunaria XII, cum servis II; et facit
III dies in hebdomada. Ingenuæ III feminæ, facit
unaquæque ladmonem dimidium; facit servitium
sicut in ipsa villa. Et habet bunarios VII; et habet
ecclesiam dimidiam cum bunariis VIII, et man-
cipia II; et luminarios XV. Solvunt inter omnes
solidos IV et denarios VIII.

XXXI. In Scala habet casam indomincatam cum
aliis castitiis; de prato bunaria VII, de terra ara-
bili bunaria LXXXII, de pastura communi sufficien-
ter. Mansa XVI, omnes per bunaria XII; cum servis
V, qui facit II dies in hebdomada; ancillæ II qui
facit ladmones II; aliæ ingenuæ unaquæque facit
ladmonem dimidium. Parat unusquisque de brace
modia X, de farina similiter; pullos III, ova X.
Sunt ibi præbendarii VI, Adalandus habet bunaria
XX, arat bunaria III. Ille major habet XXIV; man-
cipia I.

XXXII. In Gisna habet ecclesiam cum bunariis
XII; mancipia III. Habet ibi casam indomincatam
cum aliis castitiis; de prato bunaria LXXX; de terra
arabili bunaria CXLVIII, de sylva grossa bunaria
XXX, ad saginandos porcos XX; sylvis minuta
bunaria XL; de pastura communi convenienter;
mansa XVI. Ex his constant VII bunariis VII; item
III constant bunariis XI; item III bunariis IX. Re-
sident in eis servi IX, qui faciunt in hebdomada
in dies; ancillæ III, facit ladmones III: alii inge-
nui, facit II dies in hebdomada; aliæ ingenuæ, facit
unaquæque ladmones dimidium. Ad host carrum
dimidium; ad vineas carra II. Unusquisque de brace
parat modia X; de farina modia VI; pullos III,
ova XX. Lunarii XVIII, luminarii XCIII: inter omnes
solvunt libram I et solidum I, denaris VIII. Ho-
mines, qui faciunt II dies in anno, XL. De terra
censali lunaria XII, solvunt solidos IX. Megentio
habet bunaria XII; est barbicarius, et providet syl-
vam. Et sunt præbendarii IV. Ille decanus habet
bunaria V ad præbendam. Harduinus, ferbicarius,
habet bunaria VIII ad præbendam. Theodratus,
caballarius, habet bunaria XI. Stiwimus habet bun-
aria XII; arat bunaria II; dat carra ad Wadnam (85)
et ad monasterium. De bunariis XI et mancipiis II
veniunt de mel sextarii VI. Item de bunariis VI ve-
niunt pisces quanti possunt. De terra censali in
colonia, et de frecariis, veniunt de formaticis pen-
sæ LX. Ille major habet mansum dominicum. De

(85) Hæc vox nobis videtur nomen ad quemdam lo-
cum referendum, nec vero acceptione communi su-

menda, uti conjicitur apud Ducangium, ubi *stagnum*
valere crediderunt.

terra arabili bunaria XLV; de sylva minuta jorna-lem 1; mancipia v. Roolf habet casam dominicam et est caballarius. Bunaria XIII; municipia II. Godobert caballarius habet casam dominicam. De terra bunaria XXI; mancipia IV; de sylva minuta bunaria IV. Adda habet bunaria XL; mancipia XV; facit ladmones 1, arat bunaria II, et colligit.

XXXIII. In Tervana habet casam indomnicatam cum aliis castitiis; de terra arabili bunaria LIII; de sylva grossa bunaria VI; ad porcos IV; de sylva minuta bunaria IV; mansum X per bunaria XII. Omnes tenent ingenui. Facit in hebdomada II dies; ad vineas carrum 1. Unusquisque debet denarios IV, pullos II, ova XX; faciunt de brace modia X, de farina VI; ladmen nullum; ad uost nihil. Ango habet bunaria II, arat jurnalem 1. Megenlano habet jurnales III, arat bunarium dimidium. Hildeburg habet bunaria II. Litlot habet bunaria III, arat bunaria II. Sunt ibi lunares VIII, luminarii et herescarii CLV. Veniunt libra II, solidi XIV, denarii VIII. Aabet ibi sedilios XXXIII; inde veniunt solidi XV et dimidium libræ II. Ille major habet bunaria VIII. Berenger habet bunarium 1 et dimidium, arat bunarium dimidium. Frumger habet bunarium 1 et dimidium, arat jurnalem 1. Habet ibi molendinum 1, solvit modia C, pullos XXX, ova CCC; saginat porcum 1.

XXXIV. In Thorbodessem habet ecclesiam cum bunariis VIII et jurnalem 1; mancipium 1, indomnicatum; de prato bunaria XV, de terra arabili bunaria CXLVII, sylva minuta bunaria IX, de pastura communi satis. Mansos XVIII: ex his unum constat bunariis XII, decemper bunaria X, item VII, per bunaria IX. Sunt in eis servi XII, qui faciunt in hebdomada dies III. Ancillæ IX facit ladmonem IX. Alii ingenui facit in hebdomada II dies, et illæ ingenuæ feminæ VII; unaquæque facit ladmonem dimidiam. Ad host solidi IV; ad vineas carra III. Facit de brace modia X, de farina similiter; pullos II, ova X. Lunarii VI, luminarii XV: solvunt inter solidos II, denario VIII, Molendinum 1; inde venit in censum modia XII, De terra censali bunaria IX. Arat bunaria IV, et dat mulonem 1. Regenger habet bunarium 1 et jurnalem 1, arat bunarium 1. Alavius habet bunaria II, arat bunarium 1. Hisegeger major habet bunaria XVIII, mancipia VIII; molendinum 1; solvit modia XI. Homines qui faciunt II dies in anno sunt XXIX. Saxger habet bunaria XX, mancipia III; solvit solidos III. Amalwaldus habet bunaria VI, mancipia III, et caballicat. Alfunard ille Saxo habet bunaria IX.

XXXV. Intra monasterium, per diversas officinas, habet præbendarios XCV; et de hortis veniunt libræ XX, si eis præbendarios dantur, et vestimenta et utensilia. Habet in Videngonam mansum cum castitiis; de terra bunaria XX. Servit unaquaque die fratribus ad condimentum cibi in coquina. Item habet in tea Mighem et Huolingaam bunaria XXX. Servit unaquaque die ad pithrinum et ad bracitorium in adducendis lignis. Item habet in Boningoham mansa IV

A per bunaria XII Nihil aliud faciunt per totum annum, nisi emendant tecta monasterii. De sylva grossa inter Vanpingaham et Hilsferod, unde possunt saginari porci L. Item habet ad portam mansum unum per bunaria XIV. Servit unaquaque die ad portam. Molendinum unum ad opus eorum.

XXXVI. Quod abbatia Adalardo abstracta Hugoni est data; et de incursione paganorum.

B Igitur post hæc, anno Dominicæ nativitatis 858 et præfatiregis Caroli XX præfatus abbas Adalardus apud eundem regem incusatus, anno regiminis sui XVI, abbatia ab eo est abstracta atque Hugoni juniore est data IX Kalendas Aprilis, qui erat canonicus et filius Conradi et avunculus Caroli supra memorati regis. De cujus actibus nil nobis est notum quoniam in præfato monasterio non præfuit nisi biennium. Anno namque regiminis ejus II, cum sæva paganorum lues, non tantum circajacentes terminos, verum etiam seposita regna grassando, ferro igneque consumeret, amica sibi fraude, pecunia avidi, rapina famelici, toto nisu alto mari velivolantes, spumantia certatim sulcabant freta, pertinacique cursu tandem applicuerant in sinibus Menapum, in sinum qui vocatur Isere portus, ibique prosilientes, incendiis ac devastationibus nusquam indulgentes, ad famosissimum locum pausationis Christi confessorum Audomari atque Bertini subripendorum properant aviditate thesaurorum, sabbatioque hebdomadis Pentecostes, hora secunda, pervenerunt ad locum quo tendebant, sed provisione tutantis Dei, nullos ex fratribus ibi repererunt. Monitis enim Domini jubentis obtemperantes, quo dicit, *Si vos persecuti fuerint in unam civitatem, fugite in aliam*, subduxerunt se ad tempus, reservantes se secundis et melioribus rebus, præter IV viris, qui devorerunt se, si Deo placuisset, potius inibi velle oppetere, quam loci sui eesolatione supervivere. Nomina autem illorum hæc sunt: Vuoradus et Winetbaldus, sacerdotes; Gerwaldus et Regenhardus, diaconi. E quibus Vuoradus in ipso monasterio decrepatus, diris colaphorum tusionibus icti, nuditateque tridua et alga feræ lethotenus profligatus, extitit. Winetbaldus autem acris verberibus maceratus, atque per nares iufusione distentus, semivivus est relictus. Gerwaldus autem, licet diversis multoque gravioribus vexatus esset ludibrium suorum irrisionibus, servante eum tamen Domino, etsi non sanitate pristinae, saltem concessus est vitæ. Quartus qui et junior, Regenardus nomine, variis contritionibus fractus, illis abscedentibus et secum ducere conantibus, viribus quibus poterat, reluctabat; eligens potius, in Christi nominis confessione, si id ab inimicis quoquomodo extorqueri quivisset, martyrio inibi animam Deo commendare et corpus paternis cymiteriis concinerari, nomenque fraternis dipticis inscribi, quam ludibrium suorum exsecrabilissimis spurcitiis pollui. Diris tamen ut erat nexibus strictus, protractus est ad navitatis suæ villam, distante a monasterio Sithiu miliarii tertio, ad aquilonalem plagam, dictam

Munninio. Stipatus itaque multitudine, cum ipso crepusculo se per illam pertransire animadverteret, subito se in terra jecit. Cumque adversis telis ab inimicis ducentibus tendendo cogere ut surgeret, et ille se protestaretur se nullo modo velle, sed magis inibi pro Christo oppetere, crebris lancearum functionibus perfossus, uno cum sanguinis effusione animam afflans Christo libavit.

XXXVII. *De restauratione monasterii, et de illæso casu cujusdam carpentarii.*

Post discriminis præfati liberationem, fratres ejusdem cænobii convenientes, communiter tractaverunt ut tecta ecclesiarum cæterarumque officinarum pleniter resarcirent. Quod, sicut summa devotione est inchoatum, ita velocius quam putabatur, Deo adjuvante, pulcherrime est perfectum; ecclesiaeque sancti Bertini celerrime est extitit, miro opere plumbocooperta, sed et turillæ ipsius miræ magnitudinis mirabilisque fabricæ, studuerunt ædificare. Cujus longitudo consistentis in terram æquabat altitudinem culminis ecclesiae cui superponendum erat: nec mirum; tristega enim (hoc est tricameratio ipsius) tribus ordinibus facta erant, excepta summa claxendice. Itaque ecclesiae suppositum cum triumphale sanctæ crucis desuper erigeretur signum, unus artificum, nomine Bertus, stans desuper, arripuit malleum, et quasi gratulabundus pro appropinquata pene consummatione tam miri operis, ictum veluti jactanter longius incaute jecit, sed, eheu! resiliente roto et quatiente, vacillans pedibusque lubricans, de tanta altitudine, præceps terra tenus venit. Sed, mirum dictu, mirabilius miratu, nullam læsionem passus, quin etiam risibile et plausibile responsum occurrentibus, et aquam sibi pro refocillatione offerentibus, sine doloris anxietate protulit, dicens se jugiter potius velle sitim vino restringere quam aqua, nec oblato tunc egere limphæ liquore. Artifices autem, hac de causa, nedum dicamus animati, verum et roborati, inchoatum opus expleverunt constantes et læti; nec exstitit dubium alis intercessionum beati patris Bertini, cui servivit, hunc fuisse deportatum.

XXXVIII. *De morte Adalardi abbatis.*

Igitur his expletis, anno Dominicæ nativitatæ 861, abbatia jam dicto Hulgoni ablata, iterum Adalardo est reddita viii Kal. Augusti, anno regni præfati regis Caroli xxi (86), sed non hanc, nisi triennio post hæc, rexit. Anno namque iv, apud sancti Amandi monasterium ægrotans, exivit hominem iii Nonas Februarii, qui erat annus Dominicæ nativitatæ 864, sepultusque est in eodem monasterio in cripta, intransibns in latere sinistro. Hic autem, inter reliqua donaria quæ huic sacro loco Sithiu concessit, dedit quamdam casulam colore purpureo,

(86) Fortasse rectius xxii.

(87) Post *insignitam* legitur in cod. Aud: « Quæ usque ad tempora domni Antonini de Bergis, hujus loci abbatis, conservata fuit, ut postea mentio clarius fieri poterit, volente Christo, sub quo hujus paginæ scriptor, Alardus peccator, habitum monachi

auro margaritisque mirifice insignitam (87). Hujus autem pater Hunrocius, quos supra memoria exiit, in monasterio Sithiu comam capitis deposuit, monachicumque habitum, jugo se Christi submittens, desumpsit; et quia comes erat ditissimus, hæreditatis suæ maximam partem præfato monasterio est largitus. Ex quibus una est villa, Hunela dictam, quæ eo tenore contradidit, ut custos ecclesiae ad quem eam tradidit, annis singulis, post ejus vitæ decessum, in ejus anniversarium annuale, exinde fratribus præpararet obsequium. Qui postea inibi defunctus, coram altare sancti Laurentii, in sinistra parte ingredientium, est humatus, Idibus Novembris; ipsoque die quo et festivitas translationis sancti Folquini et sancti Briccii depositio celebratur, satis lautissima, uti custodis posse est, relectio hactenusi fratribus exhibetur. Eodem quoque tempore, Zoppo, vicarius, simili exemplo, in eodem monasterio attonsus, monachi habitum est adeptus.

XXXIX. *De Humfrido episcopo et abbate.*

Post mortem quoque jam dicti abbatis Adalardi, eodem anno (88), Humfridus; Taruanensis episcopus et Prumiensis monasterii monachus, totus cleri et populi optione, abbatiam regendam suscepit Idibus Martii, tantum propter amorem et timorem Dei. Erat isdem Humfridus, qui beato Folquino successerat in episcopatu, vir omni bonitate et sanctitate refertus. Rexit autem hanc tantummodo per biennium. Sub quo quidam Megenfridus, a patre Ruodwaldo oblatus, efficitur monachus; cum quo et portiunculam suæ proprietatis in pago Bononensi, in loco nuncupante Diorwaldingatum, id est bunaria xii, ut filius ejus supra memoratus debitum monasticum in victu vestituque inibi habere deberet.

XL. *Traditio Rodwaldi de Diorwaldingatum*

(864 vel 865.) « In Christo domno et venerabili patri Humfrido, episcopo atque abbati monasterii sancti Petri, vocabulo Sithiu, sanctorumque confessorum Andomari atque Bertini. Ego, in Dei nomine, Roudwaldus, traditor, per hanc paginam traditionis, trado ad præfatum monasterium sancti Petri portiunculam proprietatis meæ in pago Bononensi, in loco nuncupante Diorwaldingatum, super fluviolum... (89) bunaria xii et mancipia iv, ea ratione ut filius meus Megenfridus, quandiu advixerit, in ipso cænobio debitum monasticum in vestu vestituque pleniter obtineat. Est autem petitio mea, ut ipsam terram quandiu vixero, ad usum fructuarium censualem teneam, solvens Kal. Novembris monachis jam dicti monasterii argenti solidos ii; ipsique post meum obitum, eandem terram ad utilitatem propriam, sine ulla contrarietate, recipiant. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse et professionis sumpsit, illi serviens in capellanum pro anni præsentis, ab incarnatione Salvatoris millesimi quingentesimi noni, curriculo. »

(88) Anno 864.

(89) Vacuus est nominis locus.

(quod absit) aut ullus de hæredibus aut prohæredibus meis, seu quislibet extraneus, huic traditioni calumniam intulerit, distringente fisco, librarum xxx solutione multetur; nec sit quod repetit evindicet, sed hæc traditio omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixa.

« Actum Sithiu monasterio, in ecclesia beati Petri apostoli, anno xxvi, regnante domno Carolo rege.

« Signum Roudwaldi qui hanc traditionem fecit firmavitque.

« Signum Trudberti. Signum Hucberti, advocati. Signum Adalgisi. Signum Guntardi. Signum Hildmari. Signum Regemari. Signum Folradi. Signum Folmari. Signum Vuillebaldi.

« Ego Holdbertus, diaconus et monachus, scripsi et subscripsi. »

XLII. De Hilduino abbate.

(866.) Itemque post hæc, anno incarnationis Dominicæ 866, Carolus rex Humfrido abbatiam cum dedecore auferens, Hilduino, canonico, nuper de Lotharii senioratu ad se converso, dedit, propter libras xxx auri, xiii Kal. Julii. Qui, ut credo, loco huic, jam pene deciduo, donatus a Domino, excepto domno Bertino, qui primus hujus loci structor existit, omnium prædecessorum suorum actus ita suorum compensatione annullavit, ut merito, absque aliqua oblivione, nomen ejus in sæculum apud nos habeatur in benedictione. Fallor nisi hoc etiam testantur cartæ quæ, sub ejus tempore factæ, et ejus labore acquisitæ, jam hic sunt inserendæ.

XLIII. Traditio Heriberti de Camrania et Quertliaco.

Anno namque regiminis sui ii, iiii Kalendas Septembris (90), quidam vir, Heribertus nomine, et conjux ejus Megesinda, cum filiis Ellemberto atque Egilberto, tradiderunt præfato domno Hilduino, ad opus monasterio sui Sithiu, res proprietatis suæ in loco nuncupante Campaniam, in pago Tarwanensi, et in alia loco nuncupante Quertliaco, vel Broma, sive Minthiaco; expetiitque per præcariam res monasterii præfati abbatis, in loco nuncupante Uphem, in pago Bononensi, vel Vuileræ in ipso pago, in eo tenore, ut ambas res traditas et præcatas, dum adiverint, tenerent sub censu infra scripto.

XLIV. Exempla ejusdem.

(28 Nov. 867.) « Venerabili in Domino Patri Hilduino, abbati monasterii sancti Petri, vocabulo Sithiu, ubi corpora Christi Domini confessorum Audomari atque Bertini requiescunt, nos, in Dei nomine, Heribertus et conjux mea Megesinda, necnon et filii nostri Ellembertus atque Egilbertus, pariter traditores et præcatores. Tradimus itaque ad præscriptum monasterium sancti Petri res proprietatis nostræ legitime possessas in pago Taruanensi, in loco nuncupante Campaniam: mansum cum casa et aliis castitiis et arboreta, et, inter ipsum mansum

(90) Legitur iv Kal. Decemb. in charta ipsa, quæ sequitur.

et aliam terram arabilem et pratum, bunaria xxxii et dimidium; et de sylva fagina bunaria vii et dimidium; itemque in alio loco nuncupante Quertliaco vel Broma sive Minthiaco bunaria xx in pago Bononensi super fluvio Elna; et mancipia xix, his nominibus: Thiodo, Hathalec, Regenfeth, Waldburg, Edeborg, Guodlia, Sigebert, Rudborg, Hirmelind, Irmengard, Hildegard, Engelgard, Liodgard, Tanewara, Vodolherta, Betto, Thiodfred, Ruotholf (91). Hæc omnia ad præscriptum monasterium legaliter tradimus atque transfirmamus perpetualiter ad possidendum. Et propterea expetimus a vobis res ecclesiæ vestræ in loco nuncupante Uphem, in pago Bononensi, super fluvium Helicbruma: mansum cum casa et aliis et castitiis, interque ipsum mansum et terram arabilem et pratum, bunaria c et ii; et in alio loco nuncupante Wileria in ipso pago, juxta prædictum rivulum bunaria x et viii cum ipsorum locorum perviis legitimis et wadriscapis; et mancipia xxx et viii his nominibus: Asbertus, Hilbewara, Grimbertus, Egelwara, Ostoibertus, Radlia Geldwara, Liodrada, Ereprad, Stillewara, Harduinus, Hildborg, Immo, Thegenrad, Megelind, Alfrech, Folclind, Adalind, item Megelind, Regenlind, Me-teadroth, Mumbertus, Hincmar, Rotsind, Megenguara, Thiodsind, Irmelind, Lodwinus, Ebgelbild, Irmenhild, Erkenbrog, Megensind, Markwara, Frunger, Idwinus, Folcwara, Trasborg, Regenlind; nobis, tam mihi quam et conjugi meæ Megensindæ, vel prædictis filiis nostris, vel si nobis duobus simul convenientibus Deus adhuc liberos dederit, ambæ res præscriptæ, tam eas quas dedimus quam illas quas expetimus, nobis omnibus præscriptis, quandiu advixerimus, per præcariam concedatis ad usitandum ac meliorandum; ea ratione ut, annis singulis, ad festivitatem sancti Bertini, quæ est Nonis Septembris, solidos iii in censum persolvamus monachis in ipso monasterio Deo famulantibus, et post obitum nostrum duorum, filii nostri solidos v, in eadem festivitate persolvant, ipsasque in nullo naufragare præsumant res; sed, post nostrorum omnium discessum, ipsas res, tam quas tradimus quam eas quas accepimus, monachi præfati monasterii cum omni enehoratione recipiant. Si qui vero, quod futurum non credo, si nosmet ipsi, aut quislibet extraneus, huic traditioni frangendo tentaverit, auri uncias xx argenti pondera xxx præscriptis fratribus coactus exsolvat, nec repetita evindicet; sed hæc traditio firma permaneat cum stipulatione subnixa,

« Actum in monasterio sancti Petri, quod Sithiu vocatur, iv Kalendas Decembris, anno xxviii Caroli regis filii Ludovici.

« Signum Heriberti et Megesindanæ et Ellemberti et Egelberti, qui hanc traditionem cum præcaria fecerunt.

« Signum Vulframni. Signum Eigelramni. Signum Frideberti. Signum Rodfridi. Signum Hucberti,

(91) Mancipia xviii tantummodo nominantur.

advocati. Signum Ricuardi. Signum Foldberti. Signum Boronis, decani.

« Ego Grimboldus, diaconus et monachus, scripsi et subscripsi. »

XLIV. *Traditio Liodrisci de Mekerias et Heingasele.*

Eodem quoque die, vir quidam, Liodricus nomine, tradidit præfato abbati Hilduino rem possessionis suæ, in loco nuncupante Mekerias, et in alio loco nuncupante Heingasele; expetiitque per præcariam easdem res, cum alia terra monasterii Sithiu vocabulo Vualdringahem, in hunc modum.

XLV. *Exemplar.*

(28 Nuv. 867.) « Domno venerabili Hilduino, abbati de monasterio sancti Petri sanctorumque Christi confessorum Audomari atque Bertini, vocabulo Sithiu. ego in Dei nomine. Liodricus traditor, simul et præcator. Dono igitur donatumque in perpetuum esse volo legaliter, per festucam et andelaginem, rem proprietatis meæ in loco nuncupante Mekerias, in pago Terwanense, infra Mempiscum: mansum cum easa, et, inter ipsum mansum et terram arabilem, bunarium 1 et jornalem 1; et in alio loco nuncupante Heingasele, in pago suprascripto, de terra bunaria v, super fluvium Iskra, una cum ipsorum locorum perviis legitimis et Wadriscapis. Et propterea expetivi vobis rem ecclesiæ vestræ, hoc est, in loco nuncupato Vualdringahem, in pago Tarwanensi, super fluvium Dilgia, mansum cum casa, et inter ipsum mansum et terram arabilem vel pratum bunaria xii et dimidium, una cum perviis legitimis et wadriscapis, tam mihi quam et conjugæ meæ Aldgudanæ, vel filiis nostris Liudrico, Grimberto, Rochodoni, Odgudanæ, Hiltrudæ, Bertrudæ (92), quandiu advixerimus ad excolendum et usitandum vel ameliorandum tenere debeamus; et ut, ad festivitatem sancti Bertini, quæ est Nonis Septembris, annis singulis, ego et conjux mea, pro vestro beneficio, denarios vi ad prædictum monasterium monachis inibi Deo famulantibus transsolvere debeamus; filii autem nostri, post nos solidum 1 solvere debeant, ipsasque res tam eas quas dedimus, quam illas quas expetimus, nec dare nec vendere nec in nullo naufragare potestatem habeamus; sed post nostrum omnium obitum, ambæ res cum omni amelioratione, a monachis perpetualiter possidendæ recipiantur. Hæc ergo traditio, cum præcaria, firma perpetualiter permaneat, stipulatione subnixa.

« Actum monasterii Sithiu, in ecclesia sancti Petri, III Kal. Decembris, anno xxviii Caroli gloriosi regis.

« Signum Liodrisci qui hanc traditiodem fecit.

« Signum Suitgeri. Signum Ermari. Signum Liodberti.

« Megenharius, monachus et presbyter, scripsit, et subscripsit. »

XLVI. *De obitu Humfridi episcopi et multitudine locustarum.*

(870.) Anno autem gloriosi regis Caroli xxx, qui (92) Suppl. ut.

erat annus Dominicæ incarnationis 869, gloriosus Taruennæ civitatis præsul Humfridus migravit ad Dominum, viii Idus Martii et episcopatus ejus anno xv; cui in episcopalem cathedram successit Acardus, xvii Kal. Octobris, ordinatus. Anno quoque insecuto, siccitas magna in mense accidit Junio, et usque in medio Augusto, et post venit locustarum innumera multitudo, virides herbas annonasque consumentes. Nortmanni quoque, eodem anno, Andegavis perveniunt, multosque puniunt: sed a Francis obsessi, datis obsidibus, se quoque dedere.

XLVII. *Communicatio domni abbatis Hilduini et Rodfridi.*

(875.) Post hæc autem, anno præfati regis Caroli xxxv, placuit prædicto abbati Hilduino, et cuidam viro Rodfrido, ut res eorum inter se commutarent; quod et fecerunt, secundum hunc modum.

XLVIII. (16 Mart. 875.) « In nomine Domini nostri Jesu Christi. Placuit atque convenit inter venerabilem virum Hilduinum, abbatem monasterii Sithiu santi Petri, ubi sanctorum Audomari atque Bertini corpora pausant, et omnem congregationem ipsius monasterii, et inter quemdam hominem nomine Hrotfridum, ut quasdam res sibi opportune commutarent; feceruntque. Dedit itaque prædictus venerabilis abbas, ex parte monasterii sui, præfato Hrotfrido, in loco nuncupato Stratsele, super fluvio Wiopa, in pago Tarwanense, intra Mempiscum curtilem id est, cum castitiis; et, inter ipsum curtilem et pratum ac terram arabilem, bunaria xl; et de sylva bunaria x, una cum ipsorum locorum communiis, perviis legitimis et wadriscapis. Et, e contra, in compensationem istarum rerum, dedit prædictus vir Hrotfridus præfato venerabili abbati, ex proprietate sua, in loco nuncupante Crumbeke, in pago Tarwanense, intra Mempiscum, super fluvium Fleterna, curtiles ii cum castitiis; et intra ipsos curtiles et pratum ac terram arabilem bunaria xlviii; et de sylva bunaria vii, et jornalem 1 et dimidium, una cum ipsorum locorum communiis, perviis legitimis et wadriscapis. Ut autem hæc commutatio firma permaneat, duas epistolas una tenere conscriptas fieri decreverunt, ut quod sibi competenter legaliterque contulerunt firmiter teneant, postque præfati Hrotfridi et filiorum ejus decessum, ambæ res ad prædictum redeant monasterium. Illud etiam firmitati addentes, ut, si ipsi aut successores eorum, seu quislibet extraneus, huic commutationi et præcariæ contraire præsumpserit, qui pari suo litem intulerit, auri uncias x coactus exsolvat, et sua repetitio inanis existat. Hæc vero charta firma permaneat, stipulatione subnixa.

« Actum Sithiu monasterio publice, mense Martio, die xvi, anno xxxv Caroli regis.

« Signum Hrotfridi, qui hanc commutatione cum præcaria fecit firmavitque.

« Signum Theidstorni Signum Berengarii. Signum

Enoch. Signum Vulfradi. Signum Adolbaldi. Signum A
Albuini. Signum Vuilharii. Signum Odberti, advoca-
ti. Signum Godoberti.

« Ego Megenharius, presbyter et monachus, scripsi et subscripsi. »

XLIX. *De fame et pestilentia hominum.*

(884.) In ipso anno (874 facta est fames magna et mortalitas hominum per pestilentiam permaxima. Vinum autem extitit abundanter; annoque insecto, ignis globus maximus, in auroro diei, de æthere est lapsus, itemque stella cometes apparuit xIdus Junii.

XLIX*. *Traditio Rodwaldi de Flitum.*

Residente interea præfato venerabili abbate Hilduino in monasterio Sithiu, in ecclesia sancti Bertini, anno III, regnante glorioso rege Carolo anno xxviii (93), vir quidam illustris, Rodwaldus nomine, frater Me-
genfridi, cujus superius sub Humfrido abbate mentionem feci, secum cæpit cogitare ut hæreditatem suam inter infantes suos divideret; quod et fecit. Inter alios autem, dedit ad sanctum Bertinum, pro filii sui loco Megenfridi, quem inibi ante monachum fecerat, in Flitum, mansum i cum uno servo et uxore et filiis, coram multis testibus.

Grimbaldus, diaconus et monachus, scripsit et subscripsit.

L. *De privilegio Caroli regis in securitate monasterii Sithiu, et de theloneo, tempore Hilduini abbatis.*

(874.) Anno quoque regni gloriosi regis Caroli xxxiv, qui erat annus nativitatis Domini 873, residente eodem rege in sancti Quintini monasterio, adit jam dictus abbas Hilduinus jam dictum regem, postulans ut sicut antecessoribus suis ipse vel antecessores; sui reges, per regalia privilegia, securitatem monasterii Sithiu condonasset, ita etiam suo in tempore renovaret. Cujus petitioni rex annuens, diligenter adimplevit; superaddens etiam quod aliis nimine concesserat, mercati scilicet theloneum, sicuti id ipsum privilegium cum impressione annuli regalis, testatur in hunc modum.

LI. (12. Feb. 874.) « In nomine sanctæ et individue Trinitatis Carolus gratia Dei rex. Si preces fidelium nostrorum devote nobis famulantium ad optatum effectum, solitæ benignitatis liberalitate, pervenire concedimus, regium et avitum nostrorum procul dubio morem exercemus. Quapropter noverrit omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque, tam presentium quam et futurorum, industria, quia venerabilis abbas Hilduinus, fidelissimus noster, atque ministerialis noster librarius, abbas scilicet monasterii Sithiu, siti in pago Taranensi, constructi in honorem sancti Petri, apostolorum principis, in quo corpora sanctorum confessorum Audomari atque Bertini tumultata noscuntur nostræ innotuit majestati, qualiter jam dudum tempore prædecessoris sui venerabilis Hugonis abbatis, avunculi nostri, eidem monasterio nostram

(93) Parum convenit Hilduini abbatis annus IV, qui in a Chr. 869 vel 870 incidit, cum Caroli regis a. xxviii, qui est Chr. 867 vel 868.

fecissemus auctoritatem, per hanc illud, cum omnibus ad se pertinentibus, sub nostra constitueramus defensione et mundeburdo atque immunitatis tutio-
ne, nec non omnes cellas et villas seu cæteras possessiones, quæ in quibuslibet pagis et territoriis infra ditionem regni nostri consistunt, ut nec nos neque prædecessores nostri divideret aut in alios usus converteret, utque familia ejusdem monasterii nullis hominibus foderum darct, regali auctoritate decreveramus; petens ut eandem nostram auctoritatem suo quoque nomine renovari juberemus. Nos itaque, ob amorem divinum et reverentiam eorundem sanctorum, auctoritatem nostram circa eundem locum renovari censuimus, et ea quæ illic decreta fuerant præsentem etiam auctoritate roborare. Proinde, hos nostros regales apices fieri jussimus, per quos successores nostras admonemus, ut, sicut prædicto monasterio concessimus, ita illi ratum et stabile permanere permittant; ut nullam divisionem in monasterio aut aliis seu cæteris possessionibus faciant aut facere permittant, aut in alios usus retorqueant. Sed et hoc per hos regales apices sancimus atque decernimus, ut nullus iudex publicus aut quislibet ex judiciaria potestate, in ecclesia aut locis vel agris seu reliquis possessionibus præfati monasterii, quas moderno tempore juste et legaliter possidet, vel quæ deinceps in jus ac dominatione ipsius sancti loci voluerit pietas divina augere ad causas judiciario more audiendas, vel freda aut bannos exigendos, aut mansiones vel paratas faciendos, aut foderum exigendum, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius monasterii tam ingenuos quam et servos distringendos, nec ullas, redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat, vel ea quæ supra memorata sunt penitus exactare præsumat; sed liceat memorato abbati suisque successoribus res prædicti monasterii, vel, sicut in præcepto quod avunculo nostro Hugoni concessimus, continetur, cum omnibus fredis aut bannis sibi concessis, sub immunitatis nostræ defensione, quieto ordine possidere. Mercatum quoque omni tempore, in die Veneris, prænominato sancto loco concessimus, ut quidquid ex ipso mercato sive districto atque banno acquiri potest, ad luminaria ipsorum sanctorum Audomari atque Bertini perveniat, et, semel in anno, custos ecclesia fratribus ipsius sancti loci refectioem exinde tribuat; quatenus ipsos servos Dei, qui ibidem Deo famulantur, pro nobis ac regina et prole nostra, vel etiam pro stabilitate totius regni nostri a Deo nobis concessi atque conservandi, jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Et ut hæc auctoritas nostris futurisque temporibus, Domino protegente, valeat inconvulsa manere, manu propria subter eam firmavimus, annulique nostri impressione assignari jussimus.

« Signum Caroli gloriosissimi regis.

« Gammo, notarius, ad vicem Goizeni recognovit et subscripsit.

« Data II Idus Februarii, indictione VI (94), anno XXXIV regni nostri. et in successione Lotharii regis anno IV.

« Actum Sancto-Quintino. »

LII. *De unctione Caroli imperatoris.*

(875.) Post hæc, Carolus, rex occidentalis Franciæ, anno Verbi incarnati 877, Romam venit cum donariis multis; ipsoque die natalis Domini in imperatorem electus, et a Joanne papa consecratus, Italiam regendam suscepit. Quo in Franciam reverso, Ludovicus, frater ejus rex orientalis Franciæ, defunctus est. Tunc Carolus imperator, Aquisgrani palatium pergens, etiam Rhenum usque cum exercitu pervenit. Sed Ludovicus, nepos ejus, collectis orientalibus Francis et Saxonibus, patruo obviam venit, Renumque cum exercitu pervenit; transitoque illo, in villa Anderniaca pugnam iniit; et victores extitere orientales, occidentalibus fugatis. Hoc patratum est VIII Idus Aprilis.

LIII. *Privilegium Caroli imperatoris de Turringahem*

His ita peractis, rogati prædicti venerabilis abbatis Hilduini, concessit idem rex Carolus ad monasterium Sithiu, ad usus monachorum, in villa Turringahem, mansum indomnicatum, cum appenditiis quæ in regali privilegio denominantur, quod præfatus imperator, ob eandem causam, fieri jussit in hæc dicta se habentem.

LIV. *Exemplar*

(27 Jun. 877.) « In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Carolus, ejusdem Dei omnipotentis misericordia, imperator Augustus.

« Si locis divino culti mancipatis emolumentum imperialis celsitudinis exhibemus, et ad præsentem vitam facilius transigendam, et ad futuram feliciter obtinendam hoc nobis prodesse absque dubio confidimus. Noverit igitur omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque, tam præsentium quam et futurorum, industria, quoniam, per deprecationem Hilduini, venerabilis abbatis, concedimus sancto Bertino et fratribus ibidem Domino militantibus, ad suos usus, in pago Ternensi, in villa Turringahem mansum indomnicatum, et, inter sylvam et terram bunaria LIV, et mancipia XIII, et mansa servilia IV per bunaria VIII; et in Monolvingahem bunaria XXX, ad jam dictum mansum pertinentia; et in Belrimo bunaria XV, et in Menteka bunaria VIII, et in Vertune bunaria XXX. Unde hoc nostræ altitudinis præceptum fieri et memoratis fratribus sancti Bertini dari jussimus; per quod præcipimus atque jubemus, ut, ab hodierna die et deinceps, prædictas res in suos usus assumant, et exinde agendi hujusmodi licentiam habeant et æternaliter disponendi, sicut et ex aliis

(94) Fort. legend. *indict.* VII, quæ convenit cum a. 874.

(95) Legend. XXVIII, ut videtur.

(96) Forte legendum XI: Hilduinus siquidem regni monasterii Sithiensis suscepit 49 Jun. 866.

rebus quas ad suos usus hactenus possederunt; qualiter pro nostra et conjugis atque prolis incolumitate, et totius imperii a Deo nobis commissi statu, eos liberius exorare delectet, atque ut, ob remedium jam dicti Hilduini abbatis, Dominum indesinenter deprecare studeant. Et ut hoc per omnia tempora inviolabiliter conservetur, manu propria subter firmavimus, et annulo nostro insigniri jussimus.

« Signum Caroli, gloriosissimi imperatoris Augusti.

« Audacherus, notarius, ad vicem Gauzlini, recognovit et subscripsit.

« Datam V Kal. Julii, indictione X, anno XXXVIII regni domni Caroli imperatoris in Francia et imperii secundo.

« Actum Pontione palatio. »

B LV. *De obitu Hilduini abbatis, et de exsequiis et sepultura ejus.*

Relatis igitur traditionibus quæ sub amantissimo abbate Hilduino sunt acquisitæ, incumbit jam tempus referre quem terminum habuerit presentis vitæ. Antequam incipiam calamum ponere, horreo tremula vix manu attingere, quoniam post hunc, nemo clericorum similis successit in nulla bonitate; in ipso namque vitæ termino, ostendit quam dilectionem consecrasset prædicto loco. Denique anno incarnationis Dominicæ 877, qui erat annus præfati regis Caroli XXXVII (95), et imperii ejusdem II, in Carisiaco regali palatio isdem gloriosus abbas Hilduinus decessit a sæculo, anno regiminis sui XII (96), VII Idus Junii. Corpus autem ejus, sicut et ipse vivens postulaverat, ad sanctum Bertinum est translatum.

Veniens autem Atrebatibus, in sancti Vedasti monasterio una pernoctavit nocte, atque unum pallium satis pretiosissimum pro illo inibi est datum. Tandem ad Sithiu perventum, satis luctuosis exsequiorum ejulatibus concelebratum, in ecclesia sancti Bertini, contra sancti Martini altare capitaneum, est tumulatum. Atque inter cætera donaria, huic sacro loco pallium quemdam concessit pretiosissimum, cappamque nivei coloris rubeis intersertam volucrum figuris, cortinamque de pallio pretiosissimam. Gloriosus autem imperator Carolus, ipsius abbatis fidem obsequiumque rememorans, privilegium quoddam ipso sancto loco concessit; in quo ordinationem monasterii, sicut vivens expetierat, post ejus mortem regia auctoritate, disposuit in hunc modum.

D LVI. *Privilegium Caroli imperatoris de dispositione hujus loci (97)*

(20 Jun. 877.) « In nomine sanctæ et individue Trinitatis Carolus, ejusdem Dei omnipotentis misericordia, imperator Augustus. (98) Præfatis locis et in eis, pro totius Ecclesiæ sanctæ statu, Deo militantibus, debitam curam et defensionem impendimus; profuturum nobis ad præsentem vitam feliciter transigendam et futuram, Deo opitulante, om-

Vid. supra c. 41.

(97) Edit. in *Gall. Christ. nov.* tom. III, instrum. col. 140, et *Scrip. Franc.* tom. VIII, pag. 664.

(98) Omiss. videtur Si.

nimodo non dubitamus. Noverint itaque omnes fideles sanctæ Dei Ecclesiæ et nostri, præsentis atque futuri, quia venerabilis vir Ailduinus, abbas cœnobii sancti Petri quod vocatur Sithiu, ubi confessorum Christi Audomari atque Bertini corpora beata quiete fruuntur, celsitudini nostræ frequentissime suggestit, eundem sanctum locum, rerum suarum diminutione nimium periclitari; memorans Hugonem venerabilem abbatem, quondam ordinationem illius sancti loci competentem summa devotione disponere voluisse et cœpisse, sed, morte præventum, non perfecisse; se vero, prædecessoris benevolentiam hæredem, humillima devotione ut perficeretur exorare. Nos itaque, jam dicti cari nostri Hilduini, nuperrime defuncti, supplicem devotionem et sinceram erga nos fidem obsequiumque multimodum recolentes, ipsiusque supplicationi in memoratis annuentes, decernimus auctoritate imperatoria, ut in monasterio sancti Petri, ubi beatus Bertinus requiescit, Deo famulantes, ad statum loci sancti istius, has res deinceps, sine ullius molestia vel diminutione, contineant, videlicet: ad mansum monasterii dominicalem, vaccaritias, cum sylvis adjacentibus, in Widingaham, Wolingaham, Vumpingaham cum Limchold, Hilsferod cum Lardbruca et Grevia, Hirnethol, Dakinhahem, Gruononberg, cum cæteris adjacentiis et territoriis carpentariarum v inibi jacentibus; et villas has: Vuesarinium, Tarnenna, Coiacus, Aiskinium, Aldomhem, Gisna, Scala, Thorbodashem, Pupurningahem, et, in Marisco, Buoningahem; Recca, cum sedilibus, in furnis, et juxta Merkisa; et Loom ad Sentinas; in Calmontis quoque villa, exceptis his quæ beneficiata fuerant, mansorum medietatem et mancipiorum; vinearum autem duæ partes; mansum indomicatum cum bunariis x. Sunt quoque famulis monasterii cxii hæ villæ deputatæ Kelmis, Atquinium, Beingahem, cum territorio, in Bummingahem, Sinningahem, Okkaningahem; et in vetus monasterium piscationem, sicut et antierius. His rebus adjicimus, ad victum fratrum, villam nomine Liegesborh, cum omni integritate sua, ut olim fuit, exceptis cavallariis tribus. Ad kamaram fratrum, in vestiario, adjicimus Krokashem cum Westkerda, et cum appenditiis; et in Gelwaldastorp, ecclesiam et vineas et mansa xii cum hominibus; item in Kasello, ultra Rhenum, mansa similiter xii; in Frekena, mansa x, cum matre ecclesia, et decimam illic ordinatam, cum hominibus; in Daventre portu, mansa vii; ad portam autem, ante fores ecclesiæ, vaccoritiam cum hortulo; et, in Loconesse, mansa vii, cum suis appenditiis et mancipiis. Territorium quoque et vineas, quas prædictus abbas Hilduinus, ex proprietate sua, in pago Vermandense, in loco nuncupato Hebbencurt, eidem monasterio, pro remedio animæ suæ, contulit, ad luminaria ipsius ecclesiæ ubi

humatus jacet, confirmamus. Decernimus etiam quæque a tempore præcelsigenitoris nostri, collatis devotorum ad eorum commemorationem celebrandam, eidem sancto loco, cartarum delegationibus, per easdem confirmatum est, secundum ipsorum delegationem et ecclesiasticam sanctionem, maneat stabilita et quæ in postmodum eodem tenore Domini Salvatoris addiderit clementia. Statuimus quoque ut in eodem monasterio numerus L monachorum, secundum constitutionem domni genitoris nostri, perpetuo tenere servetur; et præpositus cæterique ministeriales nequaquam fiant, nisi ex ipsis fratribus, per electionem eorum et consensu abbatis. Habeant igitur omnes res præscriptas, imperiali auctoritate roboratas, quatenus eosdem Dei famulos pro nobis ac conjuge vel prole statuque imperii nostri, Domini misericordiam uberius exorare delectet. Et ut hæc auctoritas per omnia tempora inviolabiliter conservetur, manu propria subter firmavimus, et annuli nostri impressione insigniri jussimus.

« Signum Caroli gloriosissimi imperatoris.

« Audather, notarius, ad vicem Gosleni recognovit.

« Data xii Kal, Julii, anno xxxvii (99), regnante domno Carolo, imperiique ejusdem ii.

« Actum in Compendio palatio imperiali, die xiv post mortem præfati abbatis. »

LVII. *De morte Caroli imperatoris.*

(877.) Post hæc, eodem anno, Carolus imperator Romam properare volens, post medium Julium de Francia iter arripuit, et in Italiam veniens, Papiam obviam habuit Joannem papam. Venitque Carolomannus, nepos Caroli, cum multis millibus bellatorum de Bajoaria et reliquis Germanorum orientalibus, contradicens illi Italiæ regnum. Et cum non haberet copiam Carolus rex resistendi papæ, donariis sancti Petri commendatis, reversus est, infirmatusque, intra Alpes obiit iii Nonas Octobris. Cujus corpus milites xv diebus aromatibus conditum ferentes, cum fœtore, propter calorem, gravarentur, miserunt in tonnam vinariam alios xv dies. Tandem nimio fœtore gravati (nam ad sanctum Dyonisium eum transferre cupierant), demum victi, in monasterio Nontuato Burgundiæ, quod dicitur sanctum Marcellum, sepelierunt. Ludovicus filius ejus, rex constituitur in Compendio palatii.

LVIII. *De Folcone abbate.*

(878.) Successit interim Hilduino in abbacia Folco canonicus, v Idus Februarii, Dominica i, in quadragesima, rexitque hanc per quadriennium. Sub cujus tempore, ambitus castelli circa monasterium sancti Bertini est dimensus, et per ministeria distributus; sed pluribus rebus obstantibus, non est perfectus. Hujus anno primo, monasterium sancti Petri et sancti Bertini, jam vice altera a Nortmannis est incensum v Kalendas Augusti, et eclipsis solis

(99) Hic initium regni Caroli Calvi sumendum est, ut videtur, ad anno 840.

quarta facta est Kalend. Novembris (100), iv feria, hora ix, et mortalitas hominum et pecorum magna. Ludovicus autem, filius Caroli imperatoris, anno regni sui secundo necdum expleto, obiit Compendio palatio, v Idus Aprilis, anno incarnationis Domini 879. Deinde filii ejus Ludovicus et Carlomannus regnum ejus inter se dispertiunt. Isdem autem rex Ludovicus in pago Vimiaco cum Nortmannis bellum gerens, triumphum est adeptus, et non post multo obiit, iii Nonas Augusti, anno Domini 881. Regnavit annos ii, menses iii. Cui rex Suavorum, filius Ludovici regis Noricorum, qui erat filius Ludovici, filii Caroli magni, filii Pippini, monarchiam totius imperii Francorum et Romanorum assumit, anno Verbi incarnati 885. Anno autem primo præfati regis Carlomanni, Hincmarus, archipræsul Remensis Ecclesiæ, obiit; cui Folco, jam dictus abbas, in ordine successit. (Suo autem tempore. id est anno octuagesimo minus quinto (101), Balduinus, primus Flandrarum comes, solvit debitum mortis, postquam sub habitum monachi aliquandiu in cœnobio sancti Bertini vixisset, Ejus carnea molles in eodem cœnobio terræ mandatur; cor vero et intestina in Blandivio sancti Petri, in Ganda monasterio sunt.)

LIX. De Rodulfo abbate.

Itaque Folcone ad archiepiscopatum sublimato, Rodulfus abbatiam suscepit in eodem anno. Cui, anno primo Caroli regis Suavorum (102), quidam vir, Rodinus nomine, tradidit, ad usum monasterii sui Sithiu, res proprietatis suæ, per omnia in ipsius traditionis carta inserta, quæ sub hoc tenore est facta.

LX. Traditio Ridini. Exemplar.

(8 Sept. 883.) « Domino sancto et venerabili Rodulfo, abbati de monasterio sancti Petri sanctorumque confessorum Christi Audomari atque Bertini, ego, in Dei nomine, Rodinus traditor atque præcator. Trado itaque res proprietatis meæ ad præscriptum monasterium, in pago Pontivo, super fluvium Alteie, in villa quæ dicitur Remmia: ecclesiam unam et mansum indomnicatum cum castitiis, et, inter ipsum mansum ac terram arabilem vel pratium sive sylvam, mansa xi; itemque in Cathrin, in eodem pago Ambianensi, in Sana Terra, in loco qui vocatur Rosieria, mansum cum castitiis, una cum ipsorum locorum communiis, perviis legitimis, wadriscapis; et mancipia xx, his nominibus: Anastasium cum uxore sua et infantibus illorum vi; Adalrada cum infantibus duobus: Gerlandum, Halldolfum, Folcombertum, Theodradum, Rodbertum, Restaldum, Civiredam, Rainildam, Austrudam. Et hæc omnia, ut supra dictum est, ad monasterium jam dictum trado legaliter atque transfirmo perpetuo possidenda, ea ratione ut, tum ipsas res quas trado, quam et ipsas quas expecto, ecclesiæ vestræ in præcariam, pro beneficio vestro accipiam, ego vi-

(100) Corrig *quarto Kal, Novembris. i. e. 29 Octobr.*

(101) I. e. 875. Obitus vero Balduini ad annum 879 videtur remittendus.

delicet et conjux mea, Ava, filiique nostri et filia, hoc sunt: in pago Ambianensis, in Sana Terra, quæ dicitur Rusticavilla, et Roserias, mansum indomnicatum et, inter ipsum mansum et terram arabilem vel pratium, mansa xii; in Contla, mansum i; in Hunduncurth, mansum indomnicatum et mansa x; item in pago Kamaracensi, in Finis mansa iv; et mancipia hæc: Adoher, Folcardum et uxorem suam Odernam, cum infantibus suis: Gerbertum Abbonessum, Rudoricum Sigerum, Rikardum, Bakalerum, cum tribus reliquis. Pro ipso quoque usufructuario, annis singulis, Nonis Septembris, ego et conjux mea solidos persolvamus v; post nostrum vero obitum, filii nostri solidos vi persolvant. Sed post nostrum omnium obitum, ambæ res superius nominatæ, cum omni melioratione et superpositione, ad opus fratrum in eodem monasterio Domino famulantium, absque ullius contrarietate, recipiantur, quibus et census persolvit (103). Si quis etiam, quod futuris testamur, si nos ipsi aut illius (104) de hæredibus vel prohæredibus seu quælibet extranea persona, huic nostræ traditioni contraire aut infringere tentaverit, auri libras xii, argenti pondera xxx, coactus, exsolvat, et quod repetit non evindicet; sed hæc traditu, cum præcaria sua, firma permaneat, cum stipulatione subnixa.

« Actum in monasterio Sithiu, in ecclesia sancti Petri, anno i Caroli magni imperatoris, vi Idus Septembris.

« Signum Rodini, qui hanc traditionem, cum præcaria firmavit.

C « Signum Albrici. Signum Vuadharii. Signum Anselmi. Signum Guntardi. Signum Odgrini, advocati. Signum Thiodradi, scavini. Signum Adalwini.

« Grimbaldu, sacerdos et monachus, et scripsi et subscripsi. »

LXI. Traditio Odgrini, cum præcaria de Hamma.

(877.) Item anno iii prædicti regis Caroli, Odgrinus, advocatus jam dicti monasterii Sithiu, tradidit eidem loco hæreditatem suam, in loco nuncupato Hamma, super fluvio Marsbeccæ, in pago Mempisco. Unde et petiit eidem abbati per præcaria res monasterii sui, in villula quæ dicitur Sithiu; quod sine mora obtinuit, secundum hanc chartam.

LXII. Exemplar.

(11 Apr. 887.) « Dilecto in Christo filio Ecclesiæ Odgrino, Rodulfus, gratia Dei, abbas de monasterio Sancti Petri, vocabulo Sithiu, ubi corpora Christi confessorum Audomari atque Bertini requiescunt. omnis caterva monachorum ibidem conversantium. Plurimorum ore versatur multorumque in notitia habetur, qualiter tu, his diebus, legaliter tradidisti res proprietatis tuæ ad nostrum monasterium: hoc est, in loco nuncupante Hamma, super fluvio Marsbeke, in pago Mempisco, bunaria xxxii, una cum perviis legitimis ac wadriscapis; et propterea ex-

(102) A. scilicet 883.

(103) Forte legend. *persolvetur.*

(104) Corrig. *ullus.*

petisti a nobis res ecclesiæ nostræ : hoc sunt, bu-
naria L, jacentia in villula quæ dicitur Sithiu,
super fluvio Agniona, nos quoque, quod tua fuit
petitio, ipsas res ambas, tam eas quas dedisti,
tam eas quas a nobis expetisti, concedimus tibi et
uxori tua Bertlianæ, seu filiis vestris, ad excolen-
dum et emeliorandum : et, sicut convenit, nobis
annis singulis, ad festivitatem sancti Bertini, Nonis
Septembris, solidum I persolverestudeatis, et aliubi
ipsas res nec dare nec vendere nec commutare nec
alienare postetatem habeatis ; sed, ut dictum est,
quandiu vixeritis, pro nostro beneficio possideatis ;
ac post vestrum omnium obitum, ipsæ res præscri-
ptæ, cum omni emelioratione, a nobis vel succes-
soribus nostris ad integrum recipiantur in perpe-
tuum possidendæ. Hæc ergo præstaria firma per-
maneant, cum stipulatione subnixa.

« Actum Sithiu monasterio publice, in basilica
Sancti Petri apostoli III Idus Aprilis, anno III re-
gnante domno Carolo imperatore in Francia (105),
nepote Caroli.

« Ego Rodulfus, abbas, propria manu firmavi. »

LXIII. *De morte Caroli regis et successione Odonis.*

(888.) Post hæc autem Carolus rex, imperii sui
anno IV, decessit a sæculo ; cui quidam Odo, non
ex regia stirpe, successit in regno. Namque dece-
dentibus imperatoribus, Carlomanni filius tantum
in cunis remansit puer Carolus, de quo cum Franci
desperassent, præfatum Odonem super se regem
statuunt, anno Domini 888 (106). In cujus anno se-
cundo, sancti Bertini monasterium a tempestate est
dejectum XVI Kal. Februarii.

LXIV. *Præstario Hucbaldi monachi de Hildincurt.*

Eodem anno, isdem abbas Rodulfus concessit,
per præstariam, Huchaldo, monacho cænobii sancti
Amandi, villam monasterii sui Sithiu, in pago Ver-
mandense, nuncupante Hildini Curtem, cum villulis
ad eandem pertinentibus. Cujus præstariæ talis est
charta.

LXV. *Exemplar (107).*

Notum esse volumus, qualiter dilectus confrater
noster Hugbaldus, ex cænobio almi pontificis Aman-
di confessoris ad erudiendum domnum abbatem
Rodulfum, seniore nostrum, concedente ac præ-
cipiente Gauzolino ejusdem loci abbate, omnibus-
quæ sanctæ illius congregationis fratribus consen-
tientibus, destinatus, petierit a præfato domno Ro-
dulfo quasdam res propter temporalis solatia neces-
situdinis, dum ejus adhæreret lateri, ab illo concessas
sibi nostris specialiter usibus delegari atque con-
tradi : sic tamen, ut annis singulis ad festivitatem
sancti Amandi, quæ est VII Kalendas Novembris, de
ipsis rebus nobis refectionem præparet.

(405) Auctores *Novæ Gall. Christ.* Chartam illam
confectam fuisse putant biennio post chartam Ro-
dini superius relatam, nempe anno 885, quia ini-
tium regni Caroli Crassi sumunt ab eo tempore quo
in Lotharingia principatum obtinuerat. Recte qui-
dem quod ad chartam Rodini attinet ; hic vero, si
verba ipsa instrumenti attendas, nil dubium quin

A LXVI. *De eclipsi solis, et adventu Nordmannorum.*

Anno post hæc tertio, ecclipsis solis facta est
XVIII Kalendas Septembris, hora secunda, et siccitas
magna in mense Maio, Junio et Julio, et stella
cometes apparuit. Eodem anno, id est Dominicæ
nativitatis 891, die Dominico, post nonam, pagani
sunt, per merita sanctorum Audomari atque Bertini
et Folquini, occisi CCCX in Widingahammo a Castel-
lionis sanctorum prædictorum ; sequenti quoque
Dominico, meridie, venit exercitus reliquus pagano-
rum ampliori multitudine ad castellum sanctorum
prædictorum ; et pugnaverunt a meridie usque ad
vesperum, VI Nonas Maii, et nihil prævaluerunt. Sed
aliqua pars illorum intravit ecclesiam sancti Ber-
tini ibique cæci effecti sunt XII viri, et vexilla eo-
rum in aliam figuram mutata sunt ; quod libellus
miraculorum sancti Bertini apertissime testatur.

B LXVII. *Qualiter abbas Rodulfus apud Atrebatibus ægrotans obiit.*

(892.) Deinde, anno post hæc altero, Rodulfus
abbas apud Attrebatibus, in diebus octavarum Domini
sanguinem minuans, II Nonas Januarii, circa me-
diam noctam, brachium ejus cœpit turgescens in-
flari ; paulatimque dolore ad præcordia properante,
obiit die illuscescente, anno Domini 892. Non hæc
autem dixi ut astruam lunaris globi numerum et
cursum, secundum supervacuum mundialium sapien-
tiam, a Christianis esse observandum, ac si, quod
nefas est etiam dicere et horribile auditu Christus
in II, III et IV luna potestatem teneat, in I autem et
V et VIII amittat ; sed veraciter dico quod præsciens
omnia Deus prædestinatum ejus terminum vitæ sub
hac voluit occasione finire. Sepultus est autem is-
dem abbas in monasterio sancti Vedasti.

C LXVIII. *Qualiter post hæc locus iste in laicali re-
ductus est potestate ; et de morte Folconis archi-
episcopi.*

Post mortem autem Rodulfi abbatis, Balduinus (108
inclitus marchio, Flandriæ, Bononiæ, Ternensis
etiam comes, abbatiam tenere gestiens, regem
Franciæ adiit, deprecaturus, si id quoquomodo
posset torqueri, abbatiam Sithiensis cænobii sibi
concedi. Quod audientes jam dicti sancti loci mo-
nachi, Grimbaldum quemdam, ex ipsis monachum
(sub Hugone venerabili abbate duodecimo prædicto,
vestitum, gratia et honore dignum), ad regem diri-
gunt, id omnimodis, si posset, consilium toto con-
amine evacuandum. Quo proficiente, obviam habuit
eundem comitem, quo tenderet requirentem. Cui
cum respondisset se regem expetere velle, indicavit
ei se regia donatione abbatiam acquirere posse, si
monachorum voluntas in hoc non videretur con-
traire ; se quoque obnixè petere ne eum ex hoc
agatur de ejusdem Caroli regno in Francia, cujus
tertius annus ad a. 887 revocandus est.

(106) Lege 887.

(107) Quasdam ejusdem instrumenti clausula re-
tulit Mabill. *Annal. Bened.*, tom. III, pag. 280.

(108) Balduinus II, cognomine Calvus.

vellet impedire. Talibus in verbis discessum est; Grimbalduſque, via qua cœperat, pervenit ad regem; reperitque ibi venerabilem Folconem, quondam Sithiensis cœnobii abbatem, tunc vero gloriosum Rhemorum archipræsulem. Cui cum ex monachorum verbis, intimasset omnes unanimiter antelocum velle deserere, quam sacer locus sub laicali redigeretur potestate, postulavit, in Dei omnipotentis nomine, ut expelleret regi ne hoc sub ejus regni permitteret fieri tempore, quod ab antecessoribus nunquam videbatur factum esse. Quod audiens archiepiscopus Folco, condolens petitioni ejus, memorque antiquæ dilectionis circa eundem locum, una cum ipso Grimbaldo ad regem veniens, verba monachorum intimavit, et, ne laicus monachis superponeretur, omnimodis exposcit. Rex autem annuens ejus petitioni, per fratrum electionem, eidem Folconi abbatiam demum commisit regendam [qui annis quatuor strenue rexit, reparans monasterium, sub Rodulfo abbate tempestate consumptum. Ejus tempore, Cluniacum fundatur]. Hæc ei ergo causa seminaria fuit odii inter eundem Folconem episcopum et abbatem, et inclitum Balduinum marchionem; et hæc inimicitia viii annorum fere occupaverat tempus, donec præfatus comes Balduinus (scelus quod animo conceperat evomeret ut (quemdam militem suum, nomine Winemarum, ad regem Carolum puerum, qui tunc regnabat, pro ac eadem causa dirigeret, et ut episcopi animum placaret, et ad consentiendum id, si quo modo posset, inclinaret. Cumque episcopus in sua, ut cœperat, sententia perduraret, sicque dejeraret nullo modo consentiret ut laicus, contra sanctorum canonum statuta, jam dictæ dominaretur abbatie, isdem Winemarum, cum ira reversus, et quia hæc Compendio palatio acta erant, tetendit insidias episcopo Rhemis revertenti. Episcopus autem hujus rei ignarus cum illic cum paucis advenisset, prædictus (minister mali) Winemarum, super eum cum magna ferocitate irruens, non veritus justitiæ nec pertimescens iram Dei, quod auditu est etiam horribile, episcopum lancearum interfecit punctione, anno Dominicæ incarnationis 900, xv Kal. Julii, feria iii, hora vi. Ecce qualiter, pro Ecclesiæ Sithiensis tuitione, cultor vincæ Domini cadit, libans Salvatori animam jungendam sanctorum choris in perenni gaudio. Cujus venerabile corpus assumentes, Remis, in ecclesiam almi Remigii præsulis, honorifice sepelierunt, Quod nefas inauditum illico diffamatum est per regiones cunctarum provinciarum, nec potuit lateri Romæ, cunctarum urbium dominæ. Unde et apostolicus ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ prædictum Winemarum apostolica auctoritate vinxit anathemate, scribens ad episcopos cunctarum provinciarum, ut eodem modo damnarent tanti homicidii reum; quod

(109) Carolus, cognomine Simplex, Carlomanni frater, non filius erat.

(110) Deest nomen loci in cod.

(111) Heribertus II, comes Viromandensis, de quo

et ita constat factum. Isdem audem Winemarum, doli minister, in cordis sui duritia perseverans, se minime reum cœpit excusare; asserebat enim se hoc pro senioris sui fidelitate patrasse, idcirco finetenus in ipso permansit anathemate. Balduinus autem, post hæc, abbatiam obtinuit regia donatione. LXIX. *De unctione Caroli regis et de ejusdem electione de Francia.*

(893.) Anno igitur nativitatis Domini 893, Carolus puer. Carlomanni regis filius (109), rex constituitur Rhemis civitate, in Purificatione sanctæ Mariæ, ix Nonas Februarii, consecratus a prædicto Folcone archipræsule, vivente adhuc Odone antedicto rege. In cujus anno ii, castellum sancti Audomari igne consumitur. Audiens Odo rex quod pars aliqua Francorum in regem unxissent Carolum, persequabatur illum cum matre Ermentruda incunctis finibus Francorum. Tandem Franci, qui eum super se regem statuerant, veneno Odonis regis vitam extinguere moliti sunt; quod et fecerunt. Quo defuncto, Carolus rex, absque ulla contrarietate, Francorum suscepit imperium. Qui confirmatus in regno, quendam Haganum, cujus genus et nobilitas ignorabatur a Francis, super omnes diligendo extulit, et hunc familiariter cæteris sibi consiliarium ascivit. Quod videntes Franci, non leviter ignoti hominis amicitias tulerunt; regi que ob hoc infensi, insidias ei, in Lugduno, regia civitate, tetenderunt. Cognito autem, rex Carolus, per fugam exinde elapsus, in regnum quondam Lotharii successit. Franci in sententia perseverantes, Rodbertum quemdam, fratrem Odonis regis supra memorati, super se regem statuunt; qui erat pater Hugonis, postea Francorum ducis, regnavitque annis fere duobus.

LXX. *Pugna Caroli contra Rodbertum.*

Post hæc Carolus rex, congregato exercitu de regno Lotharii et de reliquis orientalibus Francis, contra eundem Rodbertum pugnaturus accedit, et, in die quodam Dominico illuscescente, transiit cum exercitu vadum fluminis Iseræ; occurritque ei prædictus Rodbertus cum occidentalium Francorum multitudine, in pago Suessionico, in loco nuncupato (110)..... factaque est inibi mutua Francorum cædes permaxima. Folbertus autem quidam, Caroli regis antesignanus, Rodbertum in prælio exquirebat attentius. Accidit autem ut occurreret illi detecta barba, quam prolixam lorica texerat super alligata; moxque sine mora, mutuis se confodientes spiculis, terra tenus utriusque ceciderunt, unaque cum sanguine spiritum efflarunt vitæ. Audientes autem Occidentales regem eorum corruiſse, in fuga versi sunt, victoriaque cessit Carolo cum Orientalibus. Post cruentissimum vero prælium, videns Carolus se adhuc inter adversariorum medio positum, hinc scilicet Hugonem jam dicti Rodberti regis filium, illinc Heribertum, ejusdem generum (111);

sequenti capitulo sermo habebitur. Rodbertus vero alium quoque generum habuit Radulfum qui in locum soceri defuncti successit.

cavensque ne irruerint super eum cum multitudine hostium, reversus est cum suis, unde venerat, in Lotharii regnum.

LXXI. *De inclusione regis Caroli.*

His ita patrat, prædictus Heribertus, omni dolo sita plenus, post regem Carolum nuntios misit verbis pacificis in dolo, dicens se omnimodis pœnitere quod contra eum conatus fuisset agere; unde, si reverteretur, promisit ei regnum Francorum per omnia subjugare. Quod audiens Carolus, lætus effectus usque sancti Quintini castrum, Vermandis est reversus. Cui occurrens isdem Heribertus, introduxit eum in eundem castrum, præparavitque ei convivium satis lætissimum. Facta autem nocte, cum omnes vino sepulti quiescerent, præcepit Heribertus suis ut, abeuntes, omnia eorum arma tollerent, ne, in facto quod facere cogitabat, haberent unde resistere possent. Orto igitur sole, accipiens regem, tradidit custodiæ. Milites autem, cum, ad arma confugientes, non reperirent, ad propria dolentes repatriaverunt. Heribertus autem accipiens Carolum, duxit in castrum quod dicitur Parona Scottorum; eratque ibi sub custodia clausus usque ad diem mortis ejus. Uxor vero ejus, regina, nomine Odgiva, genere transmarina, cum et ipsa multas insecutiones fuisset sub hoc tempore passa, filium suum, Ludovicum puerum, ad Anglos direxit tuendum; nam et ipsum quærebant interficiendum. Regem igitur super se Franci statuunt Rodulfum quemdam patre Ricardo, genere Alvernicum. Sub ejus tempore Stephanus, Tarvanensis Ecclesiæ episcopus, decessit a sæculo; cui in episcopatu successit Wicfridus, hujus nostri monasterii Sithiu præpositus, anno incarnationis Dominicæ 755, xii Kalendas Julii, ab Artaldo archipræsule consecratus. His diebus Nordmanni, a Rotomago collecta multitudine navium circumjacentia maris littora devastabant. Quod audiens Rodulfus rex, congregato Francorum exercitu, contra hos in pago Tarvanense pugnaturus accessit. Cognito hoc, Nordmanni captivos, quos de diversis locis sumpserant, jugularunt. Rodulfus autem rex, in monte qui dicitur Falcoberg insecutus eos, prælium commisit, fugatisque eis, victoriam est adeptus, licet cum suorum maximo dispendio.

LXVII. *De adventu Ludovici regis.*

(929.) Anno post hæc incarnationis Dominicæ 929, Carolus rex in Parona castro, in custodia qua missus fuerat, obiit vi Kalendas Octobris, sepultusque est in monasterio sancti Fursei. Obiit etiam post hæc Rodulfus rex (112). Quo defuncto, Franci transmare propter Ludovicum dirigunt, ut cum in paterno solio in regnum sublimarent Francorum; ipsique Francorum proceres episcopique et comites, Bononiam usque civitatem, cum maximo honore regem suscepturi obviam pergunt; inter quos erat

A Hugo, dux Francorum inclitus, Heribertusque, deceptor fraudulentissimus, et Adalolfus marchio. Suscipientes rehem Lugduni civitate, cum honore maximo deducunt, ibique eum in regem elevant et unguunt. Qui confirmatus in regno, Heribertum, patris sui traditorem, et tortorem, se quoque parili modo decipere cupientem, Deo illi dignam pro factis compensationem reddente, tali punivit ultione. Notaverat isdem Heribertus diem quo rex Ludovicus venatum ire deberet; percogitavitque ingenium ut, quando ipse cum rege venatorio insisteret lusui, fabulis suis illectum, procul a venatoribus sejungeret regem, moxque ligamine vinctum, crudelitatis suæ exerceret actum. Hoc autem consilium, Deo miserante, non potuit latere, sed regi nuntiatum est ab uno borum qui huic consilio videbantur interesse. Cumque die statuto, ad venationem exissent, partem aliquam militum rex in occulto insidiarum posuit loco, dato illis cognitionis signo, quod audientes, advolarent continuo. Igitur, cum utrique sermocinantes incederent, rex scilicet insidiatorque suus, apprehendens eum rex, quasi amplexandi gratia, abstraxit vinculum setis contortum, sellæ illius, suæ alligationis causa, alligatum; moxque, signo dato, insidiæ surrexerunt de loco. Captumque Heribertum interrogat rex, quid sibi vellet vinculo quod sellæ gerebat affixo; moxque confessus est quæ adversus eundem machinatus erat corde perverso. Præcepit autem rex, et comprehenderunt eum, et in arbore vicina, sub ascilla ligatum suspenderunt. Cunque adhuc palpitaret pendens in arbore, jussit rex quo pendebat (funem) incidere, et Dei hunc potestati committere, si hujus sub hoc casu vellet vitam servare. Deo autem illi justam retributionem pro factis reddente, cum dimissus fuisset ex arbore, crepuit medius: erat enim crassitudinis nimie. Tali que morte finem præsentis habuit vitæ.

LXXIII. *De morte Balduini abbatis.*

(918.) Balduinus (Calvus) autem, comes et abbas monasterii Sithiu, ambitum castelli circa monasterium sancti Bertini construxit, et per ministeria disposuit; et post hæc [ut brevius ejus facta perstringantur, plus abstulit Ecclesiæ quam dedit; et hactenus de damno a se perpetrato sentient monachi præsentis et futuri. Postquam autem annis decem et septem solo nomine præfuisset] ægrotans, obiit, anno Verbi incarnati 918, iv Idus Septembris. Cunque corpus ejus pars aliqua militum in Sithiu monasterio, juxta patrem suum [Balduinum Ferreum] vellent tumulare, uxor ejus, nomine Elfrudis, cupiens cum illo pariter in uno cimiterio concinerari, Gandavo, in monasterio Blandinio, fecit tumulari. Necdum enim licitum erat cuiquam feminarum sancti Bertini ingredi monasterium, nosque puta-

(112) Obiit Rodulfus anno 936, mense Jan.

batur si vel ecclesie aliqua furtim subintrasset **A** atrium (113).

Marcham vero ejus filii ejus inter se diviserunt, et Arnulfus, qui major natu erat, Flandriam; Adalolfus vero civitatem Bononiam et regionem Taruennicam, pariterque sancti Bertini suscepit abbatiam. Cujus amorem, quantum circa eundem locum habuit, testantur qui adhuc supersunt, qui eum sine tenus cognoverunt.

LXXIV. De elevatione sancti Folquini episcopi.

(928.) Anno post hæc 928, felicissimæ incarnationis Jesu Christi Domini nostri, tempore Caroli reclusi, indictione 1, meus qui hoc ipsum scribo pater, Folquinus nomine, cum fratre suo, apparatu que poterant, de regno Lotharii huc adveniunt, sancti Folquini corpus, quod eo usque tempore terra tegebatur, levare cupientes. Erant enim utri-
B que ejusdem beati viri carnali consanguinitate proximi. Postulata etiam a prædicto comite et abbate Adalolpho licentia, ventum est ad sancti viri tum-
bam cum cereis et thimiamateriis et choro psal-
lentium, elevaveruntque corpus idibus Novembris, feria v, die illucescente; præparaveruntque supra-
dicti refectionem fratribus, prout poterant, vinum
namque et omnia ad victum necessaria venientes
secum detulerant. Quibus peractis, gaudentes ad
propria sunt reversi; erant autem, isdem videlicet
Folquinus et Regenwala, frater suus, ælii Odwini,
filii alterius Odwini, qui erat frater beati præsulis
Folquini. Pater autem ejusdem sancti episcopi dictus
est Hieronimus; genitrix vero Hermentrudis est
vocata.

LXXV. De morte Adalolphi abbatis.

(933) Igitur post hæc Adalolphus, comes et abbas
(pius, posteaquam annis quindecim cœnobio huic
præfuisset), in hoc ipso monasterio Sithiu ægrotans,
obiit anno nativitatis Domini 933, Idibus Novem-
bris, sepultusque est in basilica sancti Bertini, in
altare sinistro altaris sancti Bertini capitanei. Inter
reliqua autem donaria, dedit ad eundem locum ca-
licem sui potus aureum et balteum ad calicem
consecrationis Dominici sanguinis faciendum; ar-
millas autem suas sancto Audomaro ad patenam
concessit faciendam. Dederat quoque antea eidem
sancto Audomaro pallium quoddam. auro margari-
tisque mirifice intextum; contra quod Arnulfus
(inclitus marchio et istius abbas conventus, **D**
frater Adalolphi jam mortui) alterum sancto Ber-
tino concessit, consimili opere præcipuum. Post
cujus luctuosum obitum, Arnulphus, frater ejus,
abbatiam cum reliquo ejus comitatu recepit (et ita
Ecclesia ista, pastore religioso viduata, a laicis
maritatis, per modum hæreditatis est possessa).

(113) Post hæc cod. Audom. addit quæ sequuntur.
Nam per legem celebrem,
Monacis sexum muliebrem,
Quamquam diu vixit,
Præfixo limite, dicit:
Femina fige sedem.
Negat hic tibi terminis ædem

LXXVI. De ingressu feminarum in hoc monasterio.

(938) Hujus autem abbatis et comitis Arnulfi no-
bilissima conjux Adata, cum sæpissime magnis
infirmatibus esset aggravata, desiderare cœpit in
hoc monasterio ei licentiam monachi darent intrare,
ut coram altare sancti Bertini, pro salute depreca-
tura, liceret se prosternere. Hujus igitur rei causa,
advocatis venerabilibus episcopis Wicfrido, Tarva-
nensis Ecclesie episcopo, et Folberto, Cameracen-
sis, denudavit eis desiderium suum. Accepta etiam
a monachis licentia, anno nativitatis Domini 938,
annoque v (143.) Ludovici regis, feria secunda Pas-
chæ, introduxerunt eam præfati episcopi in eodem
monasterio, non sine tremore maximo, quoniam
hoc illa prima facere præsumpserat, quod antea
reginarum nulla concupiscere vel audebat. Intrando
autem, plurima huic loco ornamenta contulit, et
quandiu vixit, numquam donare cessavit.

In ipso quoque ejus ingressu, inclitus marchio
Arnulfus, per rogatum ejusdem suæ amantissimæ
conjugis, tradidit eidem loco, ad usus fratrum,
fiscum Merki cum omnibus adjacentiis, ecclesia,
mancipiis, ædificiis, terris cultis et incultis, pratis,
pascuis, piscationibus, animalibus quæsitis et in-
quirendis: ea ratione, ut, quandiu adviverunt, ipse
videlicet et uxor sua supramemorata Adata, filiusque
eorum Balduinus, in sui juris dominio possiderent,
est singulis annis centum solidos fratribus pro eodem
fisco persolverent; post eorum vero de hac luce
discessum, tota possessio ejusdem monasterii subja-
ceat ditioni. Quam traditionem cum præstaria des-
C cribere rogavit, et ipse propria manu firmavit, et
reliquos palatii sui proceres ut describerent præce-
pit. Hi sunt autem testes: Unicfridus, episcopus;
Folbertus, episcopus; Damasus, episcopus; Hem-
fridus, presbyter; Engelandus, monachus; Vuitnet-
marus, decanus; Grimbaldu; Odarius, monachus;
Everardus, advocatus; Vuinetmarus, laicus; Ro-
dulfus; Hericus, laicus; Vuinetmarus, diaconus
et monachus, subscripsit. Ante hoc autem tempus
Adalolphus, tunc quidem puerulus, nunc autem
ætate mediocri, ipso etiam sacerdotio honorandus,
a patre Evehardo, summæ nobilitatis viro, et ma-
tre Riesinda, in hoc monasterio sancto Petro sanc-
toque Bertino est oblatus. Rodulfus etiam, ipsius
castelli prætor urbanus, filium suum, nomine
Vualterum, cum morbo, medici quem variolam
vocant, morti videretur esse proximus, ulnis pro-
priis sustollens, coram sancti Bertini altare depor-
tavit; monachumque effecturum, si ejus pia ju-
varetur intercessione, sponndit. Quem mox saluti
restitutum, Deo omnipotenti famulum et sancto Ber-
tino obtulit monachum perpetualiter pemansurum.

Sanctam, sanctorum
Sic norma jubet monachorum
Hic locus nunc ritum
Coli a Patre stabilitum.

(113*) Leg. secundo cum Mabill. Ann. tom III,
pag. 441.

LXXVII. *De conversione monachorum in regulari proposito.*

Antedictus autem abbas et comes Arnulfus, dolens religionem monasticam, quæ inibi in priori tempore a beato Bertino constructa vigeat, tunc temporis abolitam, cogitare cœpit qualiter pristinam religionem extrueret, et locum antiqua sanctitate nobilitaret.

Sed, voluntate altissimi Dei, qui sponsam suam Ecclesiam videlicet, quanquam interdum fluctuari, nunquam tamen periclitari permisit, eundem marchionem continuis cruciatibus calculi, qui urinam inhibens, nuncupatur vulgo lapissus, voluit macerari. Ad quem, medendi gratia, multi chirurgicorum convolarunt sperantes se, ab eo qui affluebat divitiis, emolumentum non parvum accepturos. Sed illi suæ artis peritiam quærentes in eum extollere, et extollendo ostentare, sub cuius aspectu octodecim viros, simili morbo confectos, inciderunt, quos quidem omnes, uno dempto qui in brevi mortem obiit, curaverunt. Et quia is sibi medelam incitandi evitandam ostendit, de cætero tale quid suggerentibus ulterius audire nequivit. Demum divina gratia ad se conversus, contemptis hujus mundi medelis, mente ad eum cucurrit qui solo sermone universa restaurat, et venerandi Gerardi præsentiam per nuntium velocem quæritat. Adveniente siquidem viro Dei, intimavit lugubrum, ut pro corporis sanitatis recuperatione Omnipotentis clementiam imploraret.

Verum, fusa prece, et marquionis animo sancti viri consilio pulsato, quaterus de suorum bonorum affluentia egenis daret, volente Deo, obtemperat marchisus sancto; celebratisque missarum solemnibus cum fletuum suspiriis, triduanum jejunii abstinentia indicitur illi. Cumque comes iste sacramentorum devotus participasset mysteriis, repente mingendi appetitus marchionem sæpedictum impellit, et, congruo petente secessu, sine difficultate urentem emisit lapillum. Quo pristinæ sanitati mirabiliter restituto, quanta in ejus pectusculo abundabat exultatio, quantave arcas virum Dei exercuerit condecens veneratio, non nostræ opis est comprehendere. Comes igitur, beneficii collati remunerator liberalissimus, virum Dei multis peroptans præmiari muneribus, omnibus spretis, comiti respondisse dicitur: « Si nostra, inquiens, dereliquimus, quomodo aliena accipiemus? » Sacramentis tamen terribilibus obstrictus comes, vix tandem compellit ut suarum facultatum decimas acceptaret; et hoc quoque prius humiliter declinavit quod paulo post non cupide suscepit, quas prudenti consideratione dispertivit. Item et quotquot abbatiarum comes memoratus habebat sua sub potestate, utile sibi visum est procuracionem dicto Gerardo commendare.

(44.) Ob hac igitur causa (venerandum) Gerardum quemdam abbatem ad se advocavit (ut cœnobium

(444) Al. *Aldestanus*, Edwardi I filius, rex Angliæ.

illud sancti Bertini, regularitate viduatam, ad pristinum sanctæ regulæ honorem stabiliret, et ut perversam consuetudinem, ne scilicet de cætero sæculares viri abbatum officium usurparent, funditus eveleret), et cum ipsis monachis tractare cœpit, si forte ad consensum boni consilii eorum animum inclinare posset. Cumque illi in obduratione mentis permanentes, nec minis nec blanditionibus flecterentur, hos de monasterio præcepit abire, anno saluberrimæ nativitatis Jesu Christi Domini 964 xvii Kal. Maii; ipsique Gerardo abbati, qui pene solus et primus, in occiduis partibus, ultimus temporibus, regularis vitæ normam servabat, cum monachis e diversis locis collectis, eundem monasterium tradidit regulariter gubernandum. Erat autem populi ad hoc ipsum spectaculum congregati non parvi muneris, eratque videre dolorem cunctis in monachorum exitu permaximum et lacrymas in oculis plurimorum, turbationemque ejusdem loci famulorum cum reliqua multitudine plebium, in monachos regulares et in ipsum comitem insurgere volentium. Comes autem, post eos dirigens, rogavit ut reverterentur; promittens omnia se eis daturum necessaria, tantum ut revertentes ad suum locum, profiterentur se ordinem servare monasticum. At illi in sententia perseverantes, cum magna sequentium populorum multitudine exeuntes, apud villam ejusdem monasterii, Loconessam nuncupatam, aliquantisper demorati sunt. Post aliquantulum autem, major pars eorum navim in oceano intrantes, in transmarina regione delati sunt. Quos rex Adalstenus (114) benigne suscipiens, monasterium quod dicitur ad Balneoseis statim concessit; ob id maxime, quia frater ejusdem incliti regis, Etwinus rex, in monasterio sancti Bertini fuerat tumultatus. Siquidem anno Verbi incarnati 932, isdem rex Edwinus, cum cogente aliqua regni sui perturbatione, hac in maris parte, ascensa navi, vellet devenire, perturbatione ventorum facta navique collisa, mediis fluctibus absorptus est. Cujus corpus cum ad littus esset devectum, Adalolphus comes, quoniam propinquus ei carnali consanguinitate erat, cum honore sumens, ad sancti Bertini monasterium detulit tumultandum. Post cujus mortem, frater ejus rex Adalstenus, plurima huic loco in ejus elemosyna direxit exemia, et, ob id, ejusdem monasterii monachos amabiliter suscepit ad se venientes. Reliqui autem monachorum, quorum cor Deus visitationis suæ gratia illustraverat, regulam amplectentes monasticam ad proprium reversi sunt monasterium, Engelandus videlicet, loci hujus antea præpositus: Grimbaldu cum Drothwino, ipsa senectutis canitia venerandi; post hos Adalolphus et Galandus, Sigvimus, Suavimus, Vulfrius, Sigebaldus atque Adalgerns. Igitur, quia abbas Gerardus monasterium in Gandavo situm, nomine Blandinium, tenebat, nec utrosque, hoc videlicet et illud præsentialiter guber-

nari poterat, Agiloni quodam, Sancti Apri monacho, Toletanæ civitatis, cum Womaro, Blandinii monasterii monacho, non cum abbatis nomine, regularis vitæ regimen, comite jubente, et Gerardo abbate consentiente, concessum est. Brevi autem post hæc tempore, Agilone mortuo, Gerardo abbate postulante, et comite Arnulfo annuente, Wido ipsius Gerardi nepos, abbas in hoc monasterio consecratur, anno nativitatæ Dominicæ 947; sub cujus tempore Unago quidam puerulus, a patre Odone, civitatis Monsteriali, monachus hic oblatus efficitur, Post, isdem abbas Wido, quia nimis vanæ juventutis gaudia sectabatur, apud comitem incusatus, abbatia est fraudatus. et sancti Bavonis monasterio abbas est destinatus. Womarus autem regimen monasticum sub regulari regebat districtione. Quo tempore ego ipse hæc scribens Folquinus, a patre Folquino supra jam memorato, matre Thiedala, de regno Lothario dicto huc adductus, anno incarnationis felicissimæ Domini nostri Jesu Christi 948, die festivitatis elevationis sancti Bertini, quæ succedit omnium sanctorum festivitati, sancto Bertino oblatus, monachus, proh dolor! facietenus sum effectus.

LXXVIII. *De Hildebrando abbate.*

Supra memoratus igitur gloriosus marchises Arnulfus, post Widonem antedictum abbatem, parvo post tempore, Hildebrando nepoti suo, eundem monasterium contradidit ad regendum sub cujus tempore ita in hoc monasterio sanctitatis excrevit religio, ut forma et exemplum foret cunctis per circuitum constructis monasteriis. Gaudebant siquidem monachi sub tanto Patre constituti, quoniam eis et interiora mentium sua exhortatione administrabat pabula, et exteriora corporibus sufficienter præbebat necessaria, studebat autem, inter reliqua sanctæ regulæ præcepta, jussioni huic maxime obedire, qua abbati præcipitur ut studeat plus amari quam timeri, ut ne, dum nimis eraderet eruginem, frangeretur humanæ fragilitatis vas; discretionemque ita in cunctis suis actibus assumerat, ut in jussionibus suis esset et quod fortes cuperent, et quod infirmi non refugerent. Ordinatus est autem anno ab incarnatione Domini 950 a Vincfrido Tarvenensis Ecclesiæ episcopo, xvi Kalendas Aprilis. Huic autem comes Arnulfus, ipsius abbatis avunculus, ad usus fratrum sub eo viventium reddidit villam nuncupatam Arcas, quæ uti longe inferius dixisse me memini, unum erat ex principalibus abbatiae membris, et abbatis obsequium erat deputata; in qua et abbatis antiquitus sessio ab inquirenti frequentabatur populo; quam et ipse comes, quia paterna successione abbatiam susceperat, suo usui mancipatam tenebat. Reddidit autem hanc usui fratribus xii Kalendas Julii, anno nativitatæ Dominicæ 951. Post etiam sanctum Walaricum, eodem modo de castello et monasterio suo ei deportatum, ad hunc direxit monasterium, die post hæc vi, id est, iv Kalendas Septembris, parili modo præcepit deferri conser-

vandum, anno a nativitate Domini 992. Suscepit etiam prædictus abbas in monasterio quemdam canonicum Saxonici generis, nomine Odoldum, ad monasticum confugientem habitum; cui ad imbuendam puerorum scolam commisit. Erat enim litteratoria arte peritissimus. Et decaniæ curam commisit, quam usque hodie, Deo miserante, regit.

LXXIX. *D -conversione monachorum in Atrebatibus, et de Regenoldo abbate.*

Cum igitur locus iste religione qua supradiximus vigeret sub præfato abbate, cegitatio incidit glorioso comiti Arnulfo, ut pari religione sancti Vedasti nobilitaret monasterium. Unde et accersito domino abbate Hildebrando, direxit ad eundem monasterium (posteaquam congregationi monachorum Sithiensium quadriannis præfuisset), ut exemplo operum suorum et exhortatione ad observantiam eos accenderet monasticæ regulæ. Quo cum pervenisset, et id pro quo venerat implere omnimodis satageret, ad ultimum præfatus gloriosus comes obedire nolentes præcepit monasterio exire; monasterii autem curam cum his qui remanserant, eidem abbati præcepit gubernare. Quo id pro viribus ad tempus strenue adimplente, pro labore et exhortatione quæ illis atpote rudibus impendi erat necesse, negligebatur ab illo locus iste. Deprecatus est autem isdem abbas inclitum marchisum Arnulfum, ut monasterium hoc Sithiu alieni ex ipsis fratribus committeret gubernandum, ne, dum curis insisteret monasterii unius, negligeret alterius. Annuens autem comes, cum illius consilio, cuidam ipsius monasterii monacho, nomine Regenoldo, fratrum tantum voluntate obstante, in abbatis sublimavit honore. Ordinatus est autem anno ab incarnatione Domini 954, xii Kalendas Aprilis, ab Wicfrido, Tarvanensis Ecclesiæ præsule. Hildebraudus autem abbas, nobis flentibus, curam animarum eidem domino abbati Regenoldo committens, Atrebatibus rediit. Regenoldus autem abbas satis pervigili cura sollicitus erat circa regimeu animarum sibi commissarum; in brevi autem tempore amabilis extitit omnibus et devotus. Qui confirmatus in loco emit a quodam viro illustrissimo, Hugone vocabulo, adjuvante inclito marchione Arnulfo, ecclesiam quamdam in honore sancti Michaelis constructam, nuncupatam Vuachimvillare, sitam in pago Bononensi, libris v denariorum. Hic etiam tempore regiminis sui, consentiente, imo compellente glorioso comite Arnulfo, sancti Audomari reliquias cum honore maximo, et cum multimodo ac devotissimo monachorum ac canonicorum obsequio, ut terras, trans Rhenum sitas, huic sacro loco jam olim a fidelibus concessas aquireret, Neumago usque regio palatio deportavit, quo in loco tunc gloriosus Otto, rex orientalis Galliæ, advenerat. Cumque ventum esset ad Thiale portum, custos ecclesiæ blasphemando, et reliquias sanctas vituperando, nolebat ecclesiam aperire. Post paululum autem, quidam concite accucurrit, nuntians eum-

dem custodem a balneis reversum, subita infirmitate correptum, et, ni intercessione succurrant monachi, mox esse moriturum. Quod audientes fratres, cum raptim unus Eucharistiam, alter sacratas reliquias afferre conarentur, ecce alter adest nuntius, dicens eis ne sollicitarentur, quoniam isdem presbyter, sancto illi Audomaro dignam blasphemiae poenam reddente, terminum praesentis fecisset vitae. Cognito autem hoc populi undique ad ecclesiam concurrerunt, et facultate qua poterant, reliquias sanctas honoraverunt. Partim autem prospere pro quibus venerant acquisitis, ecclesia in Frekenis regia donatione recepta, cum reliquiis sancti ad propria sunt reversi. Sub praefati abbatis I, gloriosissimus rex occidentalium Francorum Ludovicus decessit a saeculo, et Remis, in monasterio sancti Remigii, est tumulatus ix Idus Septembris. Cui in regno successit filius ejus adhuc puer Lotharius, iii Idus Novembris, in regem ab Artoldo archipraesule Remensis ecclesiae consecratus.

(Sub quo Arnulfus comes, et Sithiensis Ecclesiae, quantum ad temporale, administrator, privilegium immunitatis confirmationisque honorum a semetipso datorum, et deinceps donandorum; item de iustitia quam debeamus habere, in omnibus locis nostris impetravit, secundum hanc formam quae hic verbotenus inseritur).

Exemplum privilegii impetrati.

(7 Januar. 962.) « In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Lotharius, divina ordinante Providentia, rex Francorum. Cum locis divino cultui mancipatis ob divinae servitutis amorem, opem congruam fecimus, imperialem profecto morem decenter implemus, et nobis ad remunerationis aeternae praemia capescenda profuturum firma credulitate confidimus. Idcirco notum esse volumus omnibus fidelibus, et nostris praesentibus scilicet et futuris, quia venerabilis Arnulfus, marchio abbasque ex monasterio coenobii Sithiu, quod est situm in pago Taranensi, constructum in honore sanctae Dei genitricis semperque virginis Mariae, et apostolorum Petri et Pauli, in quo corpora beatorum confessorum Audomari atque Bertini requiescunt, ubi etiam praesenti tempore praenominatus abbas, auctore Deo, praesse videtur; nostrae innotuit majestati qualiter jam dudum tempore praedecessores parentes nostri, reges videlicet Francorum eidem monasterio regalibus privilegiis talem concedissent auctoritatem, ut illud cum omnibus ad se pertinentibus, sub perpetua eorum defensionis maneret securitate. Sed pro firmitatis inditio, postulaverunt ut non solum, praedecessorum nostrorum regum morem sequentes, nostrae hujusmodi auctoritatis praecipuum erga ipsum monasterium, tuitionis gratia, fieri juberemus, sed etiam perficeremus ut omnes cellas et villas, seu caeteras possessiones praedicti monasterii quas in quibuslibet pagis et territoriis infra ditionem imperii nostri consistunt nullus praedecessorum nostrorum divideret, aut in alios usus converteret et ut

A familia ejusdem monasterii nullis quibuslibet hominibus foderum daret; et ut ea quae a fidelibus recenti tempore concessa sunt, nostra quoque auctoritate firmaremus, humiliter petierunt. Quorum petitionibus libenter acquievimus: et ita in omnibus concedimus, atque per hoc praecipuum confirmamus, fiscum videlicet Morke, cum omnibus appenditiis, quem is inclitus marchio Arnulfus, noster fidelissimus, eidem loco sancto tradiderat, consentiente, imo rogante Athala ejusdem conjugis nobilissima, tempore quo ipsa seminarum prima tentavit ingredi sancta ipsius monasterii limina; villam etiam Arcas dictam, quam isdem quoque victui fratrum adauxit, in qua et alodem Everardi illustris, ejusdem loci advocati, quem post suum obitum ipsis tradidit fratribus suscipiendum; monasterium quoque sancti Michaelis, Wachimvillare dictum, eum appenditiis suis; Petresse quoque ecclesiam, praefati marchisi traditione donatam: haec omnia eidem loco sancto confirmamus regali auctoritate. Proinde hos nostros regales apices fieri jussimus, per quos successores nostros admonemus ut sicut praedicto monasterio concessimus, ita illi ratum et stabile permanere permittant; ut nullam divisionem in monasteriis aut cellis vel villis seu caeteris possessionibus faciant aut facere permittant, aut in alios usus retorqueant. Sed et hoc sancimus atque decernimus, ut nullus iudex publicus, aut quislibet ex judiciaria potestate, in ecclesias aut caeteras possessiones memorati monasterii, quas nunc possidet, vel quae deinceps voluerit divina potestas augeri, ad causas judiciario more audiendas, vel freda aut bannos exigendos, aut mansiones vel paratas faciendas, aut foderum exigendum, aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius monasterii distringendos, nec ullas redibitiones aut illicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat vel ea quae memorata sunt penitus exactare praesumat; sed liceat memorato abbati Arnulfo, suisque successoribus, res praedicti monasterii, cum omnibus fredis et bannis sive concessis sub nostra defensione quieto ordine possidere; quatenus ipsos servos Dei, pro nobis ac pro stabilitate totius regni nostri a Deo nobis concessi, jugiter Dei misericordiam exorare delectet. Et ut haec auctoritas nostris futurisque temporibus, Deo protegente, valeat inconvulsa permanere, manu propria eam firmavimus, et annuli nostri impressione assignari jussimus.

« Actum vii Idus Januarii, regnante domno Lothario, anno viii, indictione vi.

« Actum Leuduni feliciter. »

Sic signatum inferius:

« Signum Lotharii gloriosissimi Francorum regis.

« Otto cancellarius recognovit. »

Anno post hoc quinto signum crucis, nescio qua causa exigente, subito in vestimentis insignitum videbatur humanis. Erat autem color acsi ex aliquo

pinguedinis liquore vestis, in qua apparebat per loca, in crucis modum videretur infecta; sed non erat nosce ex qua acciderat causa. Unde timentis regionis hujus populi, ne aliquod flagellum super eos immineret irritati Domini, ad orationis studium frequentius accurrunt, templaque requietionis summorum patronorum Audomari atque Bertini exeniis quibus poterant invisabant. Vuicfridus etiam, Tarvanensis civitatis episcopus, totius episcopii sui populum sub hac tempestate obnixius Dominum supplicaturum, ad Sithiu jussit adventare monasterium. Igitur xi Kalendas Februarii, statuto jejunio, replentur plateæ innumerabili populo; adest autem et episcopus ipse, et elevantes sanctissimi patris Audomari corpus ad inferius monasterium cum flentium populorum deportant multitudine. Facta autem inibi oratione, relevantes ejusdem sancti corpus sanctissimique Bertini, piissimi suorum in necessitatibus protectoris, una eum sanctis Richario et Walarico ad superius deferunt monasterium, calle repetito. Cumque venissent in interstitio quodam duorum monasteriorum, episcopo sermonem faciente ad populum, Rodulfus, quem supra memoravi, terram quamdam hæreditatis suæ nuncupatam (115) conjugē et filiis consentientibus, sancto Bertino tradidit possidendam. Uxor vero ejus binas aureas lunulas promptissima eidem sancto concessit voluntate; post hoc, sanctorum corpora ad sancti Audomari monasterium sunt delata; atque, in introitu ecclesiæ, ad hominis staturam trabibus superelevata, sub ea populorum in ecclesia subintrabant agmina. Igitur, quia jam nox incumbebat, abbas Regenoldus, prospiciens jam non esse reditus, illic cum sanctorum corporibus nocte illa est pernoctatus. In crastino obsequente, utroque monasteriorum conventu ad propria requietionis loca sunt referta. Post hæc Rikelinus quidam tunc puerulus hic monachus est oblatus; cum quo pater ipsius, nomine Vualdo, ecclesiam quamdam hæreditatis suæ, in villa Granai dicta sacro huic loco tradidit, quam et per præcariam, in sua et filii alterius vitam emeliorandam recepit.

LXXX. *Quod locus hic a Domino cœpit flagellari.*

His temporibus, nescio utrum peccatis exigentibus, an secundum quod legitur scriptum: «Quem diligit Dominus corripit; flagellat autem omnem filium quem recipit;» locus hic lacrymabiliter elephantis a Deo lepra cœpit flagellari. Quo morbo, quod lacrymosum est, domnus etiam abbas Regenoldus percussus, loci hujus regimen, prout poterat, anno fere integro post hæc regebat, secrete in cella conversens, a fratrum conventu semotus. Tandem comite Arnulfo, morbi hujus causa, locum hunc, visitatione soluta, vitante, compulsus est monasterio exire, et in loco supra jam a me memorato, Vuachimvillare dictum, secedere. Ante autem regimen animarum sibi commissarum, ipso comite jubente, fratribusque

A in unum, ob hoc ipsum, collectis, cum eorum voluntate Adalolpho, superius jam nominato, et ejusdem monasterii monacho, commisit die solemnissimæ Cænæ anno 941, nativitatibus Dominicæ, quæ contigerat tunc ii Iduum aprilis dies vii idus earumdem ventura paschali solemnitate. Ante hæc quod supra memoria excidit, Wicfridus, Tarvennæ civitatis præsul, a sæculo decessit, anno Domini 959, xiv Kalendas Novembris. David Corbiæ monachus, in episcopatu successit, Adalolphus autem satis sollicitus erat de comitissa sibi congregatione, non tamen abbatis consecratus ordinatione; ingeniose siquidem comite factitante, quod post claruit in subsequenti opere, ut nepoti suo Hildebrando supradicto locum hunc facilius iterato posset condonare. Quo in tempore comes isdem eundem domnum Adalolphum cum exeniis ad regem trans mare direxit Anglorum. Quo jam trans mare delato, Odoldus supra memoratus, noster decanus, de partibus citra Rhenum positis, ubi vindemiare fuerat missus, cum vina vii vasorum est reversus. Advenerat autem hoc in tempore comes et abbas Arnulfus in hoc ipso Sithiu monasterio, et filius ejus Balduinus, juventutis flore honestissimus, cum conjugē nuperrime desponsata, nomine Mathilda, Saxonici generis æquali nobilitate conspicua. Quæ in primo ejus in hoc monasterio ingressa, cortinam quamdam invisæ magnitudinis, præcipuique operis, huic loco concessit, variorum colorum adornatam tabulis [qua usque utitur ecclesia ista pro velo quadragesimali]. Mittens autem comes Arnulfus, præcepit vinum supra memoratum suscipi et suis usibus reservari. Dedit vero in recompensatione fratribus ejusdem monasterii ecclesiam quamdam Tetresse dictam, ne raptoris incurrisse videretur notam; quam tradidit ii Kalendas Decembris, die festivitatis sancti Andræ. Isti sunt testes; Balduinus, filius ejus, consentiens, Odoldus decanus, Henfridus præpositus, Engelandus, Drothwinus, Grimbalduus monachi, Arnulfus, nepos ipsius comitis; Rodulfus, prætor urbanus; Evehardus, advocatus; Egelbodo fidei creditores. Folquinus, levita et monachus, subscripsit. Post hoc autem, adveniente nativitatibus Christi die, præfatus comes Balduinus, morbo, quem medici variolam vocant, cœpit ægrotare, tristemque nobis festum sua reddidit incommoditate. Die autem kalendarum Januariarum, quo celebrantur octavæ nativitatibus Dominicæ, quod lacrymosum est etiam dicere, cursum præsentis finivit vitæ. Erat autem videre cuncto populo utriusque sexus et diversæ ætatis dolorem intolerabilem et pene antea invisum. Sepultus est autem in hoc ipso monasterio, in medio beati patris Bertini requietionis templi, anno nativitatibus Christi 961, indictione iv, regnante Lothario rege anno vii. Revertente autem domno Adalolpho de partibus quibus missus fuerat, iterum inquisitio et electio de abbate futuro cœpit ventilari. Mittens autem comes

(115) Deest nomen loci.

Arnulfus, direxit post Hildebrandum, supra memoratum abbatem et nepotem suum, et ei iterato hunc commendavit locum, quem et hactenus, miseratione Dei, regit, qui est annus supramemoratus Dominicæ nativitatis 961.

Quod facile erat fieri quoniam a monachis cœnobii hujus, ob vitæ prolestatem, non modice amabatur. Et ita patet quod Adalophus, jam dicti cœnobii monachus, cessit voluntati comitis sæpe dicti, cum vix anno unico administrasset. Et postmodum, Hildebrandi abbatis nostri reassumpti regiminis anno III, ejus avunculus Arnulphus, quondam comes Flandrarum et abbas, ut supra ostensum est, complevit officium vitæ sepultus in Blandinio.

LXXXI. Explevi jam, auxiliante Domino, quæ jusseras, domne et beatissime, necnon et amatissime pater, Adalophe, comprehendens in uno codice traditiones fidelium cum chartis earum, necnon et gesta abbatum ab ipso primo loci hujus structore domno Bertino abbate, usque ad ultimum, qui nunc præest nostræ ætatis tempore. Frater autem ipsa veritate, teste me, nihil hic aliud scripsisse quod in exemplariis antiquorum potui reperire, aut strennis viris narrantibus agnoscere. Si qui autem me invidiose voluerint dilaniare, obsecro paternitatis suæ refrenentur favore. Reliquas vero chartas per diversorum ministeriorum officio deputatas curavi separatim inscribere, ut quod unicuique ministerio distributum erat, faciliore inquisitione posset inquirens indagare. Subscripsi etiam per ordinem fratrum nostrum nomina, quos ego juvenculus et pene ultimus, recordor in hoc monasterio regulari vixisse vita.

Domnus abbas Hildebrandus, Odoldus decanus; Ingelandus, Vuinetmarus Grimbaldus, domnus abbas Regenoldus, Grunwaldus, Benedictus, Rikelmus, Drotwimus, Henfridus, Adalophus, Rodvinus, Signinus, Galandus, Liodricus, Odarius, Erembaldus, Suavinus, Adalgisus, Vuluricus, Sigebaldus, Engelandus, Sigelmus, Aldgerus, Vuago, Folquinus, Idelbaldus, Adalsigæ, Adalardus, Matfridus, Amarlandus, Heremarus, Grimbaldus, Heimericus, Everardus, Liuzo, Everoldus, Legenfridus, Tiozo, Vulfandus, Reingerus, Nidgrinus, Humfridus, Folcarus, Regenerus.

LXXXII. *Dehinc sequuntur chartæ testantes villas eleemosynæ.*

Hic etiam villulas ad eleemosynæ ministerium a fidelibus contraditas, non meo parcens labori, sed monasterii prospiciens utilitati, cum chartis, suis, scribere aggrediar: memini namque me hoc ipsum promississe, cum Guntberti mentionem sub Fridogiso fecissem abbate. Igitur quæ scribenda sunt pene omnia ipsius Guntberti et patris sui Goiberti sunt largitione tradita; construxerat autem iisdem Goibertus in proprietate sua, sicut longe superius dixi, cellulam quamdam in honore Domini Salvatoris in loco nuncupante Stenetland; ad quam maximam

A hæreditatis suæ partem delegaverat, et hanc eandem cellam ad sanctum Bertinum pro parte filii sui Guntberti quem in eodem monasterio monachum fecerat, sub perpetua firmitate condonavit. Prima autem chartarum de villis, quas ad eandem cellam tradidit nobiscum, habetur de Curmontium, quæ in ordine scriptionis prima erit subsequens.

LXXXIII. *Traditio Goiberti de Curmontium, tempore Fridogisi abbatis.*

(Aug. 831.) « Domno venerabili in Christo patri Fridogiso, abbati de monasterio Sithiu, ubi duo agii, Audomarus videlicet una cum beato Bertino, Christi Domini confessores, in corpore repasant. Ego, in Dei nomine, Goibertus, una cum filio meo Guntberto, pariter traditores, per hanc epistolam traditionis donamus vobis spontanea voluntate quidquid habere vel dominare visi sumus in loco qui dicitur Curmontium, in pago Bononensi, super fluvium Edivinia: id est, mansum et casam capitalem superpositam, cum alia castitia vel ædificia ibidem pertinentia, majora vel minora; una cum terris arabilibus, pratis, pascuis, concidis, communiis, perviis legitimis, et wadriscapis; omnia in omnibus, rem inexquisitam, totum ad integrum; et insuper mancipia x, his nominibus: Ellefridum, Odbertum, Gerwaldum, Vuerembaldum cum infantibus suis II, Hidewif cum infantibus suis II. Hæc omnia superius denominata ad sepulcrum sancti Bertini legaliter coram testibus tradimus, ea scilicet conditione quatenus post nos in eodem loco Domino famulantes hoc ad specialem consolationem supra suum debitum habeant. Quod si quisquam de rectoribus prædicti monasterii, hoc ab eis auferre, propter malivolentiam, vel inde debitum eorum supplere voluerit, tunc omnimodis, absque ulla contradictione, ad nostros legitimos hæredes revertere debeat, et ut ego Guntbertus propter hoc donum, quandiu, Domino annuente, vixero, inter ipsos monachos plenissimum debitum habeam. Quod si contigerit, ut sæpe evenit, ut, propter invidiam vel avaritiam præpositorum, de jam dicto monasterio egressus fuero, tunc, absque ulla contradictione, iterum hæreditatem meam recipiam. Et ista hæreditatula parva volumus ut ad ecclesiam Domini Salvatoris in Stenetland deserviat. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, quod ullus de hæredibus vel prohæredibus nostris, si ista cautio firma perduraverit, vel quælibet opposita aut extranea persona, contra hanc traditionem nostram devotissimam venire præsumpserit, vel infringere tentaverit, iram ipsius Domini Salvatoris Dei omnipotentis incurrat, et sanctorum ejus; et insuper distringente fisco, auri uncias x, argento pondera xx, coactus, exsolvat, et quod repetit evindicare non valeat; sed præsens traditio omni tempore firmissima permaneat, cum stipulatione subnixa.

« Actum Sithiu monasterio, in mense August

anno xviii Imperii Ludovici, piissimi Augusti.

« Ego Guibertus hanc traditionem a me factam recognosco.

« Signum Guntberti filii sui, qui hanc traditionem pariter fecit firmavitque.

« Signum Gabrielis, signum Riquionis, signum Egedbodonis.

« Ego Vuinebertus, sacerdos et monachus, scripsi et subscripsi. »

LXXXIV. Dederunt et Steneland basilicam in honore Domini Salvatoris, et unde ipsa basilica dotata esse videtur, et aliam partem hereditatis, mansis, castitiis, mobilibus, immobilibus, ad integrum; præter mancipia, quæ ingenua dimittere cupiunt in eleemosyna patris, Thiodberti et matris Bertrudæ et filii Guntberti, ut inde annuale celebrent in eleemosyna fratribus et pauperibus. Et ista basilica de curso (416) cum clericis ac luminaria custodita sit, sicut coram Domino Salvatore, in die iudicii, ratio sit ante tribunal Christi. Et illud parum in ipso Steneland et Ricolvengahem, quidquid ego et Hlotildis ac Heremarus delegaverunt usque ad bunaria lx, totum ad integrum pertinens et serviens ad basilicam Domini Salvatoris.

LXXXV. Anno nativitatis 826 hunc brevem fecit Guibertus, quando matrem suam Bertrudam duxit Romam et Gundbertum filium suum, et ibi eum sancto Petro obtulit; et papa Eugenius eum ibi clericavit et confirmavit.

(846) « Omnem substantiam nostram misimus in manus honorum hominum, tam in terris quam in mancipiis, peculiis, præsiis, mobilibus, et immobilibus, omnia et ex omnibus, totum ad integrum: in eo tenore, ut, si mihi contigerit finis meus in itinere quo pergere dispono in partibus Romæ, orationis causa, ut ita fecissent, sicut ego illis disposui, in eleemosyna mea et patris mei et matris et filii mei. In primis illam hereditatem in Embriaco, ad sanctum Audomarum. Et illam in Curmontis et in Humbaldingahem: illum puero, pro hereditate, Guntberto et mancipia xx, si revertitur in patriam; si non venerit, tunc illud in Curmontis ad sanctum Bertinum, ad opus fratrum, in mea eleemosyna, unde consolationem habeant extra debitum suum, et nullus abbas potestatem habeat illis abstrahere; ut offerant pro me et filio et patre meo vel matre, et missas vel psalmos celebrent. Et Everwinus et Lothwinus illas res provideant quidquid laborare possunt ad opus fratrum: post finem illorum, ille cui decanus jusserit. Et vaccas x, berbicas l. porcos xv, boves rv. Et illud in Humbaldingahem datur Jedonæ propinquo meo. Si ille puer revertitur, habeat tunc illud in Hethenesberg, illam hereditatem quam ibidem comparavit, per totum habeat Jejodo; sin autem, tunc vendantur in meis propinquis et detur pretium presbyteris ut missas canant pro nobis et servis Dei et ancillis, ut offerant pro nobis. Et in

A Tathingahem illum (sic) mariscum, et in Ganape, nepoti meo Heremare; et in Muldelhem ad sanctum Audomarum, pro loco illius pueri, et mancipia vi; et illum alodem in Aganesberga, et in Selis illum pratum, et in Vostringe illum bunarium per omnia vendantur, et detur pretium in eleemosyna nostra. Reliqua omnia tradantur ad sanctum Bertinum in nostra eleemosyna. »

LXXXVI. *Charta Goiberti de dote basilicæ Domini Salvatoris in Steneland.*

(8 Nov. 828-) « Si aliquid de rebus nostris locis sanctorum vel in substantia pauperum conferimus, hoc nobis procul dubio in æterna beatitudine retribuere confidimus. Idcirco enim, in Dei nomine, Guibertus, dono ad basilicam quæ est constructa in loco nuncupante Sanctum Salvatoris, sive Steneland, in honore Domini Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi, nec non et sanctæ Dei genitricis Mariæ et sancti Petri apostoli, necnon et aliorum multorum sanctorum, donatumque in perpetuum esse volo, in loco nuncupante super Ennena, Araca, mansum i, et bunaria ii; et inter Henrikingahem et Lomastigahem bunaria xiii, et jornalialia iii et dimidium; et in alio loco, cujus vocabulum est Hiddigareta, et Marisca, bunaria xiv. Sunt simul bunaria xxx, cum perviis et wadriscapis, et mancipiis vi, his nominibus: Erkembaldum, Morellum, Evonem, Ostorbertum, Foleboldum, Winebardum, cum peculiari eorum. Hæc omnia, sicut superius dictum est, in præsentem ad ipsum locum sanctum jam ante dictum, ut custodes ejusdem ecclesiæ hoc habeant, teneant atque possideant, vel quidquid exinde facere voluerint libere in omnibus, Christo eidem regente, Ecclesiæ perfruantur arbitrio. Si quis vero, quod minime esse credo, si ego ipse, aut aliquis de hæredibus aut prohæredibus meis, qui contra hanc epistolam traditionis aliquam calumniam generare præsumperit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, et insuper inferat, distringente fisco, auri libras c., argenti pondera ccc, coactus, exsolvat; et quod repetit nihil revindicare valeat, sed hæc traditio firma permaneat, cum stipulatione subnixa.

« Actum in eadem basilica ante altare.

« Data vi Idus Novembris, anno xv domni Ludovici imperatoris.

D « Signum Goiberti, qui hanc traditionem fieri rogavit.

« Signum Guntberti filii ejus consentientis. Signum Vurascolfi. Signum Witolfi.

« Ratlandus, presbyter, scripsit et subscripsit. »

LXXXVII. *De morte Guiberti.*

(838). Anno Domini 838, incarnationis Domini, xvi Kalendas Maii, iv ferias, hebdomada ii Paschæ. quando in monasterio sancti Audomari in monte Guibertus infirmatus fuit, suadente filio suo Guntberto, dimisit xv mancipia ingenua ad basilicam

(416) Supra verbum *curso*, scriptum est, *id est psalmis.*

Domini Salvatoris in Steneland, sub sensu luminario, ad denarios iv. Anno eodem post hæc, in mense Novembrio, cum infirmatus senisset appropinquare diem obitus sui, descripsit ipse propria manu, in tabulis ceratis quæ exterius celatæ erant barbulis crassi piscis, et subtus deauratæ erant, qualiter suas res manu tertii sui disponderent, iv Nonas Novembris, ii feria, isto modo : « In Humbaldingahem et Embreka, et Hettesnamont, ad opus Guntberti filii mei. In Ostringa bunarium i ipsi Guntberto. In Ganape, Trudlindæ. In Winingahem, Bertrudæ ; excepto manso quem ad ecclesiam in Steneland tradidi. In Middelhem, ad sanctum Audomarum. In Anineshem, Folbaldo, et illud pratum quod habui in Selem. In Fraxerias, in Frundris, totam hæreditatem nepoti meo. Ad sanctum Salvatorem, petriariam illam quam habui juxta Scammis ; mancipia quoque xv ad eandem ecclesiam dimittere volo ad denarios iv. » Jussit quoque recitari coram se et amicis suis ipsum brevem, ii nonas Novembris. Pridie ante obitum suum, dimisit quoque ix mancipia ad Steneland ingenua. Sequenti quoque die, priusquam obiret, claves basilicæ ipsius omniumque aliarum officinarum in manus filii sui Guntberti tradidit et commendavit, dicens : « His omnibus, fili, te superstitem confirmo, quatenus et Dei hanc domum meamque ac antecessorum meorum etiam et tuam eleemosynam, dum advixeris, congrua cura custodias. » Quibus dictis, requievit in Domino anima et corpore ac obiit Nonis Novembris, iv feria vespascente. Postera die portantes corpus Guiberti ad monasterium Sithiu sepelierunt in basilica sancti Bertini, coram altare Domini Salvatoris et crucifixi.

LXXXVIII. *Privilegium Adalardi abbatis de cella Domini Salvatoris in Steneland.*

(27 Mart. 857.) « Quæcunque rectores Ecclesiarum Deum timentibus et amantibus ad vota annuerint, in his procul dubio Deise voluntatem implere non dubitant. Idcirco ego, in Dei nomine, Adalardus abbas monasterii sancti Petri, vocabulo Sithiu, ubi sancti Domini Audomarus Bertinusque requiescunt, notum esse volo sanctæ Ecclesiæ Deicolis presentibus atque futuris, quia fidelis Dei ipsiusque sancti loci, et noster, Guntbertus, parvitatem nostram petiit, ut traditionem patris sui Goiberti ac suam de cella Domini Salvatoris in Steneland, sive Sancti Salvatoris, nostro etiam testamento confirmarem. Cujus voluntati et petitioni libentissime annuentes, ob suam patrisque sui præscripti circa prædictum sanctum cænobium devotionem et plurimam utilitatem, statuimus vice Dei et sanctorum ejus, ut sicut testamentum jam dictæ traditionis resonat absque ullius contrarietate res ipsæ ad ipsorum prædecessorumque suorum eleemosynam peragendam perpetualiter maneat ; ipseque Guntbertus, quandiu, Christo annuente, vixerit ipsarum procuracionem et potestatem ad opus monasterii Sithiu (habeat ; qui, si citius vitam finierit, quem ipse probaverit vel elegerit in provisione suscipiat. Utque secundum

A chartas traditionem sic inconvulsæ maneat, eas nominatim exprimimus, scilicet : in ipso Steneland, in Ricolvingahem, in Hisdonne cum mancipiis, in Henrikingahem sive vilhem, et alio Henriæingahem, cum Trubaldo et luminariis in ejus ministerio ; in Siningahem, et in Istem ; in Hokingahem, in Hostede, in Lampanesse : in Simpiaco, in Burthem, in Reka, in Strate ; in Hemmawic, terra Frawivi ; in Kilciaco cum Odlando fabro, in Etesnasberg ; in monasterio mansum hortumque ; in Ariaco similiter ; in Tarwana mansum ; in Quentwico similiter, quolibet ingenio attractæ, vel nostro adminiculo augmentatæ, et quæque in postmodum Dei clementia addiderit. Item in Kessiaco, Sperdia, Vuesarmio, Vestringe, Tingiaco, Vuilere, Mellingasele, Loblesse, Lominstagahem, præcariam Landberti, Adalgeri, Hildberti ; in Gruonoberg sylvam cum terra ; in Dagmaringahem, tam ipso Gunberto vivente, quam post obitum ejus, inconvulsæ maneat, sicut hodie illic pertinere noscuntur. Moneo etiam et contestor, per ipsum Dominum Salvatorem, omnes rectores hujus cænobii præsentis futurosque nec hoc nostræ auctoritatis testamentum malignitate qualibet infringere quantumlibet moliantur. At si quis quam fecerit, impreco contra eum Deum omnipotentem omnesque sanctosejus ultores, una eum animabus Deo devotis, qui has illi res contulerunt. Ut autem hujus testamenti firmitas perfecte roboretur, manu propria subscripsimus, et reverentissimum episcopum nostrum Humfridum subscriptione sua roborare rogavimus.

C « Actum aia monasterio, ut Kalendas Aprilis, anno incarnationis Domini 856, et bissextili ascensu i indictione v, ac embolismo, sabbato ante medium quadragesimæ, anno xvii, regnante domno Carolo, cum fratre Ludovico ac nepote Lothario.

« Ego Adalardus, abbas, propria manu firmavi.

« Ego Humeridus, episcopus, hac testamentum propria manu firmavi.

» Ego ipse, in Dei nomine, Guntbertus, peccator, jubente domno abbate Adalardo et annuente presibus meis, una cum venerabili episcopo Humfrido, subscripsi. »

LXXXIX. *Privilegium Caroli regis de cella Domini Salvatoris in Steneland.*

D (25 Julii 866.) « In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Carolus, gratia Dei, rex. Debitores nos regia excellentia novimus, ut servorum Dei devotis constitutionibus et firmitatem et defensionem adhibeamus ; idque novis vitam et futuram beatitudinem profuturum non dubitamus. Noverint igitur omnes fideles sanctæ Dei Ecclesiæ et nostri presentes atque futuri, quia venerabilis vir Humfridus, episcopus et abbas, nostram petiit sublimitatem de cellulis quibusdam in dicæsi sua, scilicet in loco nuncupata Sancti Salvatoris, sive Steneland, quam in honore Domini Dei Salvatoris Jesu Christi venerabilis matrona Bertruda, una cum filio Goiberto, in

dote sua statuit, Romam pergens, ibidemque vitam finiens, et nepoti Guntberto, filio Goiberti, qui adhuc superest, conservandam, et ad Dei servitium augmentandam deputari voluerunt. Sed in alio loco, in insula super Agnionam, juxta monasterium Sancti Bertini, quam memoratus Guntbertus per ordinationem et adjutorium præscripti venerabilis episcopi, perque aliorum sui propinquorum et amicorum solatium, ad ipsius Domini Salvatoris famulatum optare contendit, adhuc pene omnibus necessariis expertem, ut ipsa loca sancta, cum rebus parvulis appendentibus, regio statuto et defensione roboraremus. Proinde, vice Dei, decernimus firmamusque, et per futura tempora etiam divina conjuratione constringimus, ut hæc loca sancta ad honorem Domini Salvatoris nostri Jesu Christi una gubernatione inseparabiliter hæreant, et in eis Deo Salvatore famulantes optata quiete fruantur, nihil contrarietatis vel a prælati Ecclesiæ, vel a seculari potentia sustinentes; resque a præfatis Bertruda, Goiberto, Guntberto, Deo Salvatore dicatæ, vel undecunque augmentatæ, et, Dei gratia, augmentandæ, nil omnino præsentibus futurisque temporibus cuiquam personæ vel dignitati exsolvant, ulla occasione, quamvis valde necessaria judicetur, nisi victum vestitumque ibidem Deo servientium, et luminaria ceræ oleique relictis sanctis, et necessariis restorationis, ac, pro facultate, cura pauperum hospitumque, et, omni studio præfatorum, annuam commemorationem in eleemosyna servis Dei et pauperibus; et cum omni integritate et appenditiis, rebusque inexquisitis, sicut nunc possidentur, sine aliqua subtractione vel diminutione, memoratus Dei fidelis et noster orator Guntbertus clericusque sancti Petri apostoli ab Eugenio papa tonsus, omni tempore vitæ suæ his sanctis locis custos, cum summa quiete, sine cujuslibet malevolentiae perturbatione moneant; et, post eum, quem in famulatu Domini Salvatoris a se enutritum probaverit dignum et optimum; deinceps, omni tempore perpetualiter sancto conventu hoc conservetur. Successoresque nostros rogamus, per ipsum Dominum Salvatorem contestamur, ut hoc præceptum nostrum nulla machinatione in aliquo convelli patiantur, sed potius ipsi firmissime roborent. Ut autem hæc præcellentiae nostræ confirmatio perpetuum in Dei nomine obtineat vigorem, annulo nostro subteream jussimus sigillari.

« Data viii kalendas Augusti, anno xxvii Caroli regis.

« Andater, notarius, ad vicem Gauzlini, recognovit et subscripsit. »

XC. *Brevis de substantia et censu et dispensa Domini Salvatoris, quando Hilduinus abbas injuste Kalendis Septembris, a manibus Guntberti omnia abstulit, anno Domini 868.*

De ministerio ecclesiastico Domini Salvatoris.. Sunt

(147) Nomen rei non apparet.

A ibi capsæ iv, auro argentoque paratæ; cruces iii; calix i, cum patena argentea; turibulum æneum i. Pendunt ibi calices iii: armillæ iv in funibus, cloccarum auro argentoque paratæ.

De vestitu. Pallei iv, palla linea i corporalia ii, cinctoria iii, alba i, consulæ ii, stola i, succinctorium auro paratum i, dalmatica diaconalis i.

De libris. Missale i, lectionarium i, antiphonarium i, Omeliaria iii, Regum i, Baptisterium i, Omeliæ Gregorii, Epistolæ Pauli, Genesis, Prophetarum.

Ad basilicam Domini Salvatoris, in porta, sunt de terra arabili bunaria lxxv, de prato bunaria xx; de sylvasaginacia, faginina, bunaria xx; de minuta bunaria xv. Sunt servientes inter viros et feminas xix, qui inter omnes non habent nisi mansos vii per bunaria xii. Sunt mancipia xiv: vaccarius habet bunaria iv; herbicarius bunaria iii.

In Curmontium, inter terram cultam et incultam, bunaria l; mancipia viii. Ad luminaria et fabricationem, et tecturam et emendationem ecclesiæ, et incensum, inter Steneland et Winningahem, sunt bunaria inter terram et sylvam xx. In Triaco et terra Trudbaldi i in Henrikingahem et Reka; in marisco, quod ipse Goibertus ad altare tradidit, bunaria xxvi. In Kilciaco, quod datum est in eleemosyna Edeberge, pro quo in annuali ejus xii pauperes pascuntur. Item in Sethliaco et Campanias bunaria xviii, quod datum est in eleemosyna Trudlindæ pro qua in annuali ejus c pauperes pascuntur. In Quintuico mansum i. Item luminaria pro Goiberto et Guntberto, et Trudlinda et Riquione, de quibus inter censum et luminare debet venire libra i, solidi v, ad eleemosynam faciendam et clericorum necessitatem. In Hammavinc marisco, mansum i quem dedit Adalardus abbas, unde venit solidi x. In Simpiaco, bunaria xii quæ tradidit Zoppo pro libris v argenti, unde deberent venit solidi iii; Sedneversingahem, quod dedit Liodricus, bunarios xviii, inde debent pensæ iii. Item sylva in Gruonoberg, cum terra in Dagmaringahem, quam concessit Adalardus abbas, unde veniunt solidi ii. De luminariis, de ministerio Trudbaldi, unde veniunt solidi viii. De horto in insula solidi xv. Summa, libræ ii. De præcariis veniunt solidi ii, denarii vi; de sale modiola x. Item quæ annuatim ex his rebus expendebantur ad luminaria, cera, oleum, pinguedo, et universæ necessitates in sanctuario Dei, Clerici viii pascebantur, vestiebantur nonis novembris, in annuale Goiberti, fratribus de farina nitida modia v; de farina ad dispensam famulis et pauperibus modia ii de cervisia modia iii. De firmaticis pensam i. Ad pisces solidi v. De pinguedine sextarii. De melle sextarius magnus i. De (117) uncia i. De cimino uncia i. Inter cinnamomum et gallingar et cariofilo uncia i. De vino modia vii aut viii. Ad Montem modium i. De cera libræ iii. vi idus Novembris, in dedicatione ecclesiæ, ad opus fratrum et hospitum, de farina nitida modii v; de cervisia modii

xv; inter hospites, st pauperes de formaticis pensum ii dimidium, frinsingas iv; ad pauperes ccclxv, de farina grossa quantum necesse est; ad pisces solidi v, de vino modii vii, pullos xv. vi Kalendas Januarii fratribus de vino modius i; idibus Januarii similiter, xv Kalendas Martii similiter, et pauperes c; de farina grossa modii ii; de cervisia modius i cum compasse. Nonis Martii modius i pauperibus, ut supra. In octavis Paschæ vel in Pascha annotina modium i pauperibus, ut supra. iv nonas Maii modius i pauperibus, ut supra. vi idus Maii modius i pauperibus, ut supra. Idibus Julii modius i pauperibus, ut supra. viii Idus Augusti modius i pauperibus, ut supra. Idibus Septembris modius i pauperibus, ut supra. iv Nonas Octobris calices ii pauperibus, ut supra. Initio musti modius i. Odlandus faber habet in Kessiaco quantum Adalardus concessit de terra mala, bunarii L, mancipium nullum; Bernardus, advocatus, habet in Vostringe terram quam tradidit Goibertus bunaria L, mancipium nullum.

De vaccariis. Ratwinus habet, inter juniores et seniores, vaccas vii; cum vitulis lactantes ii; vacuas iii; juvencas triennales iii. Debet pensas. Sunt inter totum capita xx. Borbicas (118) Vodel habet oviculas lactantes L; vacuas xxiii; multones xiiii; agnellos L. Sunt inter totum capita cxxxvi. In Curmontium Huobbes habet multones xiiii; annales viii; oviculas lactantes xxxvi; vacuas xiv, agnelli xxxvi. Sunt inter totum capita cvi: debet pensas xxx. In Steneland sunt porci, inter majores et minores xxx; sunt boves ii ad occidendum, pulli xii, anates iii. Sunt ibi de spelta supra sementiam bennæ xv; de baliarcho carradæ xxx, de avena carradæ xv, de hodeo carradæ ii, de feno carradæ xxxv. Sunt inter boves et vaccas, et herbicas et porcos capita ccc. Post hæc, ego Guntbertus, in mense Junio, anno sequenti, tabulas ii marmoris purpurei valentes libras ix, dalmaticam subdiaconalem, armillam ad cloccam habentem argenti solidos v, - quaterniones diversos Veteris Testamenti obtuli Domino Salvatori. Dedi item denarios viii in Bononia ad materiam altaris.

XCI. (27 Jul. 868). « Anno Domini 868 et anno

(118) Fort. leg. aut de *berbicariis* aut *berbicarius*.

A regni Caroli regis xxviii (119), vi Kalendas Augusti Guntberto Romam ire disponente, in Vuæbrante villa episcopali, in solarario, in manus domni Humfridi episcopi. Unigmari comitis, Meionis, Odberti, dederunt Aerhardus et Erkombaldus tertii manus, vice Asbaldi patris sui, in Humbaldingahem et in Embrica, in pago Tarvennensi, quidquid ibidem Goibertus habuit et ut filio suo Guntberto condonarent, præcepit manutertiis; et Heremarus, post illos, Folkramno et Asbaldo reddidit, ut, si Guntbertus reverteretur, sicuti jussisset, facerent; si autem non reverteretur, sicut per missum suum mandaret manutertii facerent in sua et patris eleemosyna, sicut coram Deo rationem reddituri.

« Actum est anno episcopatus Humfridi episcopi xiii, ipso etiam pariter Romam ire disponente.

B « Signum Fardulfi, advocati. Signum Grimaldi, senioris. Signum Bertlandi. Signum Brunsteni.

« In Dei nomine ego Guntbertus, peccator, presbyter, iturus Romam, ad Dominum meum sanctum Petrum, cui ab infantia traditus fui, ibidemque clericatus, rogans et contestans per Dominum ut hæc perficiantur, ita, propria manu scripsi, infirmus capite valde et oculis, et subscripsi.

Xcii. *De terra Humbertusin, in pago Belvacensi, sancto Bertino data.*

« Notum sit omnibus fidelibus, quod temporibus Hugonis regis, patris Rodberti regis, et temporibus Abbatis Unalteri cænobii sancti Bertini habuit sanctus Bertinus quamdam terram in pago Belvacensi, dictam Humbertusin, super, fluviolum Tera, super quam præpositus erat quidam monachus Milo, nomine quidem, sancti Bertini. archidiaconus Ecclesie Tarvanensis, qui, sæculari pompæ nimis inseruiens, et propter hoc eidem Dei fidelitatem negligens accepta pecunia, Rainardo de Baledin ipsam terram dedit, ea scilicet conditione, ut omni anno, pro censu cc solidos Belvacensis monetæ persolveret, quoad viveret. Hoc autem debitum quoad vixit, per quemdam Joannem, ejusdem terræ nostræ inhabitatorem, ix Septembris, in festivitate sancti Bertini, transmisit. »

Cætera desunt in codice.

(119) Rectius, ut videtur, xxix.